

חדשות בן עזר

מכתב עיתי לילי חינום פעמיים בשבוע מאת סופר נידח גיליון מס' 1836 – בברכת חג הפסח ומצה אישה!

[שנה שמונה-עשרה למכתב העיתי, שהחל להופיע ב-12 בפברואר 2005]

תל-אביב פְּרֶךְ תענוגות והזיות, יום חמישי, ט"ו בניסן תשפ"ג. 6.4.2023

עם הצרופות: 1. הרביעיה עם הבמאי שי לביא (באמצע). צילום: אסף רונן. 2. מימין – יורם טהר לב, באמצע – פוז'ו, משמאל – שי לביא. צילום: יגאל בצר. 3. עטיפת תקליט של להקת 'מגפיים'.

אם אינך מוצא ספר לקרוא בו – כתוב ספר או קרא ספר ישן

אם אינך מוצא עיתון לטעמך – עשה לך עיתון חדש

העיתון לאנשים שבאמת חושבים. לא כורתים עצים להדפיסו ואינו מצטבר פפסולת

דברינו מגיעים רק לכמה אלפי קוראים אבל גם בעוד שנים רבות יקראו אותנו מאות

משה סמילנסקי: "אם חקלאות כאן, מולדת כאן!"

דוד בן גוריון: "ישראל לא קמה יש מאין. מסד המדינה הונח לא בהכרזה אלא

במפעל התיישבותם של שלושה דורות של חלוצים מייסוד פתח-תקווה ואילך! אני

מכיר העקשנות של **שטמפר וראב**. לולא הם לא היתה מתחילה ההתיישבות בארץ.

ושנצליח להמשיך המסורת המפוארת אשר גילו חלוצינו מימי פתח-תקווה ועד היום

הזה."

אהוד בן עזר: "למדינה פלסטינית מפורזת, לעולם לא יסכימו הפלסטינים,

למדינה פלסטינית מזויינת, לעולם לא תסכים ישראל!"

אם קיבלת אותנו בטעות מבלי שביקשת, פנה ושמך יוסר: news@ben-ezer.com

לנוחות הקריאה אנא פתחו את קובץ וורד שבצירוף (אֶטְצ'קֶנט) למעלה

"חדשות בן עזר" **איננו רק אתר באינטרנט** אלא ניתן להתקשר אליו ולקבלו **לפי כתובת**

האי-מייל, כי הוא בוחר ישירות את קוראיו וקוראיו בוחרים לקבלו ישירות

האמת כואבת. השקר מרגיע. אצלנו מתקנים שגיאות. אותנו ילמדו הדורות הבאים!

הסופר העל-זמני אלימלך שפירא: "השימוש ב'נרטיב' [פייק ניוז] הוא מקלטו של השקרן!"

עוד בגיליון: **אסתר ראב: אֶתָהּ הָאִישׁ**. // **אהוד בן עזר:** מקרה דורון אלמוג בהיתרו.

זה קרה לפני "המהפכה המשטרית"! // **שלומי שטיין, לונדון.** רודפו של האלוף

אלמוג – ישראל. מעריב, 13.9.2005. // **צביקה זליקוביץ:** מצה אישה. // **עמנואל**

בן חמו: המכה ה-11: דיקטטורה המתחפשת לדמוקרטיה. // **אורי הייטנר:** צרור

הערות 5.4.23. // **דוד מלמד:** בתי-הכנסת שלי והכדורגל. // **משה גרנות:** על

"מילים בתוך מזוודה" מאת **צילה דגון**. // **עדינה בר-אל:** "מגפיים" השאירו את

חותמם בקרקע – ההתיישבות העובדת על הבמה. // **ישראל זמיר:** לכבות את

השמש. פרק י"ג: גן-עדן בציפורי. // **שמאי גולן:** רודניצקי ובעיית היהודים. לזיכרו

של **שמאי גולן** במלאת 90 שנים להולדתו. // **מנחם רהט:** הגדת בן גוריון. // **אהוד**

בן עזר: ליל הסדר של "השקט הנפשי". // זיכרונות של מושבניק גרוש. מאת

המשורר **חיימקה שפינוזה**, לוטש מילים. // **אהוד בן עזר:** חג הפסח האחרון בחייו

של סבי יהודה ראב בן עזר. // ממקורות הש"י.

* * *

אסתר ראב אֶתֶּה הָאִישׁ

*

אֶתֶּה הָאִישׁ –
גְּאוֹתִי עֲלֶיךָ,
אֲשֶׁר יִדְעֶתְהָ הַדָּבָר
כָּל הַתְּנִינִים פָּעְרוּ לְעַם
לְבַלְעָנִי;
אֶתֶּה הָאִישׁ אֲשֶׁר צוּקִי-סֶלְעִי
יִרְעֶתְהָ חַיִּיךָ,
וּבְדִידוֹת כָּלֵב תוֹעָה בַחֲשֵׁכָה
אֶתִּי בְּגִבּוֹרָה חֲלָקֶת.

1923

מתוך: קמְשׁוֹנִים, 1930 (שירים 1922-1930).

* * *

אהוד בן עזר מקרה דורון אלמוג בהיתרו זה קרה לפני "המהפכה המשטרית" ושלל השקרים שטופלים עליה ומפחידים בהם לוחמים, טייסים ואנשי ביטחון ישראליים!

לבנדה [משה בן דוד] בוקר טוב,
היה מקרה של קצין צה"ל שנחת בהיתרו והוכרח לחזור מיד ארצה כי הוצא נגדו צו מעצר. אני
לא מצליח למצוא את שם הקצין וסיפור המעשה. אולי אתה זוכר? זה חשוב כי זה קרה לפני
האיומים בדבר מה שיקרה אחרי אישור הרפורמה המשפטית.
שלך
אהוד

שלום סופר נידח,
מדובר באלוף (מיל') דורון אלמוג, כיום ראש הסוכנות היהודית, בספטמבר 2005 ביקשו
שוטרים אנגליים לעצור אותו, עם ירידתו ממטוס "אל על" שנחת בהיתרו, באשמת ביצוע פשעי
מלחמה, הנוגעים לתקופה בה שירת כמפקד פד"ם, אחר שהורה להרוס יותר מ-50 בתים של
פלסטינים ברצועת עזה בשנת 2002. הבתים נהרסו על-ידי דחפורי צה"ל כתגובה לפיגועי טרור
שביצעו פלסטינים. וזאת – ע"פ כתב המעצר – בניגוד לחוקי המלחמה המגנים על רכוש אזרחי.
דורון קיבל על כך התראה מהשגריר צבי חפץ (שקיבל זאת מהמוסד), עוד לפני הנחיתה, ולא
ירד מהמטוס. השוטרים ששקלו להורידו בכוח, נמנעו מלעלות על המטוס, בעקבות 'איום' של

תא"ל צביקה גנדלמן, היום ראש עיריית חדרה, שהיה נספח צבאי בלונדון – שהמעשה עלול לגרום לעימות עם מאבטחי השב"כ המזויינים. ומכל מקום, אחר שכל הנוסעים ירדו, דורון ואשתו דידי, שבו על עקבותיהם לארץ.

דורון הוא מידידי ואני מכיר את העניין לאשורו. מי שפעלו באנגליה בעניין המעצר היו ארגוני זכויות אדם מקומיים, שהסתייעו בנשמות ישראליות טובות. מה שאני שמעתי מכלי שני, הוא שעו"ד דניאל מקובר, ישראלי לשעבר, העומד בראש המחלקה לזכויות האזרח במשרד היקמן ורוז בלונדון, הוא שהגיש את התביעה.

לידיעתך,

בנדה

* * *

שלומי שטיין, לונדון רודפו של האלוף אלמוג – ישראלי

מעריב, 13.9.2005

מסתבר שמי שעומד מאחורי צו המעצר הבריטי נגד האלוף במיל' דורון אלמוג בגין פשעי מלחמה הוא ישראלי לשעבר, עו"ד דניאל מקובר, שמזהיר: "לא ממליץ לקציני צה"ל להגיע ללונדון בקרוב."

"חבל שדווקא עכשיו, אחרי נסיגת ישראל מעזה, יש מי שמחרחר מלחמה" – כך הגיבו במשרד החוץ, בעקבות הוצאת צו המעצר נגד האלוף במיל' דורון אלמוג בלונדון. היום מתברר שמי שביקש "לחרחר מלחמה" הוא לא אחר מעו"ד בריטי-ישראלי.

עו"ד דניאל מקובר, שמייצג את המרכז הפלשתיני לזכויות האזרח, הוא שהוציא בבית משפט השלום בקובנט גארדן את צו המעצר נגד האלוף במיל' אלמוג, באשמת פשעים נגד האנושות שביצע לכאורה אלמוג בעת כהונתו כאלוף פיקוד הדרום בין השנים 2000-2003.

מקובר עובד במשרד עורכי הדין "היקמן ורוז" במזרח לונדון. הוא מתמחה במשפט בינלאומי לזכויות אזרח ובתביעות נגד משרד הפנים והמשטרה בתוך אנגליה. בשנת 1989 ייסד את אגודת עורכי הדין למען זכויות אזרח פלשתינים, העוסק בייצוג קורבנות פלשתינים נגד ישראלים ברחבי בריטניה ואירופה.

מאשים את השגריר והנספח הצבאי

היום דרש מקובר מהשלטונות המקומיים לפתוח בחקירה מיידית לגילוי מקור ההדלפה על קיומו של צו המעצר לשגרירות ישראל. מקובר טוען עוד כי השגרירות היא זו שהזהירה את אלמוג ומנעה בכך את מימוש הצו.

הוא תבע, בנוסף, לגרש באופן מידי את השגריר הישראלי בבריטניה, צבי חפץ, ואת נספח צה"ל בבריטניה, שלדבריו סייעו לאלמוג להימלט משלטונות החוק. מקובר אמר כי האלוף במיל' אלמוג אינו מקרה יחיד והזהיר: "אני לא ממליץ לאף קצין בצה"ל שאחראי לפשעי מלחמה להגיע בקרוב ללונדון."

שגריר ישראל בלונדון, צבי חפץ, הכחיש את האשמותיו של מקובר ואמר: "...בתקופה כזו, שבה ישראל נוקטת בצעדים מעשיים, ישנו קומץ של פלשתינים וישראלים שלא אוהבים את ההתרחשויות האחרונות, וכל רצונם הוא לעורר ריב ומדון בתחומי ישראל ומחוצה לה. אני מלא אמון במערכת המשפט הבריטית, שתדע להתעלם מאותם אנשים."
[מתוך ויקיפדיה].

מצה אישה

חג שמח. זילכה וצביקה זאוקוביץ. ספט 2023

* * *

עמנואל בן סבו

המכה ה-11 : דיקטטורה המתחפשת לדמוקרטיה

המהפכה הצבאית כבר כאן, חיה, בועטת וחוסמת, כל הגבולות נפרצו, המובסים פועלים במלוא תפארת עריצות המיעוט.

למי שעוד נצרך לראייה, הוכחה, כי ההפקרות וחוסר האחריות של חלק ממובילי המחאה החתרנים, המובסים, אלו שנשלחו על ידי העם למחסן הגרוטאות של ההיסטוריה – מטרתה היא לא הגנה על מערכת המשפט אלא, אך ורק, סילוקו של ראש הממשלה בנימין נתניהו ויחד עימו שלטון הימין.

האליטות מסרבות לקבל את דין הבוחר, את הכרעת העם, את מהות ונשמת אפה של הדמוקרטיה, ככה פועלים במהפכות, סרבני הכרעת הרוב.

מיליוני אזרחי מדינת ישראל היהודית-דמוקרטית, בחרו בהנהגת ממשלת ישראל נוכחית ברוב מובהק, רוב מוצק, רוב של מי שביקשו להחליף את הממשלה הקודמת, בחרו למשול. מולם התייצבו חלק ממובילי המחאה המופקרים וחסרי האחריות, אשר סירבו לקבל את תוצאות הבחירות הדמוקרטיות, ועל מזבח תסכולם, שנאתם האובססיבית לראש הממשלה, בנימין נתניהו, שנאה שמיטב בעלי מקצוע יכתבו עליה דוקטורטים. חלק ממובילי המחאה המופקרים וחסרי האחריות, חלק ממבעירי הבערות, שורפי האסמים, השולטים במערכות החשובות, מערכת המשפט, מערכת הביטחון, התקשורת, כשמשון הגיבור בשעתו, "תמות נפשם עם פלישתים."

חלק ממובילי המחאה המופקרים וחסרי האחריות, בהם גם מי שהיו בעברם בהנהגת המדינה ובצמתי הכרעה משמעותיים, הובילו שיח אלים, שיח שונא, שיח של בריונות, שיח שהמילים: מרי אזרחי, המרדה, מלחמת אחים, דם ברחובות, קרבות פנים מול פנים, אנשים אחרים, סרבנות, איומים בלתי פוסקים בירידה מהארץ, בחורבן הכלכלה, בחורבן הבית השלישי.

נפל דבר בישראל, המהפכה הצבאית השקטה נמצאת בעיצומה, אשר יגורנו בא לנו, מחסומי ביתו של ראש הממשלה נפרצו על ידי אנרכיסטים, כך יש מעתה לכנות את בריוני המחאה המובילים לאלימות ללא מורא, סביב הכנסת הונחה חגורת ניידות משטרה מחשש לקפיטול הישראלי המתקרב בצעדי ענק.

כבישים מרכזיים במדינה נחסמים למשך שעות ארוכות והמשטרה פועלת בכסיות של משי ובאמבטיות של הכלה וספיגה.

אש השנאה בוערת מאיימת לכלות את המדינה, אש בוערת במרכזי הכבישים, מאות לבנים חוסמים את התנועה לצד מחסומי ברזל מאולתרים, המהפכה הצבאית כבר כאן, חיה, בועטת וחוסמת.

ללא ירייה אחת, ללא מעצרים של ראשי ההנהגה הישראלית, ללא ניתוץ סמלים, ההפיכה הצבאית מתקיימת ממש ברגעים אלה לנגד עינינו.

ההיסטוריה תשפוט את חלק ממובילי המחאה, המופקרים, חסרי האחריות, אלו שפעלו ללא לאות ובהתמדה, בנחישות ובאובססיביות מטרידה, תוך סיוע, בדרכים שונות, ממקורות עלומים לזרוע כאוס ברחובות ישראל.

ההיסטוריה תשפוט את מי שבשם "ההגנה על הדמוקרטיה", פעל באופן הדיקטטורי ביותר, המדכא ביותר תוך סתימת פיות, השתקה, שלילת חופש הביטוי, כפיית הדעה האחת, היחידה, הדעה שלנו שאין בילתה.

ההיסטוריה תשפוט את סרבני הדמוקרטיה, את המיעוט אשר סירב לקבל את הכרעת הרוב, את מי שפערו תהום בחברה הישראלית, את מי שקרעו את התפרים המחברים את החברה, את מי שהדהדו ללא הפסק את הקול האחד, את מי ששתקו אל מול ניסיונות ניתוץ הדמוקרטיה הישראלית.

ההיסטוריה תשפוט את סרבני קבלת תוצאות הבחירות המבקשים להמיט חורבן על המדינה האהובה שלנו, על אף הנזקים החמורים ששנים רבות ייקח לתקן אותם, המייחלים לחורבנה לא יוכלו לה, הדמוקרטיה הישראלית איתנה יותר מכל מבקשי רעתה.

אוהבי ארץ ישראל, עם ישראל ומדינת ישראל, כל תיפול רוחכם, אל ייאוש, למרות הרוחות הרעות והנוראיות הנושבות מחלק ממובילי המחאה המופקרים, חסרי האחריות, יכול נוכל לכל מבקשי רעתה של הארץ היחידה שלנו, מולדתנו האהובה, מדינת ישראל הדמוקרטית.

עמנואל בן סכו

* * *

אורי הייטנר

5.4.23 צרור הערות

* **ניצוץ האהבה** – בהתקדש החג נתכנס – עם ישראל כולו, בארץ ובתפוצות הגולה, לליל הסדר ונשוב ונספר את הסיפור הלאומי של עם ישראל, סיפור יציאת מצרים, מעבדות לחירות. זה הסיפור המשותף לנו, חילונים, מסורתיים, דתיים, חרד"לים וחרדים, "אשכנזים" ו"מזרחים", ימין, מרכז ושמאל, תומכי המהפכה המשטרית ומתנגדיה. סוגיית החירות שתעלה על שולחן הסדר תקבל השנה זווית שונה; מן הסתם היא תעורר דיונים ולבטח אף מחלוקות. תולדות עם ישראל הם היסטוריה של מחלוקות, ואף מחלוקות קשות ביותר. ואף על פי כן, הסיפור המשותף שמר עלינו כעם והתגברנו על כל המחלוקות, כדי לפנות מקום למחלוקות חדשות. חשוב מאוד שנשמור על עצמנו, פן המחלוקת הנוכחית תקרע את העם. כשירו של אהוד בנאי, שבערב שבת האחרון מלאו לו שבעים, "ניצוץ האהבה", שאותו הוא שר עם חתן פרס ישראל לזמר עברי דקלון, הוא נוגע במחלוקות הקורעות אותנו.

כל אחד חי בעולם אחר
כל כך גדול השוני.
את מה שאני מרגיש בפנים
איש לא מרגיש כמוני.
את מה שאתה חושב עמוק
אני חושב שטוח.
מה שאתה רואה סגור
אני רואה פתוח.
את מה שאני רואה לבן
אתה רואה שחור.
כשיורדת עלי החשיכה
עליך זורח אור.
מה שבשבילך חלום
לי זו האימה.
מה שבשבילי שלום
לך זו מלחמה...

איזה משפט חכם. "מה שבשבילי שלום לך זו מלחמה." אהוד בנאי כתב את השיר ב-1993. הארץ געשה במחלוקת על הסכם אוסלו ובמחלוקת על המו"מ לנסיגה מהגולן. המשפט הזה חתרני, כי התזה הרווחת במיליה של אהוד בנאי, הייתה שיש "מחנה השלום" ו"אויבי השלום" או אפילו "מחרחרי מלחמה". לא, אומר בנאי. אין זו מחלוקת בין מי שרוצה שלום ומי שמתנגד לו. זו מחלוקת על הערכת מצב. מה שבשבילי שלום, לו זו מלחמה. הוא נגד מה שאני מאמין בו, לא כי הוא לא רוצה שלום, אלא כי בעיניו זה לא מוביל לשלום אלא למלחמה. ובחשבון ההיסטורי, אנו יודעים מי צדקו במחלוקת הזאת.

אילו אהוד בנאי כתב היום את השיר, הוא יכול היה להוסיף את המשפט "מה שבשבילי הוא דיקטטורה – לך הוא דמוקרטיה." כן, גם המחלוקת הזאת היא לא בין מי שרוצים דמוקרטיה למי שרוצים דיקטטורה. כן, תומכי המהפכה מאמינים באמת ובתמים שהיא תקדם את הדמוקרטיה. וכדאי שאנחנו, מתנגדי המהפכה, שרואים בה איום על הדמוקרטיה, נקשיב לטענות ונכבד אותן, גם אם לא נשתכנע מהן.

אחרי שבנאי מציג את המחלוקת הוא מסיים:

אל המקום אליו אתה הולך

**הן גם אני אגיע,
אך בלי ניצוץ האהבה
שום דבר לא יתניע.**

ערב פסח, כדאי שנראה כחובה לשמר ולחזק את ניצוץ האהבה שביננו, את אחדות ישראל ואת אהבת ישראל, שמעל ומעבר לכל מחלוקת, קשה ומרה ככל שתהיה. שוחחתי השבוע עם אישה פעילה במחאה. אביה הוא תומך נלהב במהפכה המשטרית. היא ממש חוששת מה יהיה בליל הסדר. היא חשבה לקיים עם אביה שיחה לפני הסדר, כדי להבטיח שהפוליטיקה תישאר בחוץ, כדי שלא יהיה פיצוץ. אני מקווה מאוד שכך יהיה, אך היה לי עצוב מאוד לשמוע על כך.

אני בטוח שבהרבה בתים ייסובו לליל הסדר אנשים משני צדי המתרס ולבטח יתעלו מעל המחלוקת, כי המשותף גדול יותר מהמפריד ובזכות ניצוץ האהבה. האהבה של אדם לאחיו או אחותו או לגיסתו או אחיינו, חזקה יותר מהמחלוקת. הוא אולי יחשוב שכמובן כל התומכים/המתנגדים מנוולים, אבל אח שלי זה משהו אחר. אז זהו, שלא. כמו אח שלך, כך גם האח של מי שעמד לידך בהפגנה. יהיה ליל הסדר לחג של אחדות ישראל. אינשאללה.

* הרהורים על ערך החירות – פסח הוא חג החירות. אנו חוגגים את ערך החירות, שהעם היהודי הנחיל לעולם כולו. בניגוד לעמים אחרים, שסיפורם נפתח בעלילות גבורה ושלל קרבות, הסיפור שלנו מתחיל בעבדות קשה ומשפילה. למה? כדי להעביר דרך סיפור העבדות והשחרור את שנאת העבדות ואהבת החירות.

את ערכי החירות ניתן לחלק לשלושה סוגים – חירות לאומית, חירות אזרחית-אישית וחירות חברתית.

ביום העצמאות נחגוג 75 שנים להשגת החירות הלאומית – הקמת מדינה יהודית ריבונית בארץ ישראל. המלחמה על חירותנו לא פסקה לרגע לאורך השנים, ואף על פי כן היא יציבה ואיתנה. אם יש איום על עצמאותנו, הוא סכנת התפוררות פנימית.

החירות האזרחית-אישית, היא הדמוקרטיה. מרכיב הבחירות ושלטון הרוב הוא מרכיב מרכזי בדמוקרטיה אך אינו חזות הכול. על מנת להבטיח חירות אזרחית, יש חשיבות להגבלת השלטון, ולא רק באמצעות בחירות. במקום שהשלטון הוא ללא מיצרים, אין חריות לאזרחים ואין הגנה על האזרחים מפני שחיתות. הגבלת השלטון היא באמצעות הפרדת רשויות, איזונים ובלמים בין הרשויות, מערכת משפט עצמאית וחזקה, שלטון החוק – כלומר שוויון בפני החוק וכפיפות הממשלה והעומד בראשה לחוק, שומרי סף חוקים שמפקחים על כך שהשלטון יפעל על פי חוק ולא יפגע בזכויות האזרח והמיעוט. על החירות הזאת נערך בימים האלה מאבק אזרחי עממי נחוש. סיפור יציאת מצרים הוא סיפור של חירות לאומית ושל חירות חברתית – החזון של ביטול העבדות. גם הדמוקרטיה אינה מבטיחה את החירות החברתית. גם בדמוקרטיה ניתן לעשוק עובדים, לנצל חלשים, להפקיר את השכבות החלשות. אמר יגאל אלון: "כדי לבנות כאן חברה-מופת צודקת, שבמרכזה ניצב האדם, עלינו להבטיח בו-זמנית ארבע חירויות: חירות מעוני, חירות מעושק, חירות מנחשלות וחירות מבערות. בשביל להגיע לכך, אין די בהבטחת שוויון ניטרלי של הזדמנויות וסיכויים. רק מערכת פעילה ומכוונת, הבאה להבטיח מראש את הערכות ההדדית, תוכל למנוע את הקיטוב הסוציאלי בחברה הישראלית, עם כל השלכותיו המסוכנות על איכותנו ועוצמתנו. גדולתה של הציונות המגשימה הייתה תמיד בכך, שדגלי הגאולה הלאומית, ההחלמה החברתית והתחיה התרבותית, היו בידיה לדגל אחד."

לא בכדי, יש דמיון בין המילים חירות ואחריות. יש קשר הדוק ביניהן. אין חירות ללא אחריות. ומי שזוכה בחירות, נוטל על עצמו אחריות על סביבתו, חברתו ומדינתו. גם כשאנחנו נאבקים על החירות האזרחית ועל הדמוקרטיה, איננו יכולים לזרוק מעצמנו את האחריות שלנו למדינת ישראל. לכן, המאבק אינו יכול להיות ללא קווים אדומים. קו אדום שלמרכה הצער נחצה, הוא הסרבנות לשירות במילואים. חוששני, שגם אם המאבק במהפכה המשטרית יסתיים בניצחון, את מחיר האיום בסרבנות החברה הישראלית תשלם עוד שנים רבות.

* לשמור על יום הזיכרון – השתתפות נציגי הממשלה והכנסת בטקסי יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, אינה רק מצוות הפרוטוקול מלומדה, אלא היא דבר נכון ונחוץ. נבחרי הציבור מייצגים את הממלכתיות ומדברים בשם המדינה בטקסים הללו. בטקסים משתתפים נציגים מן הקואליציה ומן האופוזיציה, כביטוי לאחדות הלאומית סביב השכול.

יש לנטרל לחלוטין את יום הזיכרון ואת הטקסים הממלכתיים של יום העצמאות מפוליטיקה ומן המחלוקת על המהפכה המשטרית. בשנה שעבר, נשלחו ביבריונים לפוצץ את הטקסים, להשתולל ולהתפרע בעת דברי בנט והשרים. היה זה אחד המחזות הנחותים והבוזיים שידענו. והנה, יש חשש כבד שהתופעה תחזור גם השנה, הפעם כלפי נתניהו ושרי הממשלה הנוכחית. וזה מגונה באותה מידה.

כעת יוצאת קריאה לפוליטיקאים להימנע מנוכחות בטקסים. זו קריאה רעה מאוד, כי נוכחותם חשובה מאוד. וכעת ההחלטה היא בידי הממשלה. האם להיענות לקריאה או לא? אני יכול בהחלט להבין החלטה, שעל פיה הממשלה לא נכנעת לביבריונות ושולחת את נציגיה. ואף על פי כן, עם כל הצער שבדבר, דומני שהנוק של השתתפות השרים והח"כים – אם תעורר ויכוחים וצעקות וריב בין משפחות שכולות משני צדי המתרס, חמור יותר מהנוק שבאי שליחת הנציגים, ולכן הפעם עדיף להיענות לקריאה.

ואם הממשלה תחליט בכל זאת לנהוג על פי המסורת, יש לקוות שהיא תהיה רגישה דיה ולא תשלח את הכהניסט לדבר בשמה באף טקס. שילך להשתטח על קבר המחבל רוצח ההמונים ברוך גולדשטיין, מורו ורבו הנערץ עליו, ושלא יתחב את אפו לטקסים לזכר חללי צה"ל.

אני מקווה מאוד שההידברות תביא להסכמות, ומיד לאחר מכן יש צורך בהידברות לאומית, להסכמה רחבה על המותר והאסור במאבקים ציבוריים. בין השאר, יש לנטרל את השכול ואת יום הזיכרון מכל מחלוקת פוליטית.

* קווי מתאר לפשרה – היום יכול כל שופט בבית המשפט העליון לבטל כל חוק. חייבים לשנות זאת. בסיס הרפורמה המשפטית בהסכמה, חייב להיות חוק יסוד: חקיקה, שיגדיר בצורה מאוזנת יותר את מערכת היחסים בין הרשויות. יש לקבוע הרכב מינימום לדיון על חוק, למשל 11 שופטים, ושחוק יבוטל ברוב של לפחות 2/3. יש לחוקק פסקת התגברות, שתאפשר לכנסת להתגבר על ביטול חוק ברוב של 75 ח"כים, ובכל מקרה לא פחות מ-70. כמו כן, יש להגדיר שניתן לבטל חוק רק כאשר הוא פוגע באופן משמעותי בזכויות האזרח או המיעוט או מנוגד בעליל לחוק יסוד. אין מקום לפסיקות אידיאולוגיות. לדוגמה, סוגיית השתמטות החרדים היא מורסה קשה וכואבת בחברה הישראלית, אך אינה עניין לבג"ץ. זו סוגייה ערכית, חברתית ופוליטית, והדיון עליה צריך להיות במסגרות החברתיות, הפוליטיות והתקשורתיות ולא בבית המשפט. יש היגיון רב בטענה שאין לאפשר ביטול חוק יסוד. הבעייה היא, הזילות בחוקי יסוד וברור שאם יוחלט שאין ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד, יוגדרו חוקים בלתי חוקתיים, שדינם להיפסל בבג"ץ, כחוקי יסוד. כדי למנוע זאת, יש לקבוע כללים חדשים לחקיקת חוקי יסוד. למשל, ארבע קריאות וברביעית – תמיכה של 75 ח"כים לפחות. אולי הקריאה הרביעית צריכה להיות בכנסת העוקבת. חוק יסוד: חקיקה ברוח זו, הוא שינוי דרמטי ומהותי של הסדר הקיים, אך בלי לשבור את הכלים וניתן להסכים עליו.

תומכי המהפכה, שמתייחסים להשתלטות הפוליטית על הוועדה לבחירת שופטים כאל "סלע קיומנו" ומציגים כל ויתור על כך כ"כניעה", מעידים על עצמם שאין הם רוצים הסכמות. הסעיף הזה הוא העושה את הרפורמה המשפטית להפיכה משטרית. לעולם אי אפשר יהיה להסכים עליו. תומכי המהפכה חייבים לוותר עליו. ברגע שיתקבל חוק יסוד חקיקה ברוח הדברים שכתבתי, תהיה זו רפורמה משמעותית גם בעבור תומכי המהפכה, וכדי לקבל אותה בהסכמה רחבה, יהיה עליהם לוותר על הדרישה הזאת.

בעיניי, שיטת בחירת השופטים מאז תיקון סער (2008) היא אידיאלית, ולא בכדי היא שינתה ללא הכר את בית המשפט העליון, שהיום כמחציתו שופטים ימנים, דתיים ושמרנים. אין לי ספק, שכל שינוי בשיטת בחירת השופטים יהפוך אותה לפחות טובה מן הנוכחית. אולם כיוון שהוועדה למינוי שופטים הפכה לסמל בעיני תומכי המהפכה, וקשה לוותר על סמלים, יהיה צורך לשנות

את השיטה לפחות טובה, כדי לאפשר הסכמה. אבל הקו האדום, הוא שבשום אופן לא יהיה רוב לקואליציה בוועדה.

עוד נושא שאי אפשר לוותר עליו, הוא עילת הסבירות. ללא עילת הסבירות, אין ביקורת שיפוטית על פעילות הממשלה, הן בדרג המדיני והן בדרג הפקידותי, ובלי ביקורת כזו, השלטון הוא ללא מיצרים וזו לא דמוקרטיה. ועובדה, אין אף דמוקרטיה בעולם שאין בה עילת סבירות. ובישראל עילת הסבירות קיימת מיום קום המדינה, כי ירשנו את החוק הבריטי שבו עילת הסבירות קיימת כבר 250 שנה. אבל אפשר לדון ולנסח כללים שיגבילו את עילת הסבירות וימתנו את השימוש בה.

* תואם יריב לוין – ליברמן יצא נגד קיום ההידברות וכינה את גנץ ולפיד "לפלפים". אין לי ספק, שאילו ניתנה לו בחירה בין העברת המהפכה כמות שהיא לבין רפורמה בהסכמה, הוא (בדומה לאהוד ברק) היה מעדיף שהמהפכה תעבור וניתן יהיה להילחם בה ובממשלה. הוא נבנה ממלחמה. המהפכה המשטרית מבטאת פוליטיקה כוחנית של הכנעה. יש לנו כרגע כוח, ולכן כאילו זכינו בכל הקופה ונעשה מה שאנחנו רוצים, נתקע אצבעות בכל העיניים, נביס ונשפיל, נדרוס ונרמוס. וזו גם הפוליטיקה של ליברמן. כזה הוא היה מאז ומתמיד. ליברמן מעולם לא היה אביר שלטון החוק, בלשון המעטה. הוא תמיד היה ממלהגת ה"משילות" במוכח של שלטון ללא מיצרים. הכול אצלו, גם המאבק הנוכחי, מאבקי כוחות. התוכן לא חשוב. מה שחשוב הוא "אנחנו או הם". הקו המיליטנטי שלו, בדומה לקו המיליטנטי של יריב לוין ושמחה רוטמן, מסוכן לחברה הישראלית. ליברמן הוא תואם יריב לוין.

* הרפורמה של ליברמן – ממשלת בנט היתה היפוכה של הממשלה הנוכחית. היתה זו ממשלה של פיוס לאומי, של הידברות והסכמות. ממשלה שקידמה את האינטרסים הלאומיים ועסקה בנושאים החשובים ולא במלחמות אחים מיותרות. לא בכדי, דווקא הממשלה הזאת, עם מרצ ועם רע"ם בקואליציה, קיבלה את ההחלטה המשמעותית ביותר מאז מלחמת ששת הימים על תוכנית לאומית לפיתוח רבתי של הגולן ושרי מרצ הצביעו בעד (כידוע, אין משמעת הצבעה בממשלה). זו דוגמה לתוצאות של פוליטיקה של הסכמות, להבדיל מפוליטיקה של הכנעה. חבל שחולשה פוליטית גרמה לנפילת הממשלה המצוינת.

אבל היה חריג בממשלת בנט. נושא החקלאות. כאן, ליברמן ופורר קידמו "רפורמה" בדומה ללוין ורוטמן. לפורר החקלאות חשובה כמו שהמשפט חשוב ליריב לוין והתקשורת לקרעי. הם הובילו באופן כוחני ודורסני רפורמה רדיקלית, שעלולה היתה לחסל את החקלאות הישראלית. הם הלכו עם הראש בקיר, ולא שעו לאזהרות המומחים, כולל מחלקות המחקר במשרד החקלאות עצמו. הם עשו הכול באופן חד-צדדי, בלי הידברות עם החקלאים או ליתר דיוק, במראית עין של הידברות. והחקלאים היו מוכנים לרפורמה – רפורמה קונסטרוקטיבית, לא הרס וחורבן בזבנג וגמרנו. תוך כדי "הידברות" ליברמן ופורר המשיכו במרוץ אמוק, שיכורי כוח. ומה שלא הצליחו להשיג בחקיקה, כי לא היה להם רוב, הם עשו באמצעות תקנות.

לשכחה של הממשלה הנוכחית ייאמר שהיא עצרה את המהפכה. אמנם לא מהסיבה הנכונה – אלא מהאובססיה לבטל כל מה שהממשלה הקודמת ביצעה. מתוך שלא לשמה – בא לשמה. ושר החקלאות הנוכחי, אבי דיכטר, מבין עניין ואוהד החקלאות הישראלית.

הרפורמה הרדיקלית החד-צדדית בחקלאות נבלמה, בטרם הספיקה להחריב את החקלאות הישראלית, אך היא גרמה לנזקים. את יוקר המחיה, שהרפורמה נועדה להוריד, היא לא הורידה כהוא זה. מחירי הפירות הירקות לא ירדו כתוצאה מהחשיפה ליבוא. אבל ענף השום, למשל, התמוטט.

* אל תגידו "לא ידענו" – על פי חוק בנק ישראל, נגיד בנק ישראל הוא היועץ הכלכלי של הממשלה. חובתו להזהיר מפני ההשלכות הרוות האסון של המהפכה המשטרית. אלמלא הזהיר והציג את ההשלכות, היה מועל בתפקידו ולא היה ראוי לו. הכלומניק קרעי כבר השתלח בו, אלא מה. החרה החזיק אחריו שיקלי.

התעלמות מדו"ח הנגיד, כמוה כהתעלמות מהתרעה של אמ"ן על מלחמה קרובה בסבירות גבוהה. בוועדת אגרנט על האסון שתמיט עלינו המהפכה המשטרית, אילו תבוצע, חלילה, הדרג המדיני לא יוכל להסתתר מאחורי הדרג המקצועי ולטעון שלא התריע.

* להרוג את השליח – השרים שתוקפים את נגיד בנק ישראל, על שהוא מציג תחזית מקצועית ולא תחזית מטעם, מזכירים תקופות שבהן נהגו להרוג את השליח שהביא בשורה רעה.

* למה מי הוא – למה מי זה הנגיד, פקיד שאף אחד לא בחר בו, שיכתוב תחזית כלכלית מנוגדת לרצון הרוב? העם החליט מה התחזית הכלכלית שהוא רוצה.

* סטטיסטיקאי הבית – תגובות השרים לדו"ח נגיד בנק ישראל, מסבירות מדוע נתניהו ניסה למנות נער שליחיות שלו לראשות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

* היו פיטורין? – נתניהו קיבל רגליים קרות בעקבות תגובת הציבור הישראלי להדחה הדיקטטורית של שר הביטחון כיוון שאמר אמת. אז הוא ניסה להביא להתפטרות גלנט מהכנסת במסגרת החוק הנורבגי, כדי שלא יצביע נגד המהפכה המשטרית. גלנט סירב, כמובן. אז הוא ניסה להביא להתנצלות של גלנט על אמירת האמת, אך גלנט סירב, כמובן. אז הוא ניסה להביא להתנצלות של גלנט לא על אמירת האמת אלא על עיתוי אמירת האמת. גם לכך גלנט סירב, כמובן. אז עכשיו הוא אומר שהוא "יידרש לנושא בהמשך."

* המצב הביטחוני הסבוך – נתניהו תירץ את "דחיית" פיטוריו של גלנט ב"מצב הביטחוני הסבוך". וכי ביום ראשון שעבר המצב הביטחוני היה פחות סבוך? הרי גלנט פוטר כיוון שיום קודם לכן הציג לציבור את המצב הביטחוני הסבוך. אם המצב הביטחוני הסבוך הוא הסולם של נתניהו לירידה מעץ ההדחה, מן הראוי שינצל את הסולם הזה גם כדי לרדת מעץ המהפכה, שמחוללה, יריב לוין, הבהיר שהיא אינה יכולה להתקיים במדינה דמוקרטית.

* לא יכולה להתקיים במדינה דמוקרטית – מי שהיטיב לתמצת לשורות ספורות את טיעוני המחאה נגד המהפכה המשטרית, היה שר המשפטים יריב לוין בעצמו, ברגע נדיר של אמינות, במהלך ריאיון לערוץ התעמולה 14: "הייתה טענה אחת אמתית – אם ברוב קואליציוני אפשר למנות מספר בלתי מוגבל של שופטים, נמצא במצב שקואליציה שגם כך יש לה שליטה בממשלה ובכנסת – תשתלט על בית המשפט וכל שלוש הרשויות יהפכו לאחת. זה לא יכול להתקיים במדינה דמוקרטית. זה חשש נכון."

כל מה שהוא ברבר לפני ואחרי המשפט הזה במהלך הריאיון, באמת לא חשוב. מה שחשוב, הוא שלוין עצמו הגדיר את מפעל חייו, שכפי שהוא אומר בכל הזדמנות – כבר עשרים שנה הוא נמצא בפוליטיקה למען העניין הזה, מנוגד לדמוקרטיה.

אכן, זו בדיוק טענתם של מאות אלפי ישראלים, דגלי הלאום בידיהם, שיוצאים להפגין שבוע אחר שבוע כבר למעלה משלושה חודשים. לוין עצמו מודע לכך שהם צודקים.

לוין מנע כל פשרה, כל עצירה לחמש דקות בבליץ החקיקה הדורסנית, באיומי התפטרות. והנה, המהלך הושהה ולוין לא התפטר.

נתניהו, בתצהיר לבג"ץ, היטיב להגדיר את המצב שאליו נקלענו כתוצאה מן המהפכה המשטרית – משבר לאומי. אגב, אני מסכים עם טענתו שהאיסור עליו לעסוק בנושא לוקה בחוסר סבירות. אבל מה גרם למשבר הלאומי? תוכנית שעל פי עדות הנחתום – אינה יכולה להתקיים בדמוקרטיה.

אם ישראל נמצאת במשבר לאומי כעדות ראש הממשלה, בעקבות תוכנית שאינה יכולה להתקיים בדמוקרטיה כעדות שר המשפטים, והמשבר קלע אותנו ל"מצב ביטחוני סבוך" כעדות ראש הממשלה, שבעטיו אינו יכול לבצע את פיטורי שר הביטחון, אז יאללה... קחו אחריות. קודם כל הכריזו על ביטול המהפכה ודבר שני, פנו את המקום.

* מי שאינו לומד מן ההיסטוריה – מפכ"ל המשטרה, שהבוס הכהניסט מנע ממנו להגיע לשיבת הממשלה כדי להציג את הסכנות בהקמת המיליציה, כתב מסמך מפורט שמסביר את הפגיעה האנושה בביטחון הפנים של ישראל ובמשטרה כתוצאה מהמהלך המופקר. "לניתוק המערך המוצע מהמשטרה יהיו מחירים כבדים ביותר שעלולים להגיע עד כדי פגיעה בביטחון האישי של האזרחים. מאידך – למהלך זה לא הוצגו יתרונות כלשהם," כתב שבתאי וצדק בכל מילה. דברי המפכ"ל נכונים וחשובים מאוד, אבל את העיקר הוא לא יכול להרשות לעצמו לכתוב. מדובר בהקמת מיליציה פרטית של מנהיג פשיסט. זו הסכנה הגדולה. כך נהגו קודמיו בגרמניה, באיטליה, בספרד. מי שאינו לומד מן ההיסטוריה, נדון לחזור עליה.

* נמושות – רוב שרי הממשלה התנגדו להקמת המיליציה הפרטית של הכהניסט, ובסוף הצביעו בעד. נמושות.

* הפקרות – מי שצה"ל, בצדק, מתוך אחריות, לא גייס כדי לא להפקיר בידי נשק – היום הממשלה החליטה להפקיר בידי מיליציה מזוינת. ממשלה מופקרת.

* גושפנקא משפטית – מינויו של בן גביר לשר הוא בלתי מוסרי, בלתי ערכי ואנטי יהודי. אבל ספק בידי, אם יש עילה משפטית מספקת לפסילתו. ייתכן שתוצאת העתירה נגד מינויו, תהיה גושפנקא של בית המשפט העליון למינוי האומלל.

* ביד הלשון: עין השלושה – קיבוץ בצפון מערב הנגב, סמוך לגבול עזה, במועצה האזורית אשכול. קיבוץ עין השלושה מתמודד מיום הקמתו עם בעיות ביטחוניות. הוא אחד היישובים שספגו את המספר הרב ביותר של רקטות מן השכנים בעזה. בין השאר, נתפסה מנהרת תופת שהגיע עד קרבתו. עין השלושה עלה לקרקע ב-1950. מייסדיו הם בני גרעין של תנועת הנוער הציוני באמריקה הלטינית. הם התיישבו תחילה בקרבת מקום, בקיבוץ נווה יאיר שהוקם בידי יוצאי לח"י ביוני 1949 והנציח את זכרו של מייסד לח"י אברהם שטרן – יאיר, אך ננטש כעבור שנה. גרעין הנוער הציוני התיישב בצריפיו הנטושים וישב שם חמישה חודשים. ב-2 נובמבר, יום הצהרת בלפור, עבר לנקודת הקבע. שלושה מבני הגרעין המייסד נפלו במלחמת השחרור, והקיבוץ מנציח בשמו את זכרם. שלושת הנופלים:

אברהם גלר, יליד 1924 מאורוגואאי.

יעקב קרוך, יליד 1924 מארגנטינה.

דבורה אפשטיין, ילידת 1929 מאורוגואאי.

אורי הייטנר

* * *

דוד מלמד

בתי-הכנסת שלי והכדורגל

בתי-הכנסת שהיכרתי בפתח-תקווה הם זיכרונות המלווים את חיי. הייתי ילד כאשר הלך אבי בשבתות להתפלל ב"שטיבל", הוא החדר השמאלי, בכניסה לבית-הכנסת הגדול "בית-יעקב" שנוסד בשנת 1898. שם היו חבריו של אבי, שנשאר אחרי התפילה כדי לשוחח עימם בענייני הפוליטיקה ובנושאים אחרים.

בתוך בית-הכנסת היו עיטורים בציורים והוא נקרא על-שם אביו של הברון רוטשילד. בשורת החזית ישבו: הרב הראשי ראובן כ"ץ, אברהם שפירא, והגבאי הראשי בן-ציון גליס שהיה גם יושב-ראש החברה קדישא. השמש היה רוזנקביץ שהחזיק כף-יד גדולה מעץ שבה חבט כאשר היה צורך בכך.

מחוץ לבית-הכנסת, משני צדדי הדלתות הגדולות, היו שעוני-השמש שיצר ר' משה שפירא, איש נמוך, לבן שיער, לבוש בכגדים חרדים, שהיה גם קורא את פרשיות התורה בתפילת השבת. שתי הדלתות הגדולות היו משני פתח הכניסה. במוצ"ש חבט איש קבוע שתי חבטות בדלת כאות לתחילת תפילת ערבית. איש אחר לא העז לחבוט בשתי הדלתות כי "החזקה" בכך היתה קבועה בידי אותו אדם כל שבת. כאשר העז מישהו לחבוט במקומו גרם הדבר לזעמו הרב. ברחוב חובבי-ציון התגוררה קשישה ערבייה, "הגויה" שטיפלה בשעוני-השבת בבתי-הכנסת ברחוב. היא ידעה לדבר באידיש, הלשון ההכרחית ללשון הנחוצה בשבתות. שמש בית-הכנסת עסק גם הוא במשימות קבועות: הוא היה עולה לעזרת-הנשים ומן החלון תקע בחצוצרה על כניסת השבת לפי זמן ירושלים, וכך ממשיכים ותיקי פתח-תקווה להדליק נרות עד היום, כפי שנהגו מייסדי המושבה, וכך לימדו את תלמידי בתי-הספר הדתיים כל השנים. בין בתי-הכנסת לאורך הרחוב היה גם בית-הכנסת "אחים ורעים" ברחוב נחלת-צבי עד עצם היום.

ברחוב חובבי-ציון היה בית-הכנסת "שונה הלכות" שהקימו חלק מוותיקי המושבה ומאחוריו היה בית-כנסת של חסידי בעלז שנקרא על-שם חסידי צאנז כי בקבוצת המתפללים היו יותר מחסידי בעלז. בית-הכנסת היה תחילה בצריף ורק אחרי שנים נבנה כבניין. בין קבוצת המתפללים היה גם סבי שלבש בשבתות חליפה חרדית שחורה ואבנט שנקרא באידיש "גארטעל". כל המתפללים היו לבושים כך, ואילו אבי ודודי באו לבית-כנסת זה לכבודו של סבי רק ב"ימים הנוראים", אך ישבו במרפסת קטנה בכניסה, מבלי להיכנס פנימה. אני שיחקתי בחצר בית-הכנסת עם בת-גילי במשך שנות ילדותי. לעומתם היתה סבתי מתפללת בבית-כנסת אחר בכל שבת, ונימוקה היה שבו היא פוגשת את חברותיה.

אני ראיתי אותה ולא הבנתי כיצד לנשים בגילה יש חברות. במשך השנים כשהתבגרתי לנער נהגתי להתפלל בשבתות בבית-הכנסת הגדול בשבת לפנה"צ יחד עם חבריי ומשם הלכנו לאחר התפילה למגרש מכבי פתח-תקווה. שם היו משחקי ליגת הנוער למכבי פתח תקווה בכדורגל, שהיינו אוהדיה של קבוצתה. במשחק הבוגרים צפינו ממרפסות של דיירים מכרים, ובאותו זמן היה גזבר האגודה הדתי מטפל בכספים ששילמו הצופים, וכך גם הקופאי שהיה אדם שמשפחתו היה דתית. אני וחבריי היינו אוהדי מכבי פ"ת ו"שונאים" של הפועל פתח תקווה אדומי החולצות משום שהיו "קומוניסטים", ואני עדיין מעיף כל שבת בעיתון או בטלוויזיה, לראות אם מכבי פתח תקווה חלילה עלולה, כמו רוב השנים, לרדת ליגה.

דוד מלמד

אהוד: בכותל המזרח של בית הכנסת הגדול ברחוב חובבי ציון, בצד הדרומי הפונה לרחוב, ליד החלון המזרחי, נמצאו כסאותיהם הקבועים של סבי יהודה ראב בן עזר ושל אחיו משה שמואל ראב בן עזר, כאשר שמותיהם חקוקים עליהם. לשם היה סבי יהודה לוקח אותי בימי שישי לפנות ערב ובחגים. לימים החזיק את המושבים דודי ברוך בן עזר ראב, ואחריו דאג להמשיכם דוד בן עזר, שהיה נכדו של אחי-סבי, משה שמואל ראב בן עזר. כיום, לאחר מותו של דוד, איני יודע מה עלה בגורלם של שני המושבים ואם עדיין חקוקים עליהם שמות סבי ואחיו. כאשר לכדורגל, למרות שהמושבה שלנו היתה מעצמת כדורגל, אותי הוא לא עניין במיוחד, והקשר ההדוק ביותר שלי עם עולם הכדורגל היה שבכיתה ז' בבית הספר פיק"א ישב לידי נחום סטלמן, לימים הוכב של קבוצת הפועל פתח תקווה וקפטן נבחרת ישראל.

* * *

משה גרנות במבוכיה של הנפש על "מילים בתוך מזוודה" מאת צילה דגון ספר לכול 2023, עמ' 259

הספר שלפנינו צולל אל נבכי הנפש של מיספר גיבורים, אבל בעיקר לנבכי הנפש של הגיבורה הראשית, דניאל, או בקיצור – דני. מסופר עליה שמגיל חמש היא אילמת, ומסתבר כמעט בגלוי שהסיבה למום הזה היא טראומה שחוותה כשהיתה פעוטה בת חמש: היא ראתה את אימה מתעלסת עם הבוס שלה, אורי שור, מאחורי שיח בקיבוץ שלו. שור הוא הבוס של האם במעבדה הרפואית בבית החולים תל השומר. האם, שנתפסה בקלקלתה, מתרפת את המאהב שלה, ומזהירה את הבת שעליה לשתוק ולשכוח מה שראתה, והילדה הזאת שותקת עד ליום נישואיה, כשהיא מסוגלת כבר לענות לשאלות הרב.

דני מוצאת דרכים להתגבר על המום שלה: היא אוספת מילים בבולמוס, מילים שאינה מסוגלת לבטא בפיה, מתייגת אותן ומאחסנת אותן בשתי מזוודות – מילים של חול ומילים של קודש – מכאן שמו של הספר. מהמילים האלו היא מבקשת להשתחרר כאשר כאם לבת ששמה חן, העומדת להתגייס, היא מנסה לתחוב את המילים האלו אל בין אבני הכותל המערבי. כצפוי, הילדים הם אכזריים ומכנים אותה בשמות גנאי כמו "אילמת", "מצחיקונת מחיקונת", אבל היא מתפקדת די טוב בבית הספר, כשהיא מביעה את עצמה באמצעות לוח מחיק, ומאוחר יותר גם באמצעות סמרטפון.

כמו כל ילד וילדה, גם דני משתוקקת לאהבת הורים, בוודאי כשהיא חשה עצמה כאדם פגום. מצד אביה היא מקבלת טונות של אהבה, וסליחה, גם כשהיא מרטיבה במיטה (!), אבל מסתבר שדווקא מהאם, שדני מעריצה בשל יופייה המהמם, ובשל עצמאותה – דווקא ממנה היא זוכה לפחות "אהבת אם" המצופה. היא האכזבה של דני מגיעה כאשר האם מחליטה לנסוע להאיטי, מוכת רעידת האדמה, לפתוח שם מעבדה רפואית יחד עם אורי שור, הבוס שלה במעבדה בארץ. מסתבר שהיא מבקשת לקחת איתה את בתה הקטנה תמר. האב מתמרמר על כך שהיא נוטשת את הבת בעלת הצרכים מיוחדים, דני, ואת הבן הגדול גולן המשרת בצה"ל. האב משמש עבור דני כמו קיר מגן, הוא אינו מוכן בשום אופן לאפשר נסיעת הבת הקטנה לחו"ל, והרי ללא אישור אחד ההורים הילדה לא רשאית לעזוב את גבולות המדינה. ריב מכווער מתפתח בין ההורים, ודני המסכנה עדה לו. כדי לשכנע שעליה לקחת את תמר איתה להאיטי, ממציאה האם סיפור מדהים (שאינני רוצה לעשות ספולינג ולגלות), שלבסוף מתגלה כתחבולה וכעורבא פרח. בסופו של דבר, יש התפייסות בין ההורים, אבל האם בעקשנות מחליטה לממש את יעודה ולטוס להאיטי, בסופו של דבר, ללא תמר.

דני, במודע ובתת מודע, מבקשת לעכב את הנסיעה הגורלית הזאת של האם: היא מצלמת אינספור צילומים של האם ומדביקה את הדיוקנאות בכותלי הבית, שהאם תראה את עצמה בכל מקום. היא משתתפת בתערוכה אמנותית, בה מופיע באחד הקירות תמונות מרוטשות של האם והמשפחה (האם מתפעלת מהתערוכה, מחמיאה לגאונות בתה, אבל ממהרת לשדה התעופה).

דני, בדחף פנימי שלא ניתן לעצירה, מבצעת, קודם למיצג הנ"ל בתערוכה, אקט אוברדני: היא יוצאת בגשם שוטף לריצה חסרת מטרה, משתוקקת לחלות, ובדרך מתפטרת מהמטרייה, מהמעיל, מהנעליים, ושוקעת בתוך בור מלא בוץ ומים. אביו של אלי, אהובה, מצליח לעקוב אחרי "סימני דרך" שהשאירה בריצתה המטורפת, מצילים אותה, והספר בעצם מתחיל בתיאור אישפוז חסרת הכרה בבית חולים (עמ' 10), כשהיא מתעוררת ושומעת את הריב האינסופי של הוריה ליד מיטתה בעניין הנסיעה של האם להאיטי – ובכן, האקט האוברדני של דני לא שינה דבר (ראו עמ' 152 ואילך).

דני, שאינה מסוגלת לדבר, מפתחת חוש שמיעה בלתי רגיל, בין השאר, היא שומעת בקניון נגינת חליל מקומת החניון, שם נמצאת חנות החלילים של אלי, שיהיה לימים אהובה ובעלה. יש לה חוש ריח מפותח מאוד, לדוגמה – ליוני הג'ינג'י, אהובה הראשון, יש ריח של עץ (אביו בעל נגרייה), לאלה, המכונה בפיה סינדרלה (מחופשת להומלסית שמחטטת בפחים – כל זה עבור עבודת דוקטורט בפסיכולוגיה) יש ריח של לימון.

לדני יש הברקות לא מעטות, אזכיר שתיים: אין צורך בהרבה אותיות כדי לבטא משהו גדול, למשל עבור אלוהים מספיקה אות אחת – ה' (עמ' 56); וכן, אלוהים לא מרבה לדבר (עמ' 66). יש בספר מיספר סמלים מוצנעים היטב, אזכיר שניים: הבאר שסבא רבא של שובל, בעל הגלריה במושב זמורה (במציאות אין מושב בשם זה) כרה באר, שדני רואה בה את כבואתה ואת כבואת אימה; וכן האנפה הבודדה, המופיעה במיצג שלה בתערוכה, וכן היא פוגשת בה בים, ציפור החיה תמיד בלהקה, אבל דני רואה אותה בודדה.

יש בספר אינספור של קטעים פיוטיים, כפי שמתבקש מדמותה של הגיבורה הראשית, אביא טעימה: "זו שעת דמדומים, השמיים נצבעו בצבעים של שקיעה, וכדור אודם לוחט גלש אל פס אופק הרקיע, קרוב להיבלע במי ים צוננים. רק אנפה אפורה בודדה המשיכה לבשר על חילופי העונות ברמיזה של התחדשות וראשית. ים ושמיים נשקו זה לזה אי-שם באופק, מזמינים אותי לראות בעיניים פקוחות את מציאות החיים שלשתי בשתי ידיי שידעו להפוך עצבות לאושר..." (עמ' 254).

הספר גדוש בשכול: אהובה הראשון של דני, יוני הג'ינג'י, נדרס על ידי אופנוע לעיניה ולעיני אביה, שכנה זקנה נפטרת בבניין, ובנותיה ממרות בבכי, אימה של דני נפצעת קשה ברעידת אדמה חוזרת בהאיטי (אורי שור, הבוס שלה, נשרף כליל, וגופתו מוחזרת לארץ), ובהמשך נפטרת האם בבית החולים. יחד עם זאת, הספר איננו אלגי, מתוארים בו הרבה רגעי אושר, כמו השהייה המאושרת בחדר דמוי גינה, ובה עץ משאלות של המורה המטפלת רעיה חרמוני, שגם היא בעלת מום. כמו ביקור האב והילדים אצל האם השוהה בסמינר באי אנדרוס ביוון, כמו טיול הבת-מצווה של דני לעיירה גדושת הספרים היי און ויי שבאנגליה (עיירה מדהימה, שבה עשרות חנויות ספרים, וחלקן ללא קופאי – סומכים על הלקוחות שישלמו את המגיע), כמו שתי האהבות הגדולות של דני, למרות מומה, ליוני, שהוזכר לעיל, ואחר כך לאלי, בעל החנות לכלי נגינה, שיהיה לימים בעלה, וכמו האושר שזוכה בו אביה של דני לאחר מות אשתו בזוגיות שלו עם האסיסטנטית שלו כמרצה באוניברסיטה. הספר מסתיים באושר גדול שרווה דני עצמה מבתה היחידה, חן, שעומדת להתגייס לצה"ל.

הספר חכם, בנוי היטב, מרגש ומפתיע לפרקים בפרטים שנמנעתי לציין ברשימה זאת כדי לא לקלקל להנאת הקוראים הפוטנציאליים.

משה גרנות

* * *

עדינה בר-אל

"מגפיים' השאירו את חותמם בקרקע"

ההתיישבות העובדת על הבמה

איור 1 הרביעייה עם הבמאי שי לביא (באמצע). צילום - אסף רונן

המגפיים היו ואולי עודם סמל לחקלאי המבוסס בבוץ ובעיקר לרפתן. להקת "מגפיים" הביאה לבמה לפני כמה עשרות שנים את הווי ההתיישבות העובדת ברגישות, הומור וחן. עתה עולה כפורחת "רביעיית מגפיים", שממשיכה את המסורת של הלהקה הוותיקה. עדינה בר-אל שמעה סיפורים על ההיסטוריה של הלהקה ועל החוויות של חבריה מפי כמה עדים: חברי הרביעייה החדשה, הסופר והמשורר פוצ'ו (ישראל ויסלר), וכן חבר וחברה בלהקה הראשונה. כל זאת בהצדעה לחברי המושבים בכלל ולכל אלו שעדיין מתפרנסים מחקלאות בפרט.

בין השנים 1978 ועד 1992 פעלה להקת "מגפיים", שמנתה כשלושים איש, כמעט כולם חברי מושבים. שי לביא – במאי ומוסיקאי – בחר את המשתתפים, גייס משוררים לכתיבת השירים, הלחין אותם וביים את שלוש התוכניות. רוב חברי הלהקה היו חברי מושבים מהמועצה האזורית באר-טוביה: אבי גבע, שרון שפריר, רוח'לה אגמון, יוחנן מיינרט, יחיאל אייל, שלמה ברמן, רני בר-נס, אבי גבע, עירית

גבע, עליזה גורן, תרצה היימן, גאולה זילברשטיין, נחמה חסיד, נירה יניב, נילי ירון, אהוד כהן, לוי לב גורן, חביבה עציון, אבי עדי, אורנה קלגרד, חדווה קמחי, נחמן רונן, חמדה שינבויס, מיר'לה שפי ויצחקי ויין. שי לביא צירף את אבי רוזנבלום ונחמן רונן מאזור עמק חפר ואת אתי עמית מקיבוץ צרעה. מאוחר יותר צורף גם משה טנא ז"ל מקיבוץ גת.

כמה מהשירים הפכו לשלאגרים, ביניהם: "לחיות בחיק הטבע" שכתב פוצ'ו, "סתיו לבן" (אשר שלמה ממך חיבר לו ריקוד עם), "פרח חממה" ו"שיר ערש לפרה" שנכתבו ע"י יורם טהר לב ז"ל ועוד שירים רבים. הלהקה הופיעה ברחבי הארץ, גם זכתה לתוכנית מיוחדת בטלוויזיה והתארחת בתוכניות אירוח שונות. הלהקה אף הופיעה (פעמיים) בארצות הברית, כשייצגה את מדינת ישראל בקהילות השונות לרגל ימי העצמאות של המדינה.

לאחר עשרים וחמש שנים, בשנת 2017, הוקמה "רביעיית מגפיים", הרביעייה מונה שלושה מחברי הלהקה: אבי גבע, אבי רוזנבלום ונחמן רונן, ואליהם הצטרפה סולנית צעירה, מיכל גבע בן שבת, בתו של אבי גבע, אשר גדלה על ברכי להקת "מגפיים" הראשונה.

הרביעייה הספיקה להופיע באירועים שונים, ביניהם מחווה ליוצרים יורם טהר לב ז"ל ופוצ'ו יבדל"א. יורם רותם אירח אותם בתוכניתו "בוא, שיר עברי". הלהקה הוזמנה אף להשתתף במיספר תוכניות טלוויזיה. לאחרונה, בחג סוכות האחרון, הוזמנה להופיע בערב מספרי סיפורים על המושבים בישראל, תוכניתו של יוסי אלפי, שתוקרן בטלוויזיה.

לצורך הכתבה בחרתי לראיין את חברי הרביעייה החדשה, את הסופר והמשורר פוצ'ו – הידוע בהומור האיץ-סופי שלו, שכתב ושליווה את להקת "מגפיים" מראשית דרכה וכתב עבורה מיספר שירים, את רני בר-נס, מנהל הלהקה הראשונה וחבר בולט בה, וכן את אתי עמית, סולנית בלהקה הראשונה.

שובה של להקת "מגפיים" – הרביעייה

כאשר אבי גבע נשאל מהו ההבדל בין הלהקה הראשונה לחדשה, הוא מציין תחילה את כמות המשתתפים: "חברי הלהקה הקודמת נסעו להופעות באוטובוס ואנחנו נוסעים במכונית פרטית. אבל החשוב הוא שיש המשכיות ללהקה ולשיריה. אם יעירו כל אחד מארבעתנו באמצע הלילה, ויאמרו לו שם של שיר, הוא ישיר אותה בלי בעיות." הדבר ברור לגבי שלושת יוצאי

הלהקה הראשונה – אבי גבע, אבי רוזנבלום ונחמן רונן – אבל מסתבר שגם מיכל הצעירה מכירה את כל השירים, כי מאז ילדותה היא היתה יושבת ליד הבמה בכל הופעה של הלהקה, למדה את השירים בעל-פה וזוכרת אותם עד היום.

המשותף לשתי הלהקות הוא כמובן תכני השירים, שעסקו ועוסקים רובם ככולם בנוף הכפרי ובעבודת החקלאות. כך גם הרכב המשתתפים. "כולנו מההתיישבות העובדת" אומר אבי גבע, **וכאן המקום להציג את הרביעייה:**

אבי גבע נולד במושב ביצרון. "כאן נולדתי, כאן נולדו לי ילדיי," הוא מצטט שורה מן השיר הידוע. הוריו היו ממייסדי המושב כשבמשק היו רפת, לול, מטעים וירקות. "אני בן ממשיך." הוא מציין, "היה לי משק פעיל והייתי חקלאי בכל רמ"ח אברי. לצערי היום הפעילות היא מינימאלית." אגב, עיריית, רעייתו של אבי גבע היתה גם היא בלהקת "מגפיים" הראשונה. הם הורים לארבעה ולהם שישה נכדים ואחד 'בדרך'.

מיכל גבע, בתו של אבי, נולדה במושב ביצרון, למדה בבית הספר האזורי בבאר-טוביה, בנעוריה למדה פיתוח קול ובצבא שירתה בלהקה צבאית, בצוות הווי בקו"ם. מיכל נשואה למיקי ולהם שלושה ילדים.

נחמן רונן ממושב כפר חיים בעמק חפר מספר: "נולדתי בכפר חיים, התחתנתי עם ציפי בת כפר חיים ויש לנו ארבעה בנים ושנים-עשר נכדים. אני מגדל פרחים כבר ארבעים וארבע שנים. בזמן להקת 'מגפיים' הראשונה, הוא נזכר, "הייתי חוזר מהחזרות מאוחר מאוד בלילה, ובמקום להגיע הביתה נסעתי ישר אל 'מקור הפרחים' כדי למיין ולארוז אותם. מתפלל שאזכה לישון לפחות ארבע שעות."

אבי רוזנבלום ממושב בית יצחק שבמעמק חפר, נשוי לנעמי, אב לשלושה וסב לשישה נכדים. "גם אני הייתי חקלאי בעבר." הוא מספר. "היה לי משק עם לול, רפת, פרדס וגם גידלתי פרחים. היום יש לי גינה אורגנית." לשאלה איך הגיע מעמק חפר לאזור באר-טוביה בשנים בהן פעלה הלהקה הראשונה, הוא עונה: "הייתי מסיים את החליבה בשעה חמש אחר הצהריים, נכנס לרכב הסוסיטא שלי ומתייצב בשעה שמונה בערב לחזרה בבאר טוביה. אחרי החזרה, בשעה שתיים עשרה בלילה, הייתי יוצא לדרכי הביתה, וכבר בחמש בבוקר הייתי צריך להתייצב לחליבת הבוקר. בגלל הסיפורים הנ"ל נכתב השיר 'זמר מגפיים'. לצערי עד היום הריח לא עוזב אותנו." הוא מוסיף בהומור, כשהערה גוררת צחוק של הרביעייה.

לשאלה מהי מגמת הרביעייה בבחירת השירים, עונה אבי גבע: "המגמה שלנו עכשיו היא לשיר את שירי 'מגפיים' הראשונה ובמקביל את מה שנקרא 'שירי ארץ ישראל'. אנחנו מחדשים עתה מספר שירים ישראלים הקשורים בעקיפין לחקלאות וממש לאחרונה חידשנו שיר שנקרא 'אהבנו פעם', שנכתב על ידי דידי מנוסי ז"ל והולחן על ידי עוזי וייס מנתניה (שגם ביצע אותו אז). זה היה בעקבות אחת הפעמים שהופענו אצל עוזי, שמארגן ערבי שירה קבועים אחת לחודש ב"בית הלוי". הוא הציע לנו להקליט את השיר מחדש. הקלטנו אותו ואני מקווה שהקהל יאהב אותו ושהשיר יושמע אף בתחנות הרדיו השונות. אנו מופיעים במקומות שונים ברחבי הארץ ובאירועים מיוחדים. תמיד נשמח להזמנות." מסכם אבי גבע בחיוך.

סיורים בארצות הברית

איור 2. מימין - יורם טהר לב. באמצע פוצ'ו, משמאל שי לביא. צילום יגאל בצר

להקת "מגפיים" הוותיקה היתה פעמיים בסירי הופעות בארצות הברית. הסירים זכו להצלחה רבה. הנה מכתב שהגיע מבוסטון, עליו חתום דן ברוש, שאירגן שם את חגיגות העצמאות במלאת 40 שנה למדינת ישראל. מהכתב הופנה לחנן חסיד ז"ל, שהיה אז ראש המועצה האזורית באר-טוביה:
"במכתב זה אני רוצה

להביע את תודתי למועצה האזורית שאיפשרה את ביקורה של להקת מגפיים לסיור הופעות בארה"ב, באביב 1988. תוכנית הביקור של הלהקה בקהילה, שזה לה ביקור שני באזור, נמדדת בשני מישורים. המישור הראשון והמייחד ביקור זה מאחרים הוא המישור האנושי. "קשרים מהעבר חוזקו והתמסדו וקשרים חדשים נוצרו. יחסי הגומלין בין חברי הלהקה והאוכלוסייה המקומית התהדקו וגם היום איתנים מתמיד. לכל אחד מן המעורבים בביקור של הלהקה יש המיום פינה חמה בלב: למדינת ישראל, להתיישבות העובדת ולחברי הלהקה ממושבי האזור.

"מגפיים השאירו את חותמם בקרקע המקומית!

"חברי הלהקה עשו עבודה יוצאת מן הכלל של שליחות ציונית, בחוס, בפשטות ובהמון חן ישראלי, ועל כך יבואו על הברכה והתודה כל האנשים שאפשרו ביקור זה. "המישור השני הוא המישור המקצועי. הביקור אופיין ברמה גבוהה של ביצוע. ההנאה מן הערב היתה מעל למשוער והרגשת האנשים היא, שהם קיבלו תמורה מלאה לכסף. היטיב לבטא זאת יותר מכולם אחד מפרנסי הקהילה: 'האם נצטרך לחכות 3 שנים נוספות על מנת לראות את הלהקה הזאת בפעם הבאה?' שאל. נדמה לי שזה אומר הכול."
מאז עברו הרבה שנים, ונקווה שהרביעייה החדשה תצא להופעות נוספות בעולם.

פוצ'ו – לחיות בחיק הטבע

ואם בהומור עסקינן, הרי מי מתאים יותר מישראל ויסלר הסופר והמשורר – הידוע לכול ככינויו פוצ'ו, שיש לו חוש הומור ללא גבולות – לספר על להקת "מגפיים"? לא רק בזכות ההומור כדאי לשמוע אותו. מסתבר שהוא היה ממש שותף לחבלי הלידה של הלהקה ואחד הכותבים המרכזיים שלה.

"אני עבדתי הרבה עם שי לביא, הבמאי והמלחין, על חגי יובל לכל מיני מושבים. כדי למצוא חומר הייתי מסתובב בכפרים שרוצים לחגוג, שומע את הסיפורים מהוותיקים, אוסף אותם למחברות ואחר כך מוציא מהם את הצימוקים, שאפשר להשתמש בהם במערכונים ובשירים. אני כתבתי את המערכונים והשירים ושי היה כותב לחנים, מביים ומעמיד את המופע כולו. עבדנו כך עבור כחמישים מושבים. שי היה חרוץ מאוד, קיבל כל הצעה, ואני הייתי איתו. בהמשך הוא גייס עוד משוררים – חיים חפר ז"ל ויורם טהר לב ז"ל – לכתוב לו שירים. בין המושבים היו גם אלו שבמועצה האזורית באר טוביה. במושב ניר בנים, לדוגמא, שי מצא כוכבים מקומיים שכתבו בעצמם את המערכונים ואת הפזמונים. הם כל כך התלהבו מהמופע ומעצמם, שהם שיכנעו אותו להקים להקה קבועה. עוד קודם לכן עבדנו עם מושב בצרון, עבורו כתבתי את מופע חג היובל. שם היו שני כוכבים בולטים, "נזכר פוצ'ו, "אבי גבע ורני ברנס. אגב, רני ברנס היה אדם מאוד מצחיק, פקעת של הומור. בקיצור, שי לביא אסף עוד כוכבים, רובם מהמועצה האזורית באר טוביה, שניים מעמק חפר וקיבוציניקית אחת, אתי עמית מצרעה."

פוצ'ו מספר על גלגולו של אחד השירים "לחיות בחיק איור 3. עטיפת תקליט של להקת מגפיים הטבע". "את השיר הזה כתבתי במקור לאירוע במועצה האזורית עמק חפר. בפזמון החוזר היתה שורה: 'לגור בעמק חפר'. וכשרצינו להעביר אותו לביצוע ללהקת 'מגפיים', היה צריך לשנות שורה זו כדי להתאים את השיר לארץ כולה. ימים ולילות חיפשנו ולא מצאנו תחליף למילים 'עמק חפר' עם חרוז מתאים וקצב. ואז, בלילה האחרון לפני ההקלטה, באה לי פתאום ההברקה: להחליף זאת לצמד המילים 'לחיות בחיק הטבע'."

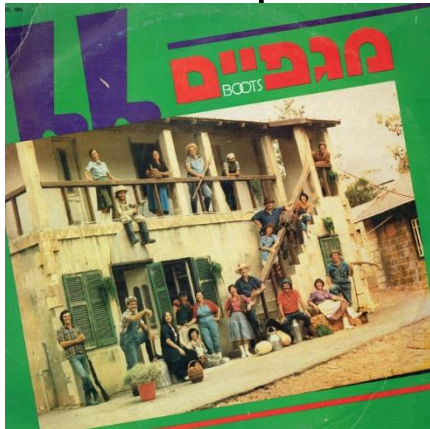
השיר "לחיות בחיק הטבע" הוא דוגמא לכישרונו של פוצ'ו למצות את אורח החיים ועבודתו של החקלאי – הן המושבניק והן הקיבוצניק – וכן מייצג יפה חלק ניכר מתכני שירי להקת "מגפיים" לדורותיה. השיר מתחיל במילים: "להיות מושבניק זה נשמע יפה וגם נחמד / אבל זה לא מתאים לכל אָחַד" והפזמון הוא:

"לחלב יום יום את הפרות ברפת / לטען תבות בצל, חציר ולפת / לקטף פרות מן המטע בחיל / לעבד ביום וגם לשמר בליל / לגור בחיק הטבע זה חלום / לקום בפקר להגיד שלום / עם ריח פרדסים, רפת וכבשים / לעשות הכל לבד ללא נסים."

השיר הולחן על ידי שי לביא הבמאי. ניתן לצפות בו ביוטיוב, כשהוא מבוצע על ידי להקת "מגפיים" הראשונה. להלן הקישור:

<https://www.youtube.com/watch?v=nKLH03P9w78>

רני בר-נס – הומור ועצב של מושבניק

רני בר-נס ממושב ביצרון היה אחד מחברי הלהקה הראשונה וגם ניהל אותה. "היה לנו חומר שמבטא את החיים שלנו, של המושבניקים. היתה לנו הזדמנות לעמוד בפני אנשים ולספר על חיינו, על העבודה החקלאית ועל ההווי. זה התחיל כאשר שי לביא אסף חברה שהשתתפו בחגי המושבים שהוא בייס." רני מציין את תרומתו הרבה: "שי הוא אדם מוכשר מאוד. הביא רוח חדשה. הוא לקח אנשים שמעולם לא עמדו על במה, לא שרו ולא רקדו, והפך אותם לחבורה אשר שרה ורוקדת. הוא עשה דברים נפלאים, ויש לציין את המנגינות היפות שהלחין לשירים, ואלו מושמעות עד היום."

מספר רני: "אני ניהלתי את הלהקה יחד עם גילה זולר,

שהיתה אחראית מטעם המועצה. היינו מעורבים בכול, גם בבחירת החומר, גם בעיבודים וגם בתיאום ההופעות. זה היה פול טיים ג'וב. אבל היה יפה, היו שנים יפות. אף פעם לא סירבנו להופיע במושבים. אני זוכר פעם שיצאנו בשתיים בצהריים להופיע במושב מרגליות, שנמצא קרוב לגבול ישראל עם לבנון. הופענו שם, וחזרנו בארבע בבוקר הביתה. אני מיד החלפתי בגדים והלכתי לעבוד..."

"אנחנו חברנו ליורם טהר לב ולפוצ'ו, שהיו הכי קרובים אלינו במנטליות. הם כתבו לנו שירים רבים. לימים כתבו עבורנו גם דן אלמגור וקובי לוריא."

בין השירים היו קטעי קישור, על הבמה השמיע אותם רני בדרך כלל. קטעי הקישור הציגו בדרך כלל בהומור את ההווי המושבי. ורני נזכר באחד מקטעי הקישור:

"מושבניק אחד התגייס למילואים בעזה, ובאותה עת הפועל העזתי שלו החזיק עבורו את המשק. יום אחד מתקשר המושבניק ושואל את הפועל: 'מה נשמע במשק?' עונה לו הפועל: 'הכול בסדר, אבל הבן שלך התחצף אליי'. אמר לו המושבניק: 'אז תשבור לו את העצמות'. ואז שואל הפועל הערבי: 'ומה נשמע בעזה? ראית את אשתי?' אומר לו המושבניק: 'כן, ראיתי אותה. מסרתי לה את הכסף'. ואז מסיים הפועל את השיחה: 'תודה רבה, אבל אל תשבור לעזתים את העצמות.'"

אבל לא הכול עליז ושמח. ברור שיש גם רגעים קשים ועצב בחייו של החקלאי, וגם זה בא לידי ביטוי בהופעות של להקת "מגפיים". רני מספר על אירוע באחת החזרות: "שי הגיע אלינו ואמר שיש לו שיר חדש להשמיע לנו וללמד אותנו. הוא ישב לי הפסנתר ואנחנו עמדו סביבו. הוא

החל לשיר 'שיר ערש לפרה', על פרה שעומדת להיות מובלת לשחיטה. הוא סיים לשיר ופתאום השתרר שקט, וכולנו היינו עם דמעות בעיניים. אף אחד חוץ מאיתנו המושבניקים לא מבין את התחושה. אתה מגדל פרה ופתאום אתה שולח אותה לשחיטה כי היא לא נותנת מספיק חלב או מסיבה אחרת."

הנה קטעים מן השיר, שכתב יורם טהר לב והלחין שי לביא:
"הו, נומי, נומי, פרתי. / הגיעה השעה לישון. / חמש שנים היית איתי, / וזה לילך האחרון. / מחר בשש עם אור ראשון, / יבוא האוטו של 'מַרְבֵּק'. [...] חמש שנים היית איתי, / נתת לי שפע של חלב, / היית לי בת ואהובה, / היית תפארת המושב. [...] הנה האוטו של 'מַרְבֵּק' / שלום עיניים יקרות, / סליחה, יסלח לי אלוהים, / זאת לא תקופה בשביל פרות."
רני מספר על אחת הפעמים בו ביקר יורם טהר לב במשק שלו: "יורם ואני היינו חברים טובים מאוד עד יומו האחרון. הוא היה אצלי פעם ולקחתי אותו לפרדס האשכוליות שלי. סיפרתי לו שאני צריך עכשיו לעקור אותו. אמרתי לו: תאר לעצמך שאני צריך עכשיו לקחת את צינור הטפטוף, לקפל אותו ולהתחיל לראות איך הפרדס מתייבש. זה כמו לנתק מישהו מאינפוזיה."
"זה השפיע על יורם, שהיה מספר בהופעות שלו: 'מה הם חיים של מושבניק? הוא נוטע עץ ומגדל אותו במשך שלושים שנה. ופתאום, בגלל שאינו רנטבילי עליו לעקור אותו. העקירה הזו היא כמו לשלוח פרה לבית המטבחיים... אלו חיים של מושבניקים."
אבל רני, שהכול מעידים על ההומור שלו והאווירה הטובה שהוא משרה, מסכם את תקופת להקת "מגפיים" ברוח זו: "היינו חבורת משוגעים אבל עליזים. החבורה שלנו היתה מקסימה, אנשים מדהימים. היינו נפגשים פעם-פעמיים בשבוע לחזרות, ונוסעים להופיע בכל הארץ. לך תסביר לאנשים שאנחנו עומדים על הבמה, לא מתפרנסים מזה. כולנו מופיעים בהתנדבות. הופענו בערבה, בצפון, בכל מקום. וראינו בזה שליחות. היה לנו קהל נהדר, שאהב אותנו. היו ימים יפים."

אתי עמית – להופיע בשביל הנשמה

כאמור, הקיבוצניקית בין כל המושבניקים היתה אתי עמית, חברת קיבוץ צרעה. היא בלטה בלהקת "מגפיים" הראשונה כסולנית של כמה שירים, ביניהם: "שיר ערש לפרה", "פרח חממה", ו"בלדה לבן גוריון", שכתב יורם טהר לב והלחין שי לביא.
"לצערי השיר הזה פחות מפורסם, "אומרת אתי, "אבל אני מאוד אוהבת אותו. כמו כן, היא מוסיפה, "הנחיתי את כל המופע יחד עם רני ברנס, שהוא בחור מדהים עם חוש הומור אדיר."
אתי הגיעה ללהקה עם ניסיון על הבמה. היא למדה תיאטרון, היתה שחקנית בתיאטרון הקיבוץ, וכן היתה בלהקת הנח"ל בשנים 1962 ו-1963. שם שרה כסולנית את השיר "מטרייה בשניים". התוכנית של להקת הנח"ל באותה עת נקראה "שמש במדבר" עם שירים של נעמי שמר. "כמה שירים מאותה תוכנית הפכו לשלאגרים." היא מציינת "ביניהם: 'מחר', 'חפש אותי' ו'הטיול שלנו'."

וכאן נזכרת אתי באנקדוטה עם נעמי שמר. "פעם אחת היא הזמינה אותנו לביתה כדי ללמוד שיר שכתבה. היא אמרה לנו להגיע בשעה 11. הגענו לביתה – ברחוב דפנה 6 בתל-אביב – בחמישה לאחת עשרה. דפקתי בדלת, ונעמי פתחה אותה ואמרה בפנים זועפות: 'אמרתי באחת-עשרה, וטורקה את הדלת בפנינו. אנחנו נשארנו לחכות לפני דלתה חמש דקות, ואז נפתחה הדלת ונכנסנו..."

כאשר היא מתבקשת לספר על להקת "מגפיים" בה השתתפה לפני שנים, היא אומרת בהתרגשות: "להקתנו העמידה המון יוקרה וכבוד להתיישבות העובדת. הלהקה היתה מורכבת מחקלאים שעבדו קשה מאוד כל היום, ובערב נסעו להופעה. המופע שלנו ביטא את ההתיישבות כשהפופולריות שלה היתה בדעיכה. לימים הייתי גאה להיות חלק מהלהקה, שהביאה כבוד ויוקרה לתנועה שלנו. הבאנו בתוכנית שלנו את סיפורו של המושב בישראל בזמן שהחקלאות קורסת, והכול עם קריצה והרבה הומור. היתה לי הזכות להיות שייכת ללהקה שהביאה את אוירת ארץ ישראל הישנה והיפה. עבדנו קשה עם שמחת יצירה כל כך אמיתית."
עוד היא מוסיפה: "אנחנו גם סיפרנו את סיפוריה של העלייה החדשה לישראל, את תהליך קיבוץ הגלויות שמתרחש מהזווית האישית של עובד האדמה. למרות שההתיישבות העובדת

קופחה בשנות השמונים, אמנם שרנו וזימרנו בהומור אבל גם בכאב. לדוגמא: 'שיר ערש לפרה' המובלת לשחיטה. היינו להקה עם רוח אחרת, שהאופטימיות והחיוך נותנים לה את הכוח. עבדנו בחזרות ובהופעות עם כל הלב וכל זה אחרי עבודה ברפת כלול במטע ובשדה. אני מאוד גאה להיות שייכת למשפחת 'מגפיים' לדורותיה. אני חושבת שזו היתה תקופה נפלאה ונהדרת. חיבקנו אחד את השני, אהבנו אחד את השני, היתה שמחת יצירה למרות שלא התפרנסנו מזה. היינו אחרי יום עבודה נוסעים להופיע בשביל הנשמה, לא בשביל אגורה אחת. וזה היה פשוט נפלא."

אתי היום בת 82. לפני שנתיים, בלחץ המשפחה, היא הוציאה לאור דיסק עם שיריה. הדיסק נקרא: "אתי עמית – האוסף: מיטב השירים היפים לאורך הדרך." יש בו שירים שהיא שרה בתקופות חייה השונות, כולל שירים מלהקת "מגפיים".

אבל היא לא שוקטת על שמריה. לאחרונה פירסמה קליפ עם שיר בשם "גם אם זה נדמה ש..." שיר שהוא הצדעה לגיל השלישי. כתבה את המילים חברתה אתי קורמס ז"ל מקיבוץ צרעה. הלחן הוא של לורנה מקיניט. השיר המקורי נקרא Tango to Evora והוא מוכר מאוד בפי חארים אלכסיו ששרה אותו ביוונית. הקישור לקליפ של אתי:

<https://www.youtube.com/watch?v=B0-5sO6Azp4>

והיא מסכמת: "התקופה שלי בלהקת מגפיים היתה מאוד מאוד טובה ומאוד כייפית. אני אוהבת את האנשים ואני מאחלת ללהקה החדשה – למיכל, לאבי גבע, לנחמן ולאבי רוזנבלום – הצלחה גדולה גדולה."

עדינה בר-אל

* שירים של הלהקה הראשונה והרביעייה החדשה ניתן למצוא ביוטיוב. כולל השיר החדש ששמו (למי שרוצה לצפות בו), "אהבנו פעם" בביצוע להקת 'מגפיים'.
** נדפס בגיליון חג הפסח של "קו למושב", גיליון 1278, 4.4.2023.

* * *

שנת ה-75 למדינת ישראל

ישראל זמיר

לכבות את השמש

רומאן

'אסטרולוג' הוצאה לאור בע"מ, 2004

פרק י"ג: גן-עדן בציפורי

נצרת נכנעה, והמחלקה התמקמה בבית שנלר, מקום שהיה פעם מטהו של קאוקג'י. מדי יום נערכו בעיר חיפושים, ונשק רב נאסף. מ"מ חדש בא למחלקה, אריה מלניק, איש אצ"ל לשעבר, שעסק ברכש של נשק בחו"ל מטעם הארגון. למדנו את ה"פְּזָה" על כרעיה וקרביה, ויום אחד לקח אותנו המ"מ מלניק ל"ניסוי כלים". התמקמנו כשלוש מאות מטר מכפר-מנדא שבעמק בית-נטופה, הצבנו שתי "בזות", ורוקנו על הכפר למעלה מעשרת אלפים כדורים. משנשאל המ"מ על-ידי ממוק מדוע אנו יורים על כפר שְלו, השיב:

"ראשית, ניסוי כלים, ושנית – אנחנו מעוניינים שהערבים יברחו מהכפרים שלהם..."

"מי זה אנחנו, מטה האצ"ל?" שאל, ואריה מלניק לא נשאר חייב:

"עם-ישראל, בעוד עשרים ואולי חמישים שנה, יכיר לנו תודה על כך. מדינת-ישראל לא תחיה בשלום אם לא נעקור מכאן את הערבים. הכרחי לנקות את הארץ כולה מאוכלוסייה עוינת. נקרתה לפנינו הזדמנות היסטורית, שאם לא ננצל אותה – העוינות תימשך לדורות." לרוע מזלו, תושבי כפר-מנדא לא ברחו ונשארו בכפר.

תהיתי, מדוע ערביי ציפורי ובית-שאן גורשו, ואילו ערביי שפרעם, איכסל, פרדיס וכפרים רבים אחרים נשארו על מקומם? מי מחליט על גירוש: הממשלה? צה"ל? ממיק סיפר ששמע שיחה באידיש, שהתנהלה בארוחת-בוקר, בחדר האוכל של הקיבוץ, בין שני פעילי ביטחון. הם לא ידעו שהוא מבין אידיש. לדבריו, ההחלטה על גירוש ערביי בית-שאן נפלה בפגישה בין אברהם יפה, עמנואל ברשי ומפקד הנפה. האומנם?!

אחד האצ"לניקים סיפר כי להערכתו, ראש-הממשלה ושר-הביטחון דוד בן-גוריון מעודד מדיניות של טרנספר, ובכך ממשיך את משה רבנו, שבמלחמתו במדיינים אמר: "ועתה הרגו כל זכר כטף וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו." לדבריו, הקצונה הבכירה הבינה שזה מה שנדרש ממנה. הוא הוסיף כי מפקד חזית הצפון, משה כרמל, הוציא לאחרונה הוראה בכתב ליחידותיו לזרז את הוצאת האוכלוסייה הערבית מיישוביה. כל זה קרה לאחר ביקורו של בן-גוריון במטה פיקוד-הצפון, בנצרת, בהשתתפות הקצונה הבכירה של חזית הצפון. ספק אם משה כרמל היה מוציא הוראה כזו לולא אושר הדבר על-ידי שר-הביטחון. לדבריו, גירוש אינו טבח, והוא הזכיר את אמריקה הגדולה, שלא יכלה לקום בלי הכחדתם של שבטי האינדיאנים. חברה שקמה עליך להורגך מכריחה אותך להחריב אותה. ברגע שהישוב העברי הותקף על-ידי ערביי ארץ-ישראל, ואחר-כך על-ידי ארצות-ערב, אין ברירה אלא לגרשם. לערבים עשרים ושתיים מדינות, וליהודים בקושי מדינה אחת.

זליג הביע חשש שלא נצליח "לנקות" את כל הארץ מערבים, ויישאר פה מיעוט גדול של "ג'ים חמישי", וכל זה בגלל יפי-הנפש מ"השומר-הצעיר" ודומיהם.

המ"מ מלניק מינה אותי לראש חולייה, שכללה את זליג ובנארי. כל היום דפקנו על דלתות, נכנסנו לבתים, ואספנו נשק. נוכחתי לדעת כי התנהגות מנומסת מפיגה פחדים. חלק מהתושבים מסר את נשקו, והיו שהודיעו כי בדעתם לעזוב את העיר. אין הם רוצים לחיות תחת כיבוש. סיפרתי להם על ערביי עכו, שפרעם, חיפה וכפרים רבים אחרים, שתושביהם לא נמלטו ולא אונה להם כל רע. טענתי כי אותם אלה שנמלטו הפכו לפליטים חסרי כול. דיברתי אנגלית, הסתכלתי בעיניהם המפוחדות וניסיתי להרגיעם. דומה שמימשי את החינוך שקיבלנו להומאניות ואחוות-עמים.

זליג הסתייג מהתנהגותי המרוסנת. לדעתו, בריחת ערבים משרתת נאמנה אינטרס לאומי, כי במקומם נושיב יהודים ונחסוך כסף רב. פסלתי השקפת-עולם המבוססת על גירושים וטיהורים אתניים.

יום אחד, בשעת סיור, נכנסנו לביתה של משפחה מוסלמית שטענה כי לאחרונה הגיעה מבית-שאן. היהודים גירשו אותם מן העיר, אף שהבטיחו, כי אם ייכנעו לא יאונה להם כל רע. "הבטחתם וגירשתם!" קבע בעל-הבית ומשטמה על פניו.

שתקתי, ידעתי שהצדק עימו. נזכרתי בדיבורים ששמעתי, כי ביטחון האזור מחייב בית-שאן נקיה מערבים. וכששאלתי בשעתו את מאיר אלוני לפרשו של אותו גירוש, הוא משך בכתפיו ושם לנפנף באצבעו כלפי מעלה: "הוראות מגבוה!"

*

בערבים, ישבנו ב"שנלר" והתווכחנו אם מוצדק לגרש את ערביי נצרת. תמכו בגירוש חיילי "המיוחדת", שנמנו עם אנשי המחטרות ובראשם מפקדם גדליה לביטוב. זליג סבר שיש למרר את חייהם כפי שהגרמנים מררו את חיי היהודים. לדבריו, המופתי, מפקדם העליון של הערבים, ישב במשך כל ימי המלחמה בברלין הנאצית והמתין בכיליון-עיניים לכיבושה המיוחל של ארץ-ישראל, כדי לשחוט את יהודיה. לרוע מזלו ניגף הצבא הגרמני באל-עלמיין. רובנו טען, כי לא כל הערבים תומכים במופתי, וגירושם מארץ-ישראל פירושו מלחמה לדורות, כשאנו מוקפים בארצות-ערב.

*

על גורלם המר של פליטים נמלטים למדתי באוקטובר 1982. כעיתונאי ב"על-המשמר" הגעתי ללבנון, למחנה הפליטים עין-חילוה. הרס, חורבן ועיי חרבות הזכירו תמונות של העיר הגרמנית דרזדן שהופצה קשות במלחמת-העולם השנייה. מאחורי קיר של בית הבחנתי בזוג מבוגר, שישב וכישל מרק על פרימוס. עיניים כבויות ויאוש קודר.

"מרחבה, "הקדמתי ברכה.

"שלום עליכם, "השיב בעברית צחה.

לידו ישבה אשתו, צעיף לראשה ופניה קמוטות. האיש, כבן חמישים ואולי יותר, נולד ביפו והתגורר ברחוב שלוש על גבול יפו-תל-אביב. שאל אם אני מכיר את הרחוב. לא היכרתי, אך שמעתי שהיו בו, בימי המנדט, בתי-בושת לרוב.

לדבריו, הוא עבד בחנות לצבעים "אפשטיין את אדלשטיין" ולמד מהם אידיש. הרוויח טוב. הם דאגו להביא לחנות קונים יהודים והוא – קונים ערבים. בשנת ארבעים ושמונה, כשפרצה המלחמה, ביקשו ממנו שיישאר. הם יסתירו את משפחתו בביתם. ברדיו שמע את אנשי "הוועד הערבי העליון" מבטיחים כי לאחר הניצחון כולם יחזרו עמוסי שלל רב. לצערו היה "אהבל", פתי, שהאמין להם. טעות שהרסה את חייו. היה צעיר, לא מזמן נשא אישה, ויחד הגיעו למחנה-הפליטים עין-חילוה, ליד צידון, עבדו קשה מאוד למחייתם, אט-אט חסכו, ובעזרת שני בניו קנה חנות מכולת, בנה בית ונשא אישה שנייה.

באחד הימים השיא את בתו הבכירה וערך מסיבה גדולה. באמצע החגיגה הופיע מפקד ארגון הפת"ח האזורי, ועינו צדה את בתו הצעירה, בת השתיים-עשרה, שהיתה כלילת יופי. "תן לי את הילדה!" פקד.

"בשום פנים לא!" הצהירו שני בניו הגדולים והתייצבו מולו באומץ לב.

האיש הסמיק מכעס, הסתובב ויצא. חוצפת הבנים פגעה בו, ולמחרת פרצה חוליית פת"ח לחנות ושני הבנים נורו למוות.

כעבור שעה הופיע בביתם בן-הכלבה עם עוזריו ודרש את הילדה – "אחרת כולכם תמותו!" אמר.

"פרצנו בבכי וביקשנו רחמים על הילדה. היינו מוכנים לנשק את כפות רגליו ובלבד שיניח לה."

הוא לקח את הילדה לחדר שני ואנס אותה באכזריות. "עד היום, אני שומע את בכייה וצעקותיה. בן-הכלבה סיים את זממו, רצח את הילדה, ביתר את גופתה לחתיכות והשליך לבור..." דמעות עמדו בעיניו ואשתו מיררה בבכי. הוא אינו סולח לעצמו שעזב את יפו.

ילדה הרה חלפה ברחוב ופח מים על ראשה. לדבריו נאנסו בעין-חילוה ילדות רבות, והן חובקות תינוקות. האב האריך בתיאורים על סבלם, וסיפר שמסוכן לצאת לרחוב בשעות הלילה. המחבלים חוטפים ילדות רכות וילדים צעירים. מעשי-סדום הם תופעה יומיומית. איזה שוטר לבנוני יעז להיכנס למחנה?!

לאחרונה שמע כי רוצח בתו הצעירה נתפס בידי צה"ל וכלוא ב"אל-חיאם". הוא הגיע עד לרב-סרן חדאד, האחראי על צבא לבנון, ששמר על רצועת הביטחון, והתחנן שייתנו לו לסרוק במסרק מלובן את בשרו של בן-הכלבה. אצבעותיו התכווצו בעצבנות כאילו עמד למלוק את ראשו. רב-סרן חדאד שמע, הבין ואישר, אך שלטונות ישראל סירבו. "הם רוצים משפט צדק..." אמר באירוניה, וזמן רב לא נרגע.

*

מאיר אלוני קיבץ אותנו בחורשת "שנלר" והודיע כי לפי התקנים החדשים שנקבעו בצה"ל, שניים מאיתנו יועלו לדרגת רב-טוראי ושלושה לדרגת טוראי-ראשון.

ווי הציע כי הלל נוימן, שעמד לבוא לגדוד, וממיק – בוגרי קורס מ"כים של הגדנ"ע, יקבלו שני "סרדינים", ושלושה מהחברה יענדו ברוטאציה "סרדין" אחד על שרוולם, והוא הציע את השיק, איציק חבצלת ואותי.

"אני לא מוכן להיות ג'ובניק, "הצהרתי.

“טוראי-ראשון זה ג'ובניק? אתה מטומטם!”
שעה ארוכה התווכחנו ולבסוף סוכם: ממיק והלל יתמנו לרבי-טוראים (רב"טים), ודשיק, ווי ואיציק חבצלת לטוראים-ראשונים (טר"שים) בתנאי שלא יכריחו אותם לענוד את “הדרגה” על שרוולם. תקנים לחד ומציאות לחד. איש מאיתנו מעולם לא ענד דרגות.
ווי ביקש להעלות סעיף. הוא התנצל מראש, אך חש כי הדברים עלולים לצאת מכלל שליטה. מישהו לחש לאוזנו כי ראו את נאוה עם ג'רי מ”המיוחדת” עוזבים את חדר-האוכל, כשהוא כורך זרועו סביב מותניה. ווי סבר שיש להעמיד את נאוה במקומה, שכן ג'רי הוא איש אצ”ל – לפני שיהיה מאוחר מדי.

“למה אתה מתכוון 'מאוחר מדי'?”

“נו, כשיחד אז יש גם הריון!”

נאוה תחילה לא קלטה שבה מדובר, אך כשאחת הבנות לחשה על אוזנה, התעוררה כנשוכת-נחש וטענה כי ג'רי בסך-הכול ליווה אותה למגורי הבנות.

“אני נשבעת שאתם מטורפים. בסך-הכול דיברנו קצת בדרך.”

“אבל אומרים שהוא נגע כך?”

החבר'ה שלפו מיני רמזים מכווערים, מתוך כעס או מתוך קינאה, ונאוה פרצה בבכי. ממיק יצא להגנתה.

בפאתי חדר-האוכל ישב מאיר אלוני והאזין. משגילינו אותו חשנו אי נוחות. הוא קרב וקבע בכעס כי השיחות האישיות של תנועת-הנוער הן נחלת ההיסטוריה, וביקש שנפסיק עם הקשקושים על יחסי ג'רי-נאוה.

“מה פסול בג'רי?” אמר, “הוא חייל כמוכם, ובשעת מבחן? תן את נפשו כדי להציל כל אחד מכם! הפוליטיקה, בשלב זה של חיינו, מתה, ואת החשבונות יש לדחות עד לאחר המלחמה.”

לרגע השתק, סקר במבט נוקב, אך מלגלג-משהו והפטיר: “אני בטוח שבעוד כמה חודשים תתביישו בדיון הזה שערכתם היום...”

*

צוות מ”המסייעת” נשלח לכפר הערבי ציפורי כחיל-מצב. ישבנו על ראשה של גבעה והתגוררנו בתוך מבצר עתיק, הבנוי מאבני ענק עם אשנבי ירייה. המבצר נבנה בימי הצלבנים, ומהמאה השמונה-עשרה ואילך שימש כ”חאן”, מלון אורחים.

כל התושבים נמלטו על נפשם, וציפורי הפך לכפר רפאים. תרנגולות, חתולים וכלבים התרוצצו בין הבתים בבקשם אחר מזון. העמק לרגלי הכפר היה עמוס כרמי ענבים, מטעי משמש, שזיפים, תפוחים, אגסים, ובין החלקות חצצו שיחי צבר או גדרות.

מאחורי המבצר עמד מנזר של המסדר הפרנציסקני, שנבנה עוד בתקופת הצלבנים, “אנה הקדושה ויואכים הקדוש” – הוריה של מרים, אם ישו. רוב שעות היממה ערכנו תצפיות על הכפר, אך גם הצצנו לעבר חלונות המנזר. למדנו בעל-פה את סדר-יומן של הנזירות, שכלל: תפילה בציבור, ניקיונות, התבודדויות ומועדי ארוחות. אחת הנזירות זכתה לתואר “החיוורת השקופה”, השנייה: “המדונה”, כיוון שדמתה לפסלה של מרים, והשלישית: “החתיכה הקטנה עם התחת הגדול”. לא פעם, לאחר תפילת לילה, החליטה “החתיכה הקטנה עם התחת הגדול” להקדים ולשכב לישון, ושכחה להסיט את הווילון. הו, איזו חגיגה נערכה בחאן...

השהות בציפורי היתה נינוחה ולא נשמעו יריות.

החבר'ה סרו לכרמים, ביקרו בסוכות שרוגות גפנים, התפרקדו על מזרנים מעורות עיזים, שקעו בתוך כרים צבעוניים, והירו צימאונם במימיה הצוננים של ציפורי. מי שדמיין בעיני רוחו גן-עדן – בוסתניה של ציפורי היו הדגם הכי קרוב.

במועקת החום הגדול מצאתי לא אחת את עצמי שוכב להנאתי על ספה רפודה עורות כבשים, ואשכולות של ענבי יין שחורים וירוקים משתלשלים מלמעלה כנברשות בדולח.

“הו, איזה חיים משוגעים היה אפשר היה לעשות, אילו נעמה הגיעה לכאן...”

ישראל זמיר

[העורך: אהוד בן עזר]

המשך יבוא

* * *

שמאי גולן רודניצקי ובעיית היהודים לזיכרו של שמאי גולן [במלאת 90 שנים להולדתו – 5 באפריל 1933, י"ד בניסן תרצ"ג]

מעטים הם הסופרים היהודיים בעולם, שביצירתם באה לביטוי כה מובהק בעיית ההשתייכות הדו-לאומית, כביצירתו של הסופר היהודי-פולני א. רודניצקי. קרע זה שבנפש הסופר הופך את גיבורי יצירותיו (ביניהם אף 'האני המספר') לדמויות טרגיות השסועות בנפשן, ומחפשות פתרון לקרע הבלתי מאוחה שבהשתייכות לעם היהודי ולעם הפולני כאחד. גישה זו מעוררת בנו פליאה אם נזכור, כי רוב סיפוריו נכתבו בפולין שאחרי מלחמת העולם השנייה, כלומר במשטר הקומוניסטי, בו תמך במידה מסויימת אף רודניצקי. הסופר קיווה תחת שלטון זה לגאולת האדם ככלל ולגאולת היהודי כפרט. מן הראוי לציין, כי רודניצקי, בדרך כלל, לא קיבל את התכתוב של יצירה בנוסח הריאליזם הסוציאליסטי, כתיבה המשרתת את האידיאולוגיה של המפלגה. בספרות כגון זו, לא האדם במהותו ובנפשו הרב-רבדית העיקר, כי אם באיזו מידה משרת האדם את האינטרסים של המשטר. רודניצקי איננו הולך בתלם זה, לפחות בסיפורים הראשונים שלאחר המלחמה, אלא מעלה בעיות. רודניצקי הירבה לתאר דמויות ובעיות, שהעסיקו בראש ובראשונה את הציבור היהודי בפולין.

מבחינת הנושאים, מובחנות ביצירתו שלוש תקופות מרכזיות, כשכל אחת משקפת את בעיית היהודים מזווית ראייה שונה. וראייה זו תלויה הן בתנאים החיצוניים בהם חי המחבר והן ביחסה של הסביבה, שהיא בדרך כלל עויינת כלפי היהודים.

התקופה הראשונה – לפני מלחמת-העולם השנייה. ביצירת הביכורים שלו "עכברושים", שראתה אור בשנת 1932 (והמחבר בן 20 שנה בלבד), פוסע רודניצקי בעקבות הזרם הפסיכולוגיסטי שהיה באופנה באותה עת בפולין, אך לאחר מכן הוא כותב בנוסח הריאליזם. כבר בספרו "חיילים" מעלה הוא את בעיית היהודים במגע עם הפולנים. ב"חיילים" מתאר הוא את היחס העויין של הפיקוד הנמוך בצבא הפולני בשנות ה-30 כלפי החיילים מן השורה, ובמיוחד כלפי היהודים. מן הראוי לציין כי רודניצקי מסתמך על ניסיונו ועל חוויותיו האישיים מימי שירותו הצבאי. הוא תוקף הן את האנטישמיות והן את הניווט שפשו באותם ימים בצבא הפולני. אין ספק, כי העזה רבה דרושה היתה בימים ההם כדי לפרסם ספר המבקר את הצבא. בשנים ההן היה יוזף פילסודסקי שר ההגנה והשליט בפועל בפולין (1926-1935), אחרי שחולל מהפכה צבאית וכוונן משטר צבאי אוטוריטרי. הוא שטיפח את מיתוס הצבא הפולני הבלתי-מנוצח. מפלגות הימין תמכו בפילסודסקי ועודדו את הלאומנות. אפילו בחוגים הספרותיים לא העזו איש לכתוב נגד הימין ושלטון הצבא, לא חורומנסקי, לא ברונו שולץ ולא ויטולד גומברוביץ.

מן התיאורים ב"חיילים" ניתן להבין שהמחבר תוקף לא רק יחס האפלייה לרעה כלפי היהודים, אלא גם כלפי מיעוטים לאומיים אחרים, כגון: האוקראינים והביילורוסים. אולם בסיפוריו המאוחרים מתקופה זו מעלה הוא את בעיית האנטישמיות בנושא מרכזי, כגון בסיפור "קייץ". בניגוד למתבוללים יהודים מסויימים אין המחבר מאשים את היהודים בשנאה כלפיהם, הוא מפנה אצבע מאשימה כלפי המשטר וכלפי האינטליגנציה הפולנית השבויה בדיעות קדומות.

התקופה השנייה בכתיבתו של רודניצקי מצטיינת בהתקפה על "הריאקציה" הן בקרב היהודים והן בקרב הפולנים. כך בשני סיפוריו: "הסוס" ו"יוזפוב", שנכתבו בשנתיים בהן שלט השלטון הקומוניסטי בחלק של פולין בעקבות הסכם מולוטוב-ריבנטרופ בשנים 1939-1941. המחבר חי באותה עת בלבוב (למברג) שמצאה את עצמה תחת השלטון הרוסי-קומוניסטי. מן הראוי להזכיר,

כי רודניצקי לחם נגד הגרמנים בשורות הצבא הפולני, נשבה על ידי הגרמנים, ברח מן השבי והגיע אל הצד הרוסי.

אכן, באותן שנים הייתה השפעתו של המשטר הקומוניסטי רבה מאוד על כתיבתו. הגיבורים מתוארים על ידו בקווים 'שחורים' ו'לבנים', כשחברי המפלגה הם ה'טובים' ואילו האחרים הם ה'רעים'. "הסוס", שהוא כינוי לזכריה בנו של החייט היהודי יעקב כגן, מייצג את כל אותם הבחורים העניים טובי-הלב, המושכים בעול המהפכה למען עתידה הטוב של האנושות. זכריה נוטש את בית-אביו הזעיר-בורגני ויוצא אל העיר הגדולה וורשה להילחם את מלחמת הפרולטריון. האנטישמיות איננה מעסיקה אותו, שהרי נגע זה ייעלם עם עלייתו של מעמד הפועלים לשלטון. הוא נהרג בידי שכירי הממשלה הפשיסטית. עתה מעביר המחבר את המאבק כנגד ראשי הקהילה היהודית, המסרבים לקבור את זכריה בבית הקברות היהודי. המאבק ניטש בין היהודי העני אביו של המהפכן הגיבור, לבין ראשי הקהילה והרבנים הריאקציונרים. הם מתוארים כאטומים לרגשות של אב שכול. האב מצטרף, על כן, אל כוחות המחר, אל המהפכנים. אף-על-פי שסיפור-המעשה תמים ורדוד, והקונפליקטים חדים ו'שקופים', עולה בידי המחבר להעלות מהווי חייהם של היהודים הפשוטים בפולין.

התקופה השלישית ביצירתו של רודניצקי, והמעמיקה ביותר מבחינת כתיבתו, מתחילה עם סיום מלחמת העולם השנייה. הוא בעצמו ניצול מן השואה, ומעתה מתמסר רודניצקי לתיאור חייהם ומותם של היהודים בימי השואה. הוא אף מרבה לתאר את חייהם של אלה שהסתתרו בצד ה'ארי'. המחבר הכיר הווי חיים זה, מפני שבעצמו חי בצד ה'ארי'. על כן נושאים סיפוריו אלה אופי אישי-אוטוביוגרפי. רוב הסיפורים, שנכתבו במחצית השנייה של שנות הארבעים, מיד אחרי סיום המלחמה, ראו אור בשני קבצים: "שקספיר" (1948), ו"הבריחה" (1949), ושניהם מהווים חלק מן המחזור הגדול על השואה בשם "תקופה הכבשים".

בכתיבתו זו מוקיע רודניצקי את העם הפולני על שנאתו ליהודים ועל סיועו להשמדתם בידי הגרמנים, כגון על ידי הלשנה והסגרה, שירות במשטרה, ואף על ידי הסכמה שבשתיקה. אלא שהצנזורה בפולין השמיטה ביטויים רבים וכן רמזים המאשימים את העם הפולני. ככל שגבר הקו הסטלינסטי הנוקשה בפולין התכנס רודניצקי בשתיקה, הירבה לצאת את גבולות פולין, ורק עם ה"הפשרה", אחרי מותו של סטלין, הפר המחבר את שתיקתו, ואף התחיל להשתתף בקביעות בשבועון הוורשאי "סוויאט" ("העולם").

אם בתקופת יצירתו השנייה נוטה רודניצקי להאשים את היהודים עצמם בשנאה כלפיהם, הרי מכוון עתה זעמו כלפי העם הפולני, עד כדי האשמה טוטלית – כל הפולנים אשמים. ואכן, באותם סיפורים שבמרכז עלייתם עומדת השואה, נוטה המחבר להאשים את כל הפולנים, ואילו באלו שנושאים 'קונסטרוקטיבי', כגון כיצד לבנות את פולין מהריסותיה ואת חיי היהודים בה, נוטה הוא להתפשר עם הפולנים. מן הראוי לשים לב אף לעובדה, שכאשר רודניצקי מכליל ומתאר את הפולנים כגיבור קיבוצי ללא שם ודמות בבחינת קבוצה אנונימית, הוא מעז להאשימם ברצח היהודים, אולם את הפולני הבודד, הדמות המסוימת, משתדל הוא להעמיד באור חיובי. ואכן, הנימה האפולוגטית מודגשת כבר בהקדמה שכותב המחבר לקובץ סיפוריו "הים החי והמת": "אותם אשר שרטתי מעט ברגשותיהם חייבים לזכור, כי גיבורי ספרים לא תמיד אומרים מה שלנו נעים לשמוע."

לשיא הטחנתו כנגד הפולנים מגיע המחבר בסיפורו "פסח", שנכתב בשנת 1945, במלאת שנתיים למרד בגיטו וורשה. אגב, בסיפור זה (והוא היחיד) מציין הסופר את זמן חיבורו של הסיפור, ואין ספק שיש בציון השנה מעין התנצלות על התבטאויותיו החריפות, וההצדקה היא שהזיכרונות עדיין חיים בלב המחבר. הוא מתאר את אדישותם של הפולנים, בשעה שהגרמנים שורפים ומפוצצים את בתי הגיטו בעת המרד. הפולנים מציבים את עגלותיהם קרוב לחומת הגיטו ומשכירים לעוברים-ושבים מקומות מוגבהים תמורת בצע-כסף, כדי לחזות טוב יותר במותם של היהודים. והוא מוסיף: "היתה זו הצגת הפסחא שלהם." מכבי-האש הפולניים, שהיו משגיחים על הלהבות שלא תפשטנה אל הצד ה"ארי", היו מספרים בהתפעלות לבני-משפחותיהם: "הילדים עפים שם כמו אפונים, וגם הזקנים..."

שעות רבות היו הפולנים עומדים באותו 'יציע' ומעריכים בקול רם את ערכם הכספי של הבתים והרכוש היורדים לטמיון, ומספרים זה לזה על האוצרות האגדיים שצברו היהודים ועתה כלים

באש. ואחד מהם מעיר בלעג מהול ברגשי טינה כלפי הגרמנים: "האם המלך היטלר לא יכול היה לפתור את הבעיות באופן אחר?" – ואם בלכתם לעבודה היו נבהלים מן היריות, היו נרגעים מיד אחרי שלחשו להם: "זה מאחורי החומות." והמחבר מוסיף: "הפצצות הרעידו את האדמה ואת הרחובות, אך ליבותיהם של האנשים לא זעזעו." והוא מוסיף בלעג מר: "מרחק של מאה מטר וחמישה-עשר חודשים בלבד הספיקו 'להכשיר את ליבם' של הפולנים" להיות נכונים לרצוח את כל היהודים.

בסיפור "סטפן קונצקי הגדול" מתאר המחבר את הפולנים היוצאים מן התפילה בכנסייה, לבושים בכגדי חג, חולפים על פני היהודים בלבושם המרופט ובטלאי הצהוב, המנקים, תוך עבודת כפייה, את הרחובות מגושי הקרח שהצטברו, והמחבר מוסיף: "דומה כאילו אותו מישוהו, שהתענה למענם עדיין ממשיך ומתענה." והכוונה, כמובן, לישו שהיה יהודי והתענה ונצלב למען כפרת עוונותיהם של הנוצרים המאמינים בו.

על יחסם של הפולנים אל היהודי הפצוע והגווע ברחוב יעיד הדיאלוג בסיפור "דניאל ההולך למות": "אתמול צעק נורא כל היום. 'צעק?' שאלה יאדוויגה. 'כן, כמובן, הרי זה ז'יד, הם תמיד צועקים, להם לב קטן וזקן'."

רודניצקי מתאר שינוי ערכים שעובר יהודי מתבולל בסיפור "העלייה לשמיים". אותו יהודי שהיה רופא-פסיכולוג וכמובן מתבולל, אינו יכול להאמין אפילו ברגעיו האחרונים שארצו האהובה בגדה ביהודים וכו אישית, שהעם הפולני בגד בו. ואף-על-פי-כן, כשהוא נפצע פצע-מוות מידי השוטר הפולני הרודף יהודים, קורא הרופא: "תחי פולין הגדולה!" אגב, ייתכן כי בשמו של השוטר – 'הופדאי' – מרמז הסופר על תכונתו של השוטר: 'הופ' פירושו בפולנית מעין 'הב', 'רדאי' פירושו 'תן'. ואמנם, מיד עם מותו גונב השוטר מן הקורבן את נעליו.

על תחושתו של היהודי, בעת המרד הפולני נגד הגרמנים בוורשה בקיץ 1944, יעיד סיפורו של המחבר "זקני השחור". המחבר לוחם בצד ה'ארי' עם הפולנים נגד הגרמנים, ובכל זאת הם עוינים את היהודים ואינם רוצים לקבלם בין שורותיהם, ורק בזכות הסתרתו את העובדה שהוא יהודי הוא נשאר ביניהם. וכך הוא כותב:

"תמיד דאגתי שלא יעלו זיפי הזקן השחור והצפוף, אותם מיליארד התולעים, תחתיהם נעלמה לחיי. זיפי זקן שחורים, כמו תל נמלים, היו אויבי התמידיים. לא חשוב היכן הייתי, התגלחתי יום יום. לא צעדתי כמלוא פסיעה בלתי-מגולח.

ואילו עתה, זה כבר היום הרביעי שהתהלכתי בלתי-מגולח. בלב אחדים כסס השעמום, לאחרים הציק הרעב ואילו לי, בראש וראשונה מראה זקני. משפשף הייתי את לחיי בתקוה להיפטר מן הזיפים, כמו משן כואבת. איש לא גלח זיפי זקנו, אף לא אחד, משער אני, לא הקדיש לזקנו אפילו מחשבה אחת יותר מאשר נחוץ היה. שלי היה שונה, שלי הגדיר אותי, הבליט אותי כמו צבעים לאומיים.

כן, האם לא שרוי הייתי בין פולנים, אשר הרימו נשק כנגד אויב משותף, כנגד חוקיו הבלתי-אנושיים? בין פולנים אשר... בפעם האלף, בפעם המיליון חשבתי כך, אף-על-פי-כן לא נתן לי זקני מנוח. לי היחיד בכל החצר היה זקן כגון זה. להיות בודד במקום זר, האמינו לי..."

משבר האינטליגנציה היהודית, בעקבות בגידתם של אנשי הרוח הפולנים בימי השואה, מתואר בסיפור "סטפן קונצקי הגדול". היהודי המתבולל סטפן, שלפני המלחמה היה מקורב אל האליטה הבורגנית הפולנית ואף שינה את שמו לשם פולני מובהק – קונצקי, ואף התחבר אל מפלגות הימין בגלל שנאתו לקומוניזם הרוסי, עם הכיבוש הגרמני נחרב עליו לא רק עולמו הפיזי, אלא גם הרוחני. ידידיו מתמול-שלשום הפולנים מתכחשים לו ומסרבים לעזור לו. ואולם המשבר העובר עליו מביא ומחזיר אותו דווקא אל היהדות. הוא מחפש דרך להגיע אל הגיטו כי מבקש הוא לסבול יחד עם בני עמו. ואכן, גזר דינו נחרץ, הוא נאסר, ובפיו "שיר יהודי עתיק".

עם זאת מן הראוי לציין, כי ה'אני-המספר' מתנגד למרטירולוגיה היהודית הנמשכת כבר אלפיים שנה, כדבריו. אין הוא רואה טעם למות למען דת שאין מאמינים בה. אף הוא, המספר, מנסה לחיות בגיטו, אך אחרי שלושה ימים הוא מסתלק משם כשהוא מנצל את מראהו ה'ארי'.

הוא בורח משם תוך התנצלות: "היהודים אינם כה חכמים. חכם פירושו לא להגיע למצב ממנו אין מוצא. תמיד חייבים הם לשלם. ואם מישהו חש שאינו מסוגל לשלם?" בסיפוריו של רודניצקי ממשכים היהודים, שניצלו מן השואה, להתלבט אף אחרי המלחמה. חלק מבקשים לברוח מאדמת פולין הטמאה ומן העם הפולני שבגד ביהודים. בסיפור "העלייה לשמיים" אומר וולקוב: "כן, נוסע אני מפה, יותר מידי דם כאן ומעט מדי ביטחון. הפולנים הם עם טראגי. יום אחד ישמעו את הקול ושוב תתחיל השחיטה."

חלק אחר מבקש לעזוב מפני שלא נותר להם כאן דבר. הבל, גיבור הסיפור "זרם טהור", השב מן השבי, אמנם מוצא את אשתו עמליה, ואף-על-פי-כן מחליט הוא לעזוב. המחבר, אמנם, מגנה דרך זו של התנהגות, ומתנצל, כביכול, שפולין החדשה אינה זקוקה עוד לאדם עקור-שורשים ורצון נפש בעל "גוף אנושי מעונה". פתרונו של המחבר נרמז בתיאור דמותה של עמליה, הנשארת בפולין, נישאת לגוי ויולדת תינוק.

אכן, השקפתו זו של המחבר באה לביטוי מפורש בסיפורו "הים החי והמת". בוויכוח בין שתי דמויות, מביע רודניצקי את ה'אני מאמין' שלו להישאר בפולין, וזאת מבלי לחפות על פשעי הפולנים. רגינה בורקובסקה היהודייה נישאה לפני המלחמה לעורך דין פולני מפני שחמד את כספה. אחרי הכיבוש הגרמני הוא מסתלק ומשאיר את אשתו ושני ילדיה. הם מנסים להסתתר אצל החמות בעיר קרקוב, עד שהיא שומעת במקרה את החמות אומרת: "היה באמת נעים לעבור בעיר, לא מצאתי אפילו יהודי אחד..." "אנטישמיות גלויה זו פוגעת בגאוותה של רגינה, היא עוזבת את המחסה והולכת לגיטו לחלוק עם היהודים את גורלם. אחרי המלחמה היא נשארת עם בנה האחד שנותר לה בחיים, בפולין. אך כאשר בנה מבקש לשאת לו אישה פולנייה, היא מתנגדת ומבקשת להפליג עימו לארץ-ישראל. הבן עוזב את אימו ונושא לאישה את הגוייה. בכך שב ומרמז המחבר, כי אכן, רשאית רגינה האישה הפגועה בנפשה לעזוב, אך דור העתיד חייב להישאר ולבנות את פולין החדשה.

במקביל לרגינה מתאר רודניצקי את עמנואל, שהוא ה'גבור' החיובי בסיפור. קורות חייו מקבילים לאלו של רגינה ושונים רק בפרטים קטנים. הוא נשא לאשה יהודייה, שמררה את חייו לא פחות מעורך הדין הגוי את חייה של רגינה. אף הוא הסתתר בזמן המלחמה אצל גויים, אך אלה היו אנשים 'טובים'. עם סיום המלחמה נשא עמנואל אישה חדשה – את בתם של המצילים. הם חיים באושר ואף נולד להם בן, המסמל את עתידה של פולין החדשה. רגינה מנסה לשכנע את עמנואל: "אי-אפשר להכות אדם במשך דורות ולומר לו יום אחד, שבני אדם הם טובים והיד לא תונחת שנית." עמנואל כועס ואומר שצריך לבטל את ההבחנה בין 'אנחנו' ו'הם'. כולנו עם אחד, "מדוע את מושכת בחזרה, אל המים המלוחים של הים המת?" פולין הישנה, המשולה לים מת אינה קיימת עוד. עתה קיימת רק פולין החדשה 'הים החי', ובים זה חובה לשחות. בהמשך נרמז אף שהעם היהודי צריך להתבולל על ידי נישואי תערובת, עד כי ייהפכו לחלק אינטגרלי של העם הפולני, והדור הבא או זה שלאחריו לא יתלבט עוד בבעיות אלו, כי פולני יהיה כולו.

עם זאת מן הראוי לציין, כי בסיפור אחר, "הבריחה מיסנה פולנה", בוויכוח המתפתח בין הבן תיאודור (שהוא לפי כל הסימנים בן דמותו של קלאוס מאן), לבין אביו קלאוס הופר (כנראה תומס מאן), בשעה שהאב מסרב לשוב למולדתו גרמניה-שאחרי-המלחמה, אומר הבן: "להיולד כבן עם מסוים הרי זה צו הגורל, לפיכך אין אדם יכול לבחור בלאומיותו ואף לא לברוח מפניה." כלומר, אף רודניצקי בעצמו לא היה שלם עם הפתרונות שהציע לשארית הפליטה בפולין.

ואמנם, תולדות היהודים בפולין שאחרי השואה הוכיחה, כי האנטישמיות לא נעלמה: החל בפוגרום בעיר קיילצה ב-1946, בו שוב טבחו פולנים ביהודים, שנה אחרי השואה (!), ועד גירוש שארית היהודים אחרי מלחמת סיני ובעקבות מלחמת ששת-הימים. ואילו אותם יהודים שהתבוללו בין הפולנים, הרי לא מעטים מבין צאצאיהם שבים עתה ליהדות ומבקשים לעלות לישראל.

רודניצקי בכתיבתו הוא סופר-לוחם, שהקישוט האמנותי זר לו. הרעיון והאמירה קודמים אצלו לעיצוב הפסיכולוגי ולתיאור האמנותי. אף כשהוא מתאר את חייהם והתלבטויותיהם של היהודים בתקופת הכיבוש הנאצי בפולין, מיחס הוא תיאורים אלה למילוי חוב שעליו למלא, בבחינת הצבת יד לנרצחים. אמנם באחד הראיונות שהעניק לעיתונאי ישראלי הוא אומר: "אין זה נכון שאני

כותב על השואה בלבד. אינני אוהב בכלל את עבודתי בתחום זה. אני כותב על השואה ללא רצון... אך תמונות מימי המלחמה שבות ודוחקות בו לתארן.

בסיפורו "פסח" מתאר הוא נערה יהודייה העומדת בצד ה'ארי' ורואה את הגיטו הבוער, כשהיא לוחשת: "הם מתים... הטובים ביותר. שיכתוב זאת מישהו לפחות כתעודה, שיצרפו זאת לתנ"ך, שיבואו לכאן מעבר לשבעה ימים לככות כתלים אלה..." והמחבר מבטיח: "ואני אנסה לקיים את שביקשה האישה הצעירה."

צו מצפוני זה של הצבת ציון ליהדות שנרצחה, פועל עליו בעוצמה כה רבה, עד שהוא רואה בכתיבתו ייעוד לאומי. הוא אף משווה את עצמו לגדולי הקלסיקונים, שאף הם בכתיבתם מילאו ייעוד לאומי, לדעתו, ובכך הציבו ביצירותיהם מצבת-עד לבני-עמם, כגון: שייקספיר האנגלי, טולסטוי הרוסי ומיצקביץ הפולני.

אלא שלא כסופרים אלה, אין רודניצקי מתעלה בכתיבתו מעל למקרה העובדתי התלוי במקום ובזמן, ואף אינו מצליח ליצור בעזרת הממד האמנותי, את המשמעות שמעבר למקרי. ייתכן שחוסר יכולתו להתבונן במציאות מתוך ראייה רחבה יותר ומעמיקה, נובע מקרבתו של המחבר בזמן ובמקום להתרחשויות. ואמנם, ההתרחשויות עוברות את גבול יכולת הפירוש השכלי המיידי, מאחר שהשפעתן-פעולתן ריגשית, ולכן מונעות את היכולת להינתק מהן ולשאול שאלות המבקשות לחדור למהותו של התהליך שהתרחש. לפיכך נשארתי יצירתו לקויה מבחינה אמנותית.

"רובן יש בהן מיסוד הרפורטז'ה, מעין יומן אישי מלווה פרשנות," כתבה עליו אחת המבקרות. רודניצקי מצליח בסיפוריו להעמיד את הבעיות בפרופורציה נכונה, תוך איזון בין אורות וצללים כפי שסופר ריאליסט מבקש להעמיד. אך גיבוריו הם חד-ממדיים מפני שעיקר תפקידם לגלם את דיעותיו של המחבר. וכיוון שהדמות הופכת לרעיון מוגשם, הרי הקונפליקט מתרחש בין הדמויות השונות ולא בתוך הדמות. הגיבורים הופכים לנציגים של גישות שונות למציאות, ולא דמויות בשר ודם שיש בהן חיות משל עצמן. רודניצקי "מוסר" את הדמויות, מספר עליהן ואינו מניח להן לחיות חיים עצמיים. רבים מסיפוריו, כל עיקרם העלאת רשמי זיכרון או הלך נפש, או הרהורים על המולדת. עיתים, אף-על-פי שסיפור המעשה, בגלל נושא השואה, הוא דרמטי לכשעצמו, הרי דווקא דשדושו של המחבר בסיפור המעשה נוטלת ממנו את היסוד הדרמטי.

אף עירוב הסגנונות, שהוא לגיטימי אצל סופר המנסה לעצב גיבורים בעלי אורח דיבור ואופי שונים, פוגע ביצירתו. רודניצקי כותב בגוף ראשון, ולמרות עובדה זו משתנה רמת סגנונו, החל בפסבדו-פילוסופי, דרך ריאליסטי-אובייקטיבי, ועד לסגנון "אקטואליסטי" של יושבי קרנות, ואף סגנון של סיסמאות. כך בסיפוריו "הבריחה מיסנה פולנה", "הים החי והמת", "קייץ", ובאחרים. אפילו כשהמחבר מנסה ליצור סיפור עלילה, כגון ב"חלונות זהב", הרי מרוב הנושאים אותם מנסה הוא לדחוס לתוך המסגרת הנרטיבית, יוצא הסיפור לוקה. בסיפור זה מבקש הוא לתאר הן את חיי היהודים בגיטו ורשה, הן את פעילות המחותרת מחוץ לחומות הגיטו, הן את אורח החיים של היהודים בצד ה'ארי', הן את ההכנות ואת מהלך המרד בגיטו, הן את השמדתו של הגיטו, הן את חיי השרידים שנותרו בחיים, ואף סיפור אהבה המתפתח בין הגיבור היהודי לבין הנערה הפולנייה.

עם זאת ראוי לציין עיצובן של אחדות מדמויות סיפוריו, כגון: הבל ב"זרם טהור", בו מצליח המחבר לחדור לנבכי נשמתו של האדם הבודד, סבסטיאן ב"העלייה לשמיים", הניתן בהתפתחותו הדרמטית – מאדם שפוי בדעתו ועד לטירוף המוחלט. עיתים מוצאים אנו תיאורי אווירה נפלאים כגון ב"חיוכו של ז'נדרם" וב"גלויה שנמצאה ליד קיר המוות". רגע אנושי וטרגי מתגלה, כאשר הילדים הפולנים מביטים בקנאה בילדי היהודים, ההולכים על פני הגשר שנבנה במיוחד עבור היהודים בתוך ורשה (הגשר שחיבר את הגיטו ה'קטן' עם הגיטו ה'גדול'). כמו-כן מצויים אצלו קטעי תיאור ודיאלוגים המצטיינים בעוצמתם החווייתית, בנטורליזם פיזי ובסמליות חבויה. לגילוי פיזי מגיע המחבר דווקא בתיאור דמויות שהוא סולד מהן, כגון בתיאור אנשי העולם התחתון בגיטו.

אך רודניצקי בעצמו ניסה להגדיר את כתיבתו, והוא כותב ב-1954: "הנני שייך לדור הסופרים המועטים שנותרו כאודים מוצלים מאש, ומי יודע אם לא יתעניינו יותר בביוגרפיה שלי כניצול מאשר ביצירתתי."

עוד כותב רודניצקי: "מתוך התבוננות ביצירותיהם של הגדולים מן המאה ה-19, במדפים הכורעים תחת משא יצירותיהם, חשים אנו עד מה הננו ניקלים לעומתם." ובהמשך הדברים רומז הוא, כי המלחמה היא שקיצצה את כנפי כושר יצירתו, ומוסיף בצער: "ההיסטוריה אינה יודעת רחמים, היא דורשת מעשים ולא תירוצים... עם זאת, היד המתרוממת לבקר, מוטב שתהסס רגע בטרם תוציא משפטה."

שמאי גולן

* * *

מנחם רהט

הגדת בן גוריון

בהגדה פרטית שחיבר 'הזקן' חצי שנה לפני מלחמת סיני, הוא ניבא במדויק את מהלכיה ואת סיומה בגירוש המצרים מסיני. האיש והאגדה.

יחס אמביוולנטי מובהק, דו ערכי, הפגין כלפי חג הפסח מייסד המדינה דוד בן גוריון, שליח ההשגחה לחולל נסי תקומת המדינה היהודית וקיבוץ הגלויות, בדיוק על פי המתווה שחזו נביאי ישראל.

מצד אחד העריץ את משה רבנו, המנהיג האולטימטיבי שזקף קומתה של משפחת עבדים כנועים ושפלים, שהיתה בהנהגתו לעם גאה, שיצא ביד רמה משיעבוד לעצמאות. מצד שני, הוא עצמו נמנע מלחגוג עם בני ביתו את ליל הסדר. במקום זאת העדיף את הסדר הצבאי המרכזי, עם החיילים והמפקדים, שהסבו ברוב עם באחד מבסיסי צה"ל. בשנותיו האחרונות, כחבר קיבוץ שדה בוקר, הוא חגג עם חברי הקיבוץ. ההיסטוריון ד"ר צבי צמרת ז"ל, שהלך לעולמו בפברואר האחרון, מציין כי "ילדיו ונכדיו על פי רוב לא היו לציידו בליל הפסח" (רבעון 'האומה' גל' 229, 2/2023).

ב"ג אהב את סיפור היציאה מגלות לגאולה, מפני שראה עצמו כמי שמשחזר, בתנאים ובנסיבות אחרים, את היציאה מגיא הצלמוות של הגלות, למדינת היהודים שעל הקמתה הכריז, ושאת המלחמה על עצמאותה ניהל.

סיפור יציאת מצרים וליל הסדר שימש לו ארגומנט מנצח, להוכחת צדקת דרכה של הציונות, בפני כל באי תבל. בנאומו המשכנע בפני ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית של האו"ם לענייני א"י, ב-1946, אמר:

"...לפני כשלוש מאות שנה הפליגה לעולם החדש אונייה ושמה 'מייפלואאר'. היה זה מאורע גדול בתולדות אנגליה ואמריקה. אבל תאב אני לדעת, אם יש אנגלי אחד, היודע בדיוק אימתי הפליגה אונייה זאת; וכמה אמריקאים יודעים זאת? היודעים הם כמה אנשים היו באונייה? ומה היה טיבו של הלחם שאכלו בצאתם?"

"והנה לפני יותר מ-3,300 שנה, לפני הפלגת 'מייפלואאר', יצאו היהודים ממצרים, וכל יהודי בעולם, ואף באמריקה וברוסיה הסובייטית, יודע בדיוק באיזה יום יצאו: בחמישה עשר בניסן. וכולם יודעים בדיוק איזה לחם אכלו היהודים: מצות. ועד היום הזה אוכלים יהודים בכל העולם כולו מצה זו בחמישה עשר בניסן, באמריקה, ברוסיה ובארצות אחרות, ומספרים ביציאת מצרים ובצרות שבאו על היהודים מיום שיצאו לגולה. והם מסיימים אחרי אכילת המצה במלים אלה: 'השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין', 'השתא הכא, לשנה הבאה בירושלים.'"

אף שבמישור האישי נמנע ב"ג מניהול סדר פסח כהלכתו, הוא הבין שקריאת ההגדה בליל הסדר חיונית להנחלת מורשת יציאת מצרים מדור לדור. הוא הכיר מקרוב את הנוסח המסורתי של ההגדה, ובשנת תשט"ז 'עיבד' אותה לרוח הזמן, כשניסח ממש בערב ליל הסדר (26.3.56) לפני 66 שנה, את 'אגדת ימינו' (דווקא כך קרא ב"ג ליצירה ההגדתית שלו), שתיארה במעין פראפרזה על ההגדה, את מצבה של המדינה בעת ההיא, חצי שנה בדיוק לפני מבצע סיני.

תזכורת: בימי ההם היתה ישראל הקטנה מוקפת מכל עבר באויבים שזממו להשמדה. החצוף והנועז מכולם היה שליט מצרים נאצר שאיים "להשליך את היהודים לים." ב"ג חשש אז שנאצר,

ששקד להטריד את ישראל באמצעות מחבלים ('פידאיונים') זורעי הרג והרס, ייזום מלחמה – כדי לבסס את שלטונו.

בגיליון האחרון של 'האומה', בעריכת יוסי אחימאיר, פירסם צמרת ז"ל את מאמרו האחרון, בו סקר לראשונה את ההגדה הבן גוריונית, שקרא הזקן בליל הסדר של הקיבוץ שבו היה חבר, שדה בוקר.

ב"ג פותח בחששותיו של נאצר מהדחה, ובמאמציו ללכד את העם סביב האיבה לישראל; בסירובם של האמריקאים לספק לו נשק חדיש ובפנייתו לרוסיה הסובייטית: "ואבי העמים, גאון הדורות, גואל האנושיות והמנהיג רב החסד והחנון יוסף בן וויסריון סטלין," כתב בציניות תוך ציטוט תוארי ההפלגה שחלק לו כאן השמאל הרדיקלי, "קם מהקבר הגדול והמפואר אשר על יד לנין, ויקרא הגרוזיני [סטאלין], שכונה כך בשל מוצאו מגרוזיה] ויאמר: גם אני שנאתי עם היהודי קשה העורף אשר לא ישתחוה לי ולא יישא שמי ולא יהלל וישבח ויפאר וירומם אותי כאשר ציוויתי לכל עמי תבל... ויתן לך בְּרִיָּה [יד ימינו של סטאלין] הנשק וכלי המלאכה הדרושים לך למען כלות עם ישראל, כי ידעתי כי שוחר שלום אתה ואוהב קידמה, כי כן שמעתי מפי מיקוניס וסנה ווילנר [ראשי המפלגה הקומוניסטית הישראלית, שב"ג לועג להם]."

הלאה: "ויהי בימי ההם ומשה [דיין, הרמטכ"ל], הוא שר צבא לישראל. וירא איש מצרי ברצועת עזה מכה איש עברי, ויפן כה וכה ויט מטהו ויקרא לצנחנים ויכו את מצרים מנה אחת אפים... ותצלח עליהם רוח הגבורה כמימים ימימה, וידע כל ישראל כי צה"ל הוא שיעמוד להם כאשר עמד לנו בשנת 1947... ונראה ביציאת המצרים מעזה ומחאן יונס ומרפיח... ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים, לא ע"י מלאך או"ם ולא ע"י שליח במועצת הביטחון, אלא ע"י צה"ל בכבודו ובעצמו... ובכל רודני מצרים עשה שפטים – בדם ואש ותמרות עשן"

ליהודי מאמין קשה לחיות עם הניסוחים הללו, הכמעט כפרניים, שאינם מאזכרים כלל שם שמיים. ולמרות זאת בחרה דווקא בו ההשגחה העליונה ליישם את חזון הנביאים ותקוות הדורות, ולממש את ה'אתחלתא'. ללמדך, שבאין לנו הבנה בחשבונות שמיים, נוכל רק להתבונן בפליאה, בשנה ה-75 למדינה שיסד 'הזקן', באותו יהודי קטן קומה וענק המעש, שעשה את זה. האיש והאגדה.

מנחם רהט

* * *

אהוד בן עזר ליל ה'סדר' של "השקט הנפשי"

מתוך הרומאן "השקט הנפשי", זב"מ, 1979

חיימסון לא רצה לשבת ל"סדר" בדירה הקטנה עם שתי האימהות. איה, שטענה כרגיל כי זה "הסדר" האחרון שלה, הוסיפה בנשימה אחת ואמרה למירה בטלפון: "למה שלא תבואו כולכם אלינו? רמי אוהב מאוד את ה'סדר' וכל שנה זה יוצא לו יותר מוצלח. ויובלי כבר יודע למלמל 'מה מְשִׁתְנָה?' – אז שיהיו ארבע אימהות ממש, מה יש? אפי שלך יוכל להתחפש לאליהו-הנביא עם סדין וזה בוודאי ישעשע את אורית'לה ויובלי, שכבר נמאס להם לראות אותי עושה את זה כל שנה."

"אבל למה לך כל הוואג'אראס הזה?"

"מה יש, אסור לי כבר להיפרד מכולכם? בשנה הבאה כבר תצטרכו לבקר אותי בחולון."
"איה תפסיקי כבר להיות מורבידית כזאת. זה לא מתאים לך, עם כל הנקרופיליות וההיפוכונדריות הללו –"

"דחילק מירה, תפסיקי לקשקש. כל מה שצריך זה שרמי יעבור ב'פולקסוואגן' ויאסוף את הסירים והקערות אצל ארבע-אימהות. אני מתערבת איתך שהן ממש מתות שיפעילו אותן קצת."
"צריך עצבים-של-ברזל כדי להיות ערב שלם עם כולן יחד."

“אם היית מכירה את האימא-אלמנה של אורי לא היית קוראת לאף אחת מהארבע אלמנות שלנו שתלטנית!” אמרה איה. “אימא של אורי זאת אגדה. את תראי, היא היחידה שתבוא לבקר אותי אחרי שכולכם כבר תשכחו אותי –”
“מה את מתכוונת?”

“בבית-הקברות, טמבלית. את חושבת שעוד הרבה זמן אני אחזיק מעמד?”
ופרצה בבכי מעורב בצחוק היסטרי.

וכשנרגעה המשיכו לשוחח ולהתווכח אימא של מי הרסה יותר את החיים של הבת או הבן שלה, והדגים-הממולאים של אימא של מי טובים יותר. באמצע השיחה על התפריט פלטה איה: “הסרטן שלי רעב!” – וסיימה מהר כדי לרוץ ולאכול משהו.
מירה חשה בחילה מציקה.

בערב-החג, היתה רמת-אביב כרגיל חשוכה-מעט, וזאת מפני העצים הרבים שבין הבתים. ומכל הדיירות התבלטו שני מצבים מוחלטים, כמעט ללא יוצא-מן-הכלל – חשיכה ושקט או המולה רבה של כינוס-משפחתי. דומה שאפילו המשאירים-אור-כנגד-גנבים הבינו שהלילה שום אור בדירה דוממת לא יטעה חורשי-רעה מן החוץ לחשוב שנשאר משהו בבית. ומוטב אפוא חשיכה גמורה על פני אור-דומם שמנקר את העין וכמו מזמין את הגנבים להיכנס פנימה. זרם המכוניות הפרטיות שגדש את הכבישים לעת-ערב הלך ודלל כמו בסיומו של משחק שבין-נא ענקי.

רמי, חבוש כיפת-משי כחולה-לבנה, ישב בראש השולחן ומתחתיו כר על גבי כר-להחביא את האפיקומן-של-אורית'לה, ונראה משום כך גבוה יותר. ולצידו איה עזר-כנגדו והגדה בידה, מפקחת עליו ועל “הסדר” כאחד. רמי לא ידע לקרוא את ההגדה בניגון-מסורתי-מהיר, ומשום כך התארכה קריאתו ושיעממה. כמו כן התעוררו ויכוחים קולניים בדבר מתי שותים יין, אם טובלים במי-מלח ביצים-קשות או פטרוזיליה? אם החרוסת אכן טעימה ואם כורכים אותה בחסה או במצה?

יובלי שאל מדי פעם – “איפה החנוכייה?” – וכאשר התבקש לשיר את הקושיות התגבר על ביישנותו מפני זרים והחל – “מה מְשַׁתְנָה...” ואז אימא של מירה צחקה – ויותר לא רצה יובלי לפצות את פיו, למרות ההפצרות הרבות. עיניה של אורית'לה מלאו דמעות של כעס מפני שהיא ידעה היטב את הקושיות אך איש אינו שם אליה לב. איה שהבחינה בכך בעוד מועד, הצילה את המצב בכך שהחלה לשיר את הקושיות יחד עם אורית'לה, והכול הצטרפו. וכשהגיעו לבתים האחרונים היה יובלי, שהצטרף לבסוף, צועק: “כפיו מצה!” כל אימת ששרו “שתי פעמים” או “מרור”. השירה בציבור הסתיימה בקטטה בינו לבין אורית'לה, וכתוצאה מכך החל יובלי צועק:

“בִּינְאֵי אַךְ! יוֹבֵי רוֹצָה בִּינְאֵי! יִמָּה אורית'לה יִקְחָה קודם –”

“עכשיו שותים?” – “לא שותים!” – “שותים?” – “לא שותים!” – מילמלו האימהות ביניהן כשהן מרימות-מורידות חליפות כוסיות מלאות-למחצה מיץ-ענבים או יין-קידוש אדום-מתוק.
יובלי ירד מכסאו והחל מתפלש על הרצפה.

“או. קי. תני לו בִּינְאֵי אַחַד!” אמר רמי בשקט, בקול הבאס העבה שלו, כשהוא מתבונן בצלחת שלפניו ותוהה מהו מה בדיוק מכל אלה זרוע, כרפס, חזרת, חסה, כנף-עוף ומרור.

“אתה צריך קקה, יובלי?” שאלה איה, ולרמי – “הילד כבר זלל קודם קניידאלע שלם!”
“בִּינְאֵי אַלָּה בִּפְסַח!” חייכה אימא של איה במרירות, כאילו במשאלה פעוטה זו הרס הנכד את כל החג וגם העמיד בספק את הצלחת חינוכו. “תסלחי לי איה, אבל יש גבול לפינוק! הילד הזה עושה בכם מה שהוא רוצה!”

“יו רוצה קקה, רוצה בִּינְאֵי!” צעק יובלי.

“אין ביגלה, יובלי, אין! אתה שומע? אין! עכשיו פסח!” נדלקה איה. “קום מהרצפה!”
“ולאימהות, בהתנצלות – “מה לעשות? הילדים שונאים מצות!”

“יש, יש בִּינְאֵי בארון, יוֹבֵי ראה!” צעק הילד שהיה מבטא כל הזמן יו”ד במקום למ”ד. “גם אורית'לה אִכְיָה!”

“צריך לתת?” – “לא לתת!” – “צריך לתת?” – “לא לתת!” – מילמלו האימהות ביניהן כשהן כותשות את הביצים-הקשות במי-מלח עוד בטרם היתה לרמי הזדמנות לחלק ביניהן ולמצוא את הברכה המתאימה בתוך שלל המשפטים הארמיים-למחצה וההוראות המוזרות שבהגדה. חיימסון סירב לחבוש כיפה, מתוך עקרון, למרות הפצרותיה של מירה. “אני לא מאמין ולא אעשה צחוק מעצמי.” הוא התבונן בפני אימו והתפלל שהערב יעבור מהר ככל האפשר. ראשו היה ריק. בטנו כבדה כאילו הוא כבר אחרי הארוחה. הוא שתה יין מתוק סמיך כדי להתעודד ולהחיש את מירוץ הדם בעורקים ולתאי-המוח, כדי שהשכל יפעל במרץ, אבל היין רק טישטש והרדים אותו וקטע את חוט-מחשבותיו. החדר היה סגור מדי ומחניק, ודומה שארובת-רידינג פלטה דווקא הלילה איזו תרכובת-תחמוצות רעילה במיוחד.

כדי להתרענן מעט ממועקת “הסדר” המופרע קם חיימסון אחרי יובלי, שפרש בינתיים לפינת-החדר והחל מגלגל בידיו קופסת-ביסקוויטים גדולה מפת ונובר בה ומתופף עליה, וכרע-ישב לידו כהוא מנסה לדובב את הפעוט.

“אפי!” פקדה עליו מירה ממקום-שבתה ליד השולחן. “חזור מיד למקומך! איה טרחה ועבדה כל היום ואתה מתנהג כמו תינוק? תעזוב בבקשה את יובלי!” ועיני אימה ואימו ליוו ממרום-שבתן את דבריה בתוכחה אילמת. ואילו איה, הנפגעת העיקרית, כביכול, לא נראתה כלל בחדר. ופתאום נפתחה הדלת, והופיע – אליהו-הנביא עטוף בסדין עד מעל לראשו, שמן מאוד והוא מקרקר ומקפץ ואומר בקול נשי-עבה:

“ילדים! ילדים! באתי אליכם מרחוק, לברך אתכם –”
הילדים נתקפו בולמוס של צחוק.

“זאת אימא! זאת אימא –” צעקה אורית'לה. “הנביא אליהו!”
“הנביא אַמְיָה! הנביא –” קיפץ יובלי כשהוא מוחא-כפיים וכולו נסער ונרגש. “סאדא, סאדא –”

“מטומטמת אחת!” קם רמי וצעק, ובעומדו לא היה גבוה בהרבה מאשר בשבתו קודם על שלושת הכרים, “את לא יודעת שאליהו הנביא בא רק אחרי האוכל?” אימא של רמי, שעד כה לא הצטיינה בשום דבר, ביקשה כמו להציל את המריבה המשפחתית שהיתה לה לזרא מפעמים קודמות, והחלה שרה בקולה הצרוד, המזויף, והעבה כשל בנה – “אליהו הנביא, אליהו התשבי, אליהו הגלעדי, במהרה יבוא אלינו בן משיח בן דוד –” והאימהות האחרות הצטרפו אליה בכעין שירת-מחאה, הימנון של תוכחה שהזדמר בין שיירי הביצים-הקשות לדג-הממולא שבדרך, למרות שהיתה בהן איזו תחושה עמומה שהשיר הזה דווקא אינו שייך כל-כך ל“סדר”.

איה המחופשת התעלמה מגערתו של רמי, נדחקה לאמצע השולחן, נטלה את כוסו של אליהו וקירבה אותה לשפתייה, מתחת להינומת-הסדין, כשהיא מברכת בקול רם: “קוקו, קוקו! לחיים! אני מברך אתכם, ילדים, שתזכרו אותי כולכם בשנה הבאה! – קוקו-ריקו!!! –” והיא קיפצה החוצה, גמלונית כקנגורו-ענק, מותרה אחריה אנדרלמוסיה שלמה. יובלי רץ אחרי עד לדלת וצעק – “הנביא אַמְיָה, הנביא!” – ואילו אורית'לה פלטה צעקה וזאת כי רמי התיישב ממש על אצבעותיה שנתחבו לתוך הכרים כדי לשלוף מביניהם את האפיקומן. האפיקומן נמעך. דמעות פרצו מעיניה.

“אין דבר, ניחם אותה רמי. “אבא יקנה לך מה שתרצי!”
“אפריים, אתה חוזר לשולחן!” התרתה בו מירה.

וכשלא הזדרזו לקום אלא עשה הכול לאיטו, קירח ומסורבל ומבט בוהה צף לו בעיניים כאילו על חשבונה הוא חי בעולמות אחרים, זולל-משמין ואנוכי – קמה וברחה לבית-הכיסא והקיאה שם את מרירתה. הקאה צורבת ומכאיבה, על קיבה כמעט ריקה ועצבים גרויים עד קצה גבול השפיות.

“אל תשימו לב אליה, היא קצת עצבנית.” אמר חיימסון שחזר לשבת במקומו. “זה קורה לה עכשיו הרבה, בגלל ההריון. תיכף יעבור לה.”

“יש הערב קונצרט נפלא בטלוויזיה עם הפסנתרנית נטשה תדסון.” אמרה אימא של איה. ואז הופיעה איה מן המיטבח עם הדגים הממולאים.

”מה איתך?” הזדעק רמי. ”הלא עוד לא הספקנו כמעט לקרוא שום-דבר בהגדה! צריכים עוד לשיר 'בצאת ישראל ממצרים' ולהגיד את עשר המכות – ”
”אני מתה כבר לאכול!” אמרה איה והתחילה לחלק את הדגים.
”בצאת ישראל ממצרים – ” החלה שוב אימא של רמי שרה בקולה העבה, אלא שהפעם לא עלתה השירה יפה משום שאימא של חיימסון שרה את המילים במנגינה אחרת, ועד שהבחינה בטעות כבר החלו מדברים על החזרת החריפה שהכינה זו ועל הדגים שבישלה זו.
ואז התרומם יובלי, שחזר בינתיים אל כסאו, ודיקלם:
”ברוך אתה, המַדְיִיק, נר, שְׁיֵי חנוכה – ”
וכיבה את הנרות שעל השולחן בנשיפת-פיו והחל מזמר:
”מ-עוז צור י-שו-ע-תה – ”

וכשראה שכולם צוחקים המשיך להראות במהירות את כל מה שהוא יודע לשיר –
”אִיֹוֹהִים שְׁיֵי, רצייתי שתדע, חִיּוֹם שְׁחַיִּמְתִּי בְּיִיָּה במיטה, וּבְחִיּוֹם, ראיתי מְיָאך, משמיים בא אִיֹוֹהִים וְיֵי כַךְ! – יוֹ רוּצָה מְצָה! – יוֹ רוּצָה מְצָה!”
”למה הילד מדבר יידיש?” שאלה אימו השמנה של אפריים.
”זה לא יידיש, זה בעברית.” אמרה איה.

”יוֹ זה כן ולא זה יוֹ.” אמרה אימא של איה. ”אתם חושבים שהתחיל כבר הקונצרט של נטשה תדסון?”

והתנהל ויכוח על יו-כן ויו-לא, ואם לפתוח את הטלוויזיה או לא, וככל שהשתדלה אחת מן האימהות להסביר משהו, כן הסתבכו כנגדה היתר בקולות שיחה רמים אשר סוף להם שמו רק הדגים-הממולאים, שחלוקתם הסתיימה. המזלגות נתנו קול. החזרת הדמיעה. המצות חרקו. כוסית של מיץ-ענבים נשפכה על המפה. יובלי אכל מנה של דג-ממולא ואת כל עיגולי-הגזר מן המנות הסמוכות, ושאל אם יש צימעס עם צימוקים. את הקניידאלאך הענקיים זרקה למים הרותחים שעה קלה לפני כן אימא של איה, והם צפו במרק-העוף הזהוב גדולים כאגרוף ורכים וספוגיים. איה ואפריים הלעיטו עצמם כל אחד בשלושה, ואילו האחרים הסתפקו באחד. רק רמי אכל שניים.

אימא של איה טרחה והביאה לאפריים מנת מרק נוספת כדי שיהיה לו במה להרטיב את הקניידאלע האחרון שנשאר בקערתו. הוא ידע שרע-רע עברו לזלול כל-כך הרבה אך לא היה יכול לעמוד בפיתוי, וכפיצוי לעצמו שיחרר את הכפתור העליון במכנסיו, אשר מאז שמן כל-כך היו צרים עליו וחותכים בביטנו וכמו לוחצים משם על ליבו.
יובלי סירב לאכול קניידאלע וירד וישב בפנית-החדר, סמוך למיטבח, שם כירסם בשקט את הביגאלאך המלוחים שלו, ואילו אורית'לה ישבה עם הגדולים וכילתה את הקניידאלע שלה ויותר לא רצתה להכניס דבר לפיה כל הערב.
יובלי מילמל משהו ממקום-רבצו, ואיה, שחבל היה לה להפסיק מאכילתה, שלחה אליו את אורית'לה:

”אוֹ.קִי. מה הוא רוצה?” חקר רמי ממרום שבתו, כמבקש להחזיר לעצמו אדנות.
”הוא אומר, ”השיבה אורית'לה בשמחה מרושעת-מעט – ”לסבתא מקולקל השכל!”
”יופי! ממש גאון הילד הזה, ” העירה מירה ביובש. אבל הסבתות נעלבו, וכך גם השתיים האחרות, שכבר ראו עצמן סבתות מכוח הריונה של מירה.

”הוא אומר: 'סבתא גִי קֶאקֶן, סבתא גִי שְׁיֹפֶן, גִי-גִי-גִי סאדאָת בגין – ”
”יוֹ נכון!” פרץ פתאום יובלי בבכי קורע לב. ”פּוֹס-אַמֶּפּ אוֹרִית'יָה! יַנְעִי אביך בזוג נְעִיִים!”
השתררה דממה מביכה. ורק חיימסון, כמו למשמע בדיחה מוצלחת-במיוחד, פרץ בצחוק פרוע, ילדותי-למדי, שהביך יותר מניבול-הפה התמים של יובלי. וכלל לא חש שצחוקו מעליב כמעט את כל המסובים.

”זה לא יפה, אורית'לה, ” אמרה איה. ”את בטח ממציאנה חלק מהדברים האלה מהראש שלך – ”

”בטח שאני ממציאנה, שאני בלופרית, וכשאני אגדל אני אהיה כמו עופרית בלופרית ואצפצף על כולכם! שתתגרשו לכם, מגעילים! ותפסיקו כבר לעצבן אותי – ”

אימא של רמי, שחשה עצמה אחראית להצלת-המצב, ספקה כפיים והחלה שרה בקולה הצרוד, העבה:

“חד-גדיא, חד-גדיא...”

“ואת שתפסיקי סבתא!” הזדעקה אליה אורית'לה בעיניים מזרות-אימה, “את זה שרים אחרי הקומפוט!”

“שקט, שקט, אל תתווכחו עם הילדה!” ביקשה איה. “זה רגיל אצלה.”

“יש קומפוט מצויין של אננס ופיצ'ס!” בישרה אימא של איה.

“כשאצלנו היו הילדים מדברים כך!” העירה אימא של מירה, “אבל היום כנראה הכול כבר אחרת.”

“כשאבא של רמי היה חי!” אמרה אימא של רמי.

“אימא תפסיקי – תקע בה רמי עיניים מאיימות.

ואילו מירה תקעה מרפק בצלעו של חיימסון ולחשה לו:

“תפסיקי להתנהג כמו אידיוט!”

“את רואה, את רואה!” המשיך חיימסון לצחוק, “את יותר גרועה מיובלי. גם את מנבלת את הפה!”

אורית'לה הלכה לשבת אצל רמי וטמנה פניה בחזהו.

“בחיך, מירוש, תפסיקי להציק לאפי. אני ממש אוהבת אותו!” אמרה איה, שקמה אותו רגע

כדי להביא את העוף-מן-המרק המושחם בתנור עם הפשטידה והאפונה-והגזר-קוביות. ובטרם

אספה את ערימת צלחות-המרק הריקות, גחנה על חיימסון מאחור, בעודו יושב לשולחן, ונשקה

לו על מצחו הלח, ושדיה המגודלים תקועים לו בצווארו ולוחצים דד-דד מכל צד.

בשקט, כהרגלו, החל חיימסון להעלות גרפצים ממעמקי קיבתו שמקרקרת בתסיסה מתמדת של עיכול מזון ועודף-גאזים.

“אולי תצא קצת למרפסת, לשאוף אוויר?” הציעה מירה.

והוא קם ויצא למרפסת, זו המרפסת שממנה קפצה אורית'לה ושברה את רגלה. ההפסקה

היטיבה עימו להחליף כוח ולמצוץ סוכריה-נגד-צרבת לקראת המנה העיקרית, שאותה לא רצה

להפסיד, הגם שקיבתו היתה עמוסה שלושה קניידאלאך ודג-ממולא שטעמו בקע ועלה עם כל

גיהוק חדש.

קולות שירה של “אחד מי יודע” ו”חד גדיא” בקעו מכמה דירות בסביבה. לפתע נשמע מן

המיטבח קול שבירה כאילו נפל דבר-מה, ולא עברו רגעים רבים והינה נדלק האור בחדר הסמוך,

ואיה נכנסה וסגרה אחריה את הדלת. היא היפנתה גבה לחיימסון שניצב במרפסת החשוכה,

ופשטה את חצאיתה שהיה עליה כתם גדול של רוטב. עמדה וכמו התבוננה רגע בשים-לב

בטבורה, ואז מיהרה ושילשלה מטה את תחתוניה ונותרה חשופת-שת ונגעה קלות בעגבותיה ומיד

העלתה עליהן זוג אחר, ובחרה לעצמה חצאית טרייה, התיישרה מול דלת-הראי, וכיבתה את

החשמל.

כל זה נראה היטב מבעד לדלת-הזכוכית ולא נמשך אלא כמחצית-הדקה אך בעיני חיימסון

היה כנצח. גם אחוריה של מלי פִּיִּיאָדָה היו שמנים ועגולים ככה, אך לא בעלי סדק כה תפוח, וגם

שחומים יותר, אולי מכיוון שראה אותם רק לאור יום. תופעות-הלוואי הלא-נעימות של מערכת-

העיכול נעלמו מיד בקצב המוגבר של זרימת-הדם בכל גופו. מראה אחוריה הצחים של איה כמו

הפעיל בקירבו משאבת-לחץ בעלת-עוצמה שדחסה את המזון הנעכל, המשתלט על הגוף, חזרה

למקומו הטבעי. והתעורר בו צורך נעים ורחוף לפעולת-מעיים, וגם תמיהה על איה זו שזורקת את

תחתוניה המשומשים חזרה אל ארון-הבגדים.

הוא חזר אפוא וחצה את החדר הגדול שבו חילקו האימהות את המנה העיקרית. בצלחתו

התגבהה מנת-עוף ראוייה להתכבד. הוא התנצל בשתיקה בפני מירה ומיהר אל המסדרון המוליך

לשירותים.

בצוהר העגול של חדר-האמבטיה היה אור, והדלת סגורה. הוא גישש אחר כפתור-החשמל

לבית-השימוש, ובאותו רגע נפתחה הדלת ואיה ניצבה בפתח, נדהמת לרגע מקירבתו של אפריים,

המגשש עדיין אחר האור בפניה החשוכה.

הוא התבונן בה והיא בו, ואז, במקום להניח לה לצאת, נכנס לחדר-האמבטיה כאילו רק למקום זה התכוון להגיע מלכתחילה, סגר אחריו את הדלת ואמר – "סליחה," – היסס רגע מתנודד ונלכט לעומתה כשהוא מחבק אותה ומשחיל ידיו ותופס היטב באחוריה ולוחצה אל הקיר המלא מגבות. גוהר עליה בידי הארוכות ונאנח.

"אפי... רגע... רגע... הילדים, השתגע..." אמרה חנוקות כי פיו סתם על פיה. מצחקת כאילו אין זו אלא הלצה מצידו, שתסתיים בעוד רגע. כל זה אירע כהרף-עין, וכשהרגיש כי לא יוכל להתאפק עוד, וחס על מכנסיו (שהרי לא תהא לו כל אפשרות להחליפם), שלח יד אחת ופתח לרווחה את הרוכסן. ואיה, שהשפילה כנגדו אף היא את כף-ידה מחשש למה שהוא עומד לעולל לה – מצאה עצמה בזה הרגע מחזיקה-נוגעת באותו צוק-אפריים שרבות דובר בו ועתה היה מרטיב את חצאיתה הטרייה בעוד ידיו לופתות מאחור את עגבותיה וגופו לוחץ אותה בגבה אל הקיר הרך-הקשה.

"תני לגעת, רק לגעת בקניידאלע המתוק שלך – "מילמל מתנודד כשיכור, ומיד ניתק ממנה, צעד לאחור במכנסיים נפולים ורגליים שעירות, חיוורות, ורחץ בכיור את ידיו ואברו מבלי להעיף מבט לעברה, מבלי להתנצל. כולו אטום ומכונס בעצמו.

"אפי, אתה משוגע!" חזה השופע היה עולה ויורד חליפות, בהתרגשות. ומבעד לחלון הפתוח נשמעו מדירות סמוכות "אחד מי יודע" ו"חד-גדיא" יחד עם צלילי הקונצ'רטו לפסנתר שניגנה נטשה תדסון.

הוא שתק.

"אתה שיכור או קוקוקריקו לגמרי? מה איתך?"

לא ענה.

"יש לך מזל שזאת אני. אחרת היתה כבר צורחת או מפליקה לך סטירה!"

הוא שתק, עיקש. ראשו כפוף מעט, כהרגלו, וקרחתו נוצצת במרחק מועט מן המנורה הקבועה בקיר מעל לראי ולכיור.

"אני," געה פתאום בלי להביט בה, "מחפש את אלוהים." משך וחיזק היטב את מכנסיו למותניים.

איה ניגבה עצמה היטב. זילפה מעט בושם. "מסכנה מירה," זרקה לעומתו, יחד עם המגבת לארון-הכביסה, בעוברה מגבו והיא תוקעת אגב-כך מרפק מכאיב בצלעו, ומיד חמקה בחשאי לחדר-השינה, לבחור שם לעצמה חצאית נוספת. למזלה טרם ראה אותה איש משעה שהחליפה בראשונה את חצאיתה משום שנכנסה אז מיד לחדר-האמבטיה שהיה סמוך לחדר-השינה, בקצה המסדרון. ואילו חיימסון יצא והסתגר לו מיד בבית-השימוש. "סוף-סוף החזקתי, החזקתי לך את הקניידאלע – "שר ומילמל לעצמו כשוטה, בלחש, מעין השבעה שצריכה לגרש מציאות בלתי-נעימה. וכשסיים חש עצמו נינוח וקל מכל צרכיו, ויצא ושטף היטב את ידיו ורכס וכיפתר שוב היטב את מכנסיו ושטף את פניו וחזר לשולחן, כפוף-קמעה, כהרגלו, והצטרף לכל השאר שעה שהיו קרובים כבר לסיים את המנה העיקרית.

"מה קרה לך, אפי? אתה מרגיש לא טוב?" שאלה מירה, אשר לא פיענחה נכון את מבטו הסהרורי-מעט.

"לא, להיפך," אמר. "הוקל לי."

ותקע עיניו בצלחתו ולא הזיז מבטו ימינה ושמאלה עד שכללה הכול, ואכל עוד אפונה-מבושלת ועוד חסה-טרייה ועוד פשטידה ועוד כרע-עוף אפוי, שתה יין וקינח בקומפוט. מדי פעם עברה איה מאחוריו, מורידה ומביאה כלים ומשמיעה קולות, כדרכה, אך הוא לא העז לשאת אליה את מבטו. ראיתי, ראיתי אותה ערומה בחדר-השינה שבו חיתה עם אורי בן עמי, ממש כפי שהוא מתאר בסיפורים שלו.

מיד לאחר שגמרו את קומפוט האננס-עם-פיצ'ס החלה איה מנצחת על השירה-בציבור עם אורית'לה וארבע אימהות ב"אדיר הוא, דגול, יחיד הוא, שגיב הוא, יבנה ביתו בק-רוב, במהרה במהרה, בימינו בק-רוב..." וב"אחד מי יודע" ו"חד גדיא".

חיימסון היה היחיד שאכל עדיין שעה שכולם כבר שרו. אימא של איה הפסיקה אותם מדי פעם כדי לשאול – "התחיל כבר הקונצרט של נטשה תדסון?" – ומיד שהסתיימה השירה פתחו את הטלוויזיה וזה היה האות לאורית'לה ויובלי שנגמר "הסדר" וצריך ללכת לישון. אימא של איה

נשארה לישון אצלם. מאוחר יותר הוביל רמי את אימו ואימו של חיימסון לדירותיהן, אך תחילה הוריד את אימה של מירה בבסיס-ההפעלה של "המשמר האזרחי" משום שהתחייבה להשלים תורנות-שמירה של שעתיים הלילה. היא התנדבה למשמרת הזאת באחד מימי הוויכוחים שקדמו ל"סדר", כאשר הגיעה למסקנה שמוטב לה לבלות את הערב בשיטוט עם פנס וגבר בודד בן-גילה, קרבינה לא נתנו לה מפני שהיתה קצרת-רואי.

מירה וחיימסון ירדו והלכו קצת ברגל, ואחר כך עצרו מונית ונסעו בה הביתה.

לאור הירח המלא נצץ הירקון כמו פס של כסף. ואורית'לה, בחלומה, היתה משיטה עליו סבתא אחר סבתא בתיבה-של-גומא, והן מביאות לה את כל המתנות שאותן ציפתה לקבל הערב, ולא קיבלה. וגם איש-מצה עומד שם בתיבה, בדיוק כפי שעשה בלילה הקודם.

אהוד בן עזר

* * *

זיכרונות של מושבניק גרוש מאת המשורר חיימקה שפינוזה, לוטש מילים

כל כך נכספתי לפותה
שלה
עכשיו היא סמרטוטה
וגם החרוז צולע לי
כמו הזין
כל כך אהבתי את המנוש שלה
ממש תלתן טרי
עכשיו הוא לא שווה חצי גרוש
ואני בסך הכול רפתן גרוש
שמחסל את הרפת
עם ריח הזבל ניחוח חציר
ואת מכונת החליבה
מכרתי לתנובה אימפורט
אוי מי יחיה משוממו אל
וביצים מיד פולנים
וחלב מפרות
שלא אוכלות חמץ בפסח
אין לי כבר מה לעשות במושב
רק זיכרונות
על העטינים השופעים של החולבות
וקוס התלתן הטרי של גרושתי

פורסם בגיליון 757 מיום 5.7.12

* * *

אהוד בן עזר חג הפסח האחרון בחייו של סבי

יהודה ראב בן עזר (1858-1948) בפתח-תקווה, ניסן תש"ח, אפריל 1948 מתוך אחרית הדבר לספר זיכרונותיו "התלם הראשון" המהדורה החדשה של הספרייה הציונית, 1978

את ליל-הסדר האחרון בחייו בפסח תש"ח / 1948 חגג ר' יהודה ראב כמנהגו, כשהוא מסב אל השולחן בראש משפחתו – הבנים, הכלות הנכדים והנינים – בביתו שברחוב ביל"ו בפתח-תקווה. אך הפעם הזאת שינה ממנהגו: הוא קם ממקומו, כפוף מעט, חבוש בירמולקה השחורה, נאחז בשולחן בשתי ידיו, עיניו הכחולות-עדיין הבריכו וקולו רעד.

"אני בטוח" – החל מדבר יידיש, כשהוא נרגש מאוד – "שזהו הסדר האחרון שאני אתכם. לא אשב עוד אתכם, ואתם – תשמרו על התכנסות המשפחה גם בשנים הבאות."

אחר-כך אמר: "זכות גדולה היתה לי שאני, שזכיתי לחרוש את התלם הראשון באדמת מְלָכָס [בשנת 1878] ולראות בהיווסדה של המושבה העברית הראשונה, זוכה לשמוע באחרית ימי על הקמתה של המדינה."

וכאן צעק בקול רם, ובעברית: "חלום חיי התגשם. שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. תחי מדינת ישראל!"

גם לאחר כארבעים שנה עדיין זוכרים בני משפחתו את התרגשותו הבלתי-רגילה במעמד ההוא ואת הרגשתם הברורה, כי זה אכן הסדר האחרון שעניינם תחזינה בו, ב"זיידה", וכי עדים הם לפרידתו הקרובה מהם לעולם.

כעבור שבועות אחדים, בל"ג בעומר של שנת תש"ח / 1948, בראשיתה של מלחמת-העצמאות, כאשר עצם ר' יהודה ראב את עיניו בביתו – בית-רעפים מרובע בן קומה אחת, עטור ברושים ועצי-זית – נשלם מעגל-חיים של כתשעים שנה מיום היוולדו בהונגריה בשנת תרי"ח / 1858, מעגל של שבעים ושלוש שנה בדיוק למן היום שבו יצא עם משפחתו מהונגריה בדרך לארץ-ישראל ומעגל של כשבעים שנה מיום עלייתו על אדמת פתח-תקווה בראשית שנת תרל"ט / 1878, והוא היחיד מכל מייסדיה שהאריך ימים וזכה לראות בהקמתה של מדינת ישראל ביום ה' באייר תש"ח (אף שכבר לא מיהר למקלט בשעת האזעקות), ורק אז נחה דעתו ושקע בתרדמת-נצח.

בטרם יאבד את הכרתו למשך שעות עדיין הקפיד לצעוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אֶחָד", כששתיים מבקשת נפשו: למות על מיטתו בישיבה, זקוף, כגבר, ולהוציא את נשמתו ב"אחד". לאחר שקבע ד"ר בכרך את מותו באו אנשי חב"ד קדישא והורידוהו על הרצפה, הדליקו שני נרות וכיסוהו בסדין, ובניו ונכדיו הבוגרים עומדים סביבו.

הראשון מאנשי המושבה שהגיע למשמע הידיעה על מותו היה ראש שומריה במשך שנים רבות, ר' אברהם שפירא, הלוא הוא שייח' אַבְרָהָם מֵיכּוּ בפי השכנים הערבים. הוא נכנס בדלת הגבוהה, החומה, הנפתחת אל מרפסת צפונית, שהיתה מקורה בשבכת-עץ צבועה ירוק וגזורה כתחרה, הזדקף בעמידת-דום חיילית, הצדיע למת ואחר: "זהו השומר הראשון, מורי ורבי! ומי שאומר אחרת, הוא שקרן!"

ההלוויה יצאה למחרת, יום ו', י"ט באייר תש"ח / 28 במאי 1948, מביתו של ר' יהודה ראב ברחוב ביל"ו, עברה לאורך רחוב חובבי-ציון, בית-הכנסת הגדול, שם היה מושבו בכותל-המזרח, חלפה על פני כיכר המייסדים, שבה נמצאה אז עדיין הבאר הראשונה שחפר באדמת המושבה, והגיעה עד לראש גבעת העדשים, היא דהרת אל-עדש, בין-הקברות של המושבה מראשיתה, שם נכרה קברו לא רחוק ממצבות אשתו לאה ובתו-בכורתו ציפורה, שמתה בשנת 1891 בהיותה בת שש בלבד.

במסע ההלוויה לא שלט עצב על מותו. באוויר היה תלוי עצב כבד פי כמה על חיילים ואזרחים, מגיניה של המדינה בת השבועיים ותושביה, שנהרגו מדי יום, ושמותיהם התנוססו במסגרות שחורות. בלבות המלווים בוודאי פיכתה התחושה: הלוואי שכל אחד מן הנופלים, צעירים ברובם, ואלה העתידים ליפול, היה זוכה להשלים מעגל חיים ולמות שבע ימים ומעשים כמו ר' יהודה ראב מפתח-תקוה – חופר בארה, שומרה וחורש תלמה הראשון.

אהוד בן עזר

* * *

ממקורות הש"י [שירות ידיעות] של המכתב העיתי, נמסר בלעדית לקוראי "חדשות בן עזר":

* הצעירים המוסלמים היחפים שמתפרעים במסגד אל-אקצא אינם מתפללים תמימים בעלי רגש דתי עמוק אלא פרובוקטורים לאומניים שונאי ישראל הנתמכים בידי האוייב הפלסטיני כחלק ממאמציו להקים עלינו את מיליוני המוסלמים ברחבי העולם!

* אהוד היקר, ההקדמה שלך ל"המחצבה" פתחה בפניי את לבטיך כסופר צעיר באשר לדרך בה תבחר בכתיבתך בעתיד. מזל שבחרת בריאליזם, ולא בסרפנטינות הסמליות והסוריאליסטיות של עגנון.

בבקשה, פרסם את מכתבי לעמנואל בן סבו.

חג אביב שמח!

משה גרנות

* מכתב לעמנואל בן סבו:

בן סבו מתאר את הפגנות הרבבות במשך 13 שבועות ברצף כברבריות, כמופקרות, כמונהגות על ידי "בני אלים", "אדוני הארץ", וכו' – השמצות נוראות על הקהל שיצא מביתו בדאגת אמת על המדינה שמשנה את פניה. אני מעריך את מפעלו התרבותי של בן סבו, וליבי ממש דואב על השנאה הנוטפת מדבריו כלפי האחים שאינם חושבים כמוהו, והוא מדרבן את ראש הממשלה, שלא יירתע וימשיך ברפורמה.

ובכן, הימין שולט במדינה מ-1977 ומעולם לא היו הפגנות ענקיות כאלו שנמשכות לאורך שבועות. העם בוחר בימין, והמרכז והשמאל חורק שיניים ומשלים עם הכרעת הרוב, אבל נתניהו לא הבטיח בתעמולת הבחירות שהוא ידאג למנות את השופטים לעליון לכשיבוא אליהם הערעור על הכרעת הדין בשלושת האישומים כנגדו; הוא לא הבטיח בתעמולת הבחירות שטרוויסט, כהניסט, שברוך גולדשטיין הוא עבורו צדיק שצריך לתלות את התמונה שלו בסלון, עברייך מועד (55 אישומים ו-8 הרשעות!) יהיה ממונה על המשטרה, ויקים מיליציה פרטית שלו; הוא לא הבטיח שמואשם בשוחד ועברייך מס יהיה מופקד על הקופה הציבורית; הוא לא הבטיח שידרוש לחוקק חוק שיאפשר לו לקבל מתנות מהבוחרים שלו; הוא לא הבטיח שהממשלה תוכל להתגבר על פסיקת בג"ץ ברוב של קול אחד, וכו' על כל אלה מפגינים מאות אלפי אזרחים מודאגים באמת על האסון העומד לחול על המדינה היקרה שלנו.

אדרבה, נתניהו הצהיר בעבר שעצמאות בית המשפט היא נר לרגליו, ובמשך שנים הוא לא אפשר חקיקה המגבילה את בג"ץ. הוא גם הבטיח לפני הבחירות שבשום אופן לא ייתן לבן גביר להיות שר, והוא מינה אותו למופקד על המשטרה!

לא, בן סבו היקר, לא ברברים ולא מופקרים, אלא אם כן אתה סבור שכל המפכ"לים וכל הניצבים מהעבר ומההווה הם ברברים (ראית בוודאי את המודעה של כל המפכ"לים והניצבים הנעמדים כאיש אחד נגד המיליציה הפרטית של בן-גביר?); אלא אם כן, אליקים רובינשטיין הוא ברברי; אלא אם כן כל הכלכלנים הבכירים הם ברברים, אלא אם כן כל ראשי השב"כ והמוסד הם ברברים, אלא אם כן, לימור לבנת, בני בגין, ובנו, דן מרידור, יועז הנדל, גדעון סער הם ברברים;

אלא אם כן כל הרמטכ"לים והאלופים לשעבר הם ברברים; אלא אם כן, היהודים והישראלים המפגינים במערב הם ברברים; אלא אם כן, חתני פרס נובל הם ברברים; אלא אם כן ראשי מדינות המערב המסתייגים לנתניהו הם ברברים; אלא אם כן ג'ו ביידן הוא ברברי.

הטענה המופרכת שכאילו בארצות הברית הפוליטיקאים ממנים את השופטים – פשוט מוציאה את השכל הישר מחוץ לתחום: בארצות הברית יש חוקה, שניתן לשנות בה סעיפים רק בשני שלישים של הסנאט ושלושה רבעים של הקונגרס (לא ברוב של 61 קולות!!); הנשיא ממנה שופטים, אבל הוא מחייב את אישור הסנאט, שבניגוד למצב אצלנו, יש שם הפרדה מוחלטת בין הממשל ובין הרשות המחוקקת. ועוד דבר, השופטים מתמנים שם לכל ימי חייהם, כך שלא יצא ממש כלום לנשיא אם ימנה בזמן שלטונו שופט, כי הוא מוגבל (בניגוד למצב אצלנו) ב-8 שנים, והוא יורש את השופטים שקודמו מינו לכל ימי חייהם.

זכותך בן סבו להיות ימני ולהעדיף את הרפורמה של נתניהו, לויין ורוטמן, אבל הטענות שלך כל כך מופרכות, וההטחות שלך באחייך הן כל כך מכוערות, שאני מודה שהתאכזבתי ממך ממעמקי נשמתך.

חג חירות שמח!

משה גרנות

* לאהוד בן עזר היקר, מזל טוב לגבורותיך ותפארת יומולדתך ה-87. מי ייתן ויתארכו ימין כבריאות טובה ובצלילות דעת ונמשיך ליהנות מפרייך הספרותי ופניני לשונך בעיתונך המכתב העיתי שעל מלאכתו אתה שוקד כמו המתמיד של ביאליק וממנו אין אתה רשאי לפרוש, לטובת קוראיך הנאמנים. אמן ואמן.

חנה ליכוביץ

קוראת נאמנה

ועוד...

בתגובה לתגובתך. אין ספק שמדובר בסוף עידן נתניהו. לא טעית בהגדרה. ואכן פיאסקו פיטורי גלנט שמשקף בלבול חולשה ורפיון מדגים פרדוכסלית ובה בעת אחריות שבחוסר אחריות... ביבי מוביל מפלגה ודרך. וכי מה מצופה היה ממנו שישמוט לגמרי את הגה מפלגתו ואת הגה השלטון בשעת שפל כה קשה, כאשר הרחוב עושה "פיגוע" מטפורי בממשלה נבחרת ובעומד בראשה? ואליו מצטרפים ראשי המשק וחוזי נבואות שחורות. ברור שגם ללא פיטורי גלנט אנו מצויים בסוף תקופת נתניהו. גם עקב גילו ושנות כהונתו הממושכת.

אם מביטים לאחור היסטורית, קמילה חטופה וטראגית של מנהיג דגול בישראל היא אינהרנטית בנרטיב של מנהיגי ישראל לדורותיהם, מבן גוריון, גולדה, מנחם בגין, עבור ליצחק רבין, אריאל שרון ועתה בנימין נתניהו...

אני תומכת בביבי שנים [וקודם שעברתי לליכוד, שנים הצבעתי למפלגת העבודה. הייתי סוציאליסטית] ומודעת להתנהלותו הכושלת במהלך מאת ימי ממשלתו השישית הראשונה, עקב התפתחות טקטונית בלתי צפויה, שהיא אפילו לפרולוג של קרנבל אי הלגיטימיות ורצח האופי – להלן הבלפוריאדה. פשוט לא אפשרו לו לעבוד. חסמו אותו מכל הכיוונים. והכי מעצבנים היו הטהרנים למיניהם, כל אחד ממניעיו הנפשיים שמהול בהם יותר משמץ של סלידה אפלה ממגזרים מסויימים שתומכים בו, או מחלומות אוטופיסטיים על עם סגולה, ומנהיג מגדלור אור לגויים, שגם זה הוא סוג של בלה בלה משיחיסטי. ונציגים מהם נמצאים בקרב קוראי המכתב העיתי. בעוד שיודעים אנו שהפוליטיקה הישראלית, כולל הפוליטיקה של בעלי האג'נדה המשפיענים ושומרי הסף – היא ביצה די מרופשת. והמציאות בכללה מאד מורכבת ומלאת אתגרים.

אז אני אינני נוטשת. ולא מניפה דגל לבן וקושרת לו תמונת ניצחון לבטוחים אבסולוטית והצודקים מדי. מה פתאום? ומכתבה של בנדלה אליך [שמדהדה את ניתוחי של בנדה והשפעותיה ההרסניות והמוחלטות של התקשורת על מוחם של אנשים] – רק ממחיש את בחירותי הצודקות בעיניי. ממשיכה ללוות את נתניהו עד סוף כהונתו. ואידך זיל גמור.

נ"ב – אהבתי את הערתך על דעתך הלא זכותה ביחס להכרה הספרותית בך. יש לך במה להתגאות. למרות הכול.

חוה ליבוביץ

רמת גן

אהוד: למרבה המזל, גלנט לא פוטר, אבל האמון שלי בנתניהו נסדק. אמנם, אני מתאר לעצמי שהוא ניצב נוכח קשיים עצומים, מבית ומחוץ. אין מה לקנא בו.

זאת ועוד, האם המדינה השתגעה? מה כל הדיבורים האוויליים האלה על דיקטטורה ועל סוף הדמוקרטיה? מה כל ההכפשה העצמית בפני העולם? האם ישראלים יצאו מדעתם? האם כבר אין דאגות אמיתיות – אז מתעסקים בשטויות, אלה מתחפשות באדום ואלה מחפשים איפה אפשר להתגרות בשוטרים ולקבל קצת מכות שמצולמות היטב בתקשורת?

דוגמה אופיינית לטירוף ולטמטום – סיון קלינגבייל: "תוך חודשים ספורים הצליחה ממשלת השיסוי של נתניהו לדרדר את החברה הישראלית לתהום שמעולם לא חוותה." ["הארץ", 5.4]. על מלחמת יום כיפור לא שמעת? ועל תש"ח? ועל הימים שלפני מלחמת ששת הימים? הלא מעולם לא היה מצבנו טוב יותר גם בהשוואה למדינות אחרות בעולם!

* גלריה אנגל מאחלת לכל לקוחותיה וחבריה חג פסח שמח! לכבוד החג אנו מזמינים אתכם לתערוכתנו החדשה – "ליקוטי אביב", עם עבודות מופת של מרדכי ארדון, אביגדור אריכא, יואב בן דב, לאוניד בלקלב, ראובן רובין, מארק שאגל ועוד רבים! עד ה-28 באפריל, רח' שלומציון המלכה 13 ירושלים. חג שמח!

* * *

שועלה

מבחר חדש משירתה של אסתר ראב (פתח-תקוה 1894 – טבעון 1981), שכונתה "המשוררת הארצישראלית הראשונה", וששיריה משופעים בחושניות ובנופי הארץ. בעריכת הלית ישורון

הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2020

[בשנת 2021 נמכרו 648 עותקים של הספר!]

הספר זמין לרכישה ישירה באתר ההוצאה (kibutz-poalim.co.il)

ואפשר גם ליצור קשר טלפוני להזמנות עם רונית: 03-6163978

או במייל: sales@kibutz-poalim.co.il

המחיר 59 שקלים לפני משלוח

אהוד: זה הספר היחיד משירי אסתר ראב הזמין כיום לרכישה.

הכרך "אסתר ראב / כל השירים" אזל מזה שנים רבות.

לפני יותר מ-100 שנים, בתל-אביב, בסיוון תרפ"ב, קיץ 1922, התפרסמו מעל דפי חוברת "הדים", שיצאה לאור בעריכתם של אשר ברש ויעקב רבינוביץ, שלושת שיריה הראשונים של אסתר: "אני תחת האטר", "כציפור מתה על הזרם" ו"לעיניך האורות, המלאות".

* * *

הרמב"ם, הלכות תלמוד תורה [וליסטום הבריות]

כָּל הַמְּשִׁים עַל לְבוֹ שֵׁי־עֶסֶק בַּתּוֹרָה וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וַיִּתְּפָרְנס מִן הַצְּדָקָה – הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם, וּבָזָה אֶת הַתּוֹרָה, וְכָבֵה מְאוֹר הַדָּת, וְגָרַם רָעָה לְעַצְמוֹ, וְנָטַל חַיּוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא: לְפִי שְׂאֵסוֹר לְהִנּוֹת בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, בְּעוֹלָם הַזֶּה.

אָמרוּ חֲכָמִים, כָּל הַנְּהַנָּה מִדְּבַרֵי תוֹרָה, נִטֵּל חַיּוֹ מִן הָעוֹלָם. וְעוֹד צוּוּ וְאָמְרוּ, לֹא תַעֲשֶׂם עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶם, וְלֹא קָרְדִם לַחֲפָר בָּהֶם. וְעוֹד צוּוּ וְאָמְרוּ, אָהֵב אֶת הַמְּלָאכָה, וּשְׂנֵא אֶת הַרְבֵּנוֹת. וְכָל תּוֹרָה שְׂאִין עִמָּה מְלָאכָה, סוּפָה בְּטִלָּה; וְסוּף אָדָם זֶה, שְׂיָהָא מְלַסְטָם אֶת הַבְּרִיּוֹת.

מִשְׁנֵה תּוֹרָה לְהַרְמַבְ"ם, סֵפֶר הַמְּדַע, הַלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, פֶּרֶק ג

* * *

ועכשיו הגיעה שעת קריאת התפילה "אשר יצר"

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחֻמָּה וּבְרָא בּוֹ נְקָבִים וְנְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים. גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָי כִּסָּא כְבוֹדְךָ שְׂאָם יִפְתַּח אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסְתֵּם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לְהַתְקִים וְלַעֲמֹד לְפָנֶיךָ אֶפְּלִו שְׁעָה אֶחָת: בְּרוּךְ אַתָּה יי רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת.

כל הזכויות שמורות

"חדשות בן עזר" נשלח אישית פעמיים בשבוע חינום ישירות ל-2167 נמעניו בישראל ובחור"ל, לבקשתם, ורכים מהם מעבירים אותו הלאה. שנה שבע-עשרה למכתב העיתי, שהחל להופיע ב-12 בפברואר 2005, ובעיני הדורות הבאים יהיה פתיכת נוח וירטואלית. מועצת המערכת: מר סופר נידח, הסופר העל-זמני אלימלך שפירא, מר א. בן עזר, פרופ' אודי ראב, מר אהוד האופה. מזכירת-המערכת המגורה והמתרגמת: ד"ר שפיפונה פויזן גונרלך. מגיש ה'צ'אי מחבוב אבן סאעד. לאחר גריסת ספריו הצטרף למערכת מר סופר גרוס החותם בשם ס. גרוס. מבקר המערכת: יבחוש בן-שלולית

המערכת מפרסמת מכתבים המגיעים אליה אלא אם כן צויין בפירוש שאינם לפרסום

* * *

יוסי גלרון-גולדשלגר ב-Ohio State University

פתח באינטרנט אתר שבו אפשר למצוא

את כל גיליונות המכתב העיתי וגם את צרופותיהם:

<http://benezer.notlong.com>

[http://library.osu.edu/projects/hebrew-](http://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/hbe/index.htm)

[lexicon/hbe/index.htm](http://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/hbe/index.htm)

מי שמחפש אותנו ב"ויקיפדיה" ("אהוד בן עזר" – אפשר להיכנס לערך שלנו שם גם דרך שִׁמְנו ב"גוגל") ימצא שבתחתית העמוד שלנו כתוב "ארכיון חדשות בן עזר" או רק "חדשות בן עזר". לחיצה על הכתוב תיתן את מאות הגיליונות שלנו, מהראשון עד האחרון, עם הצרופות בפנים, כפי שהם מופיעים באתר המתעדכן שעליו שוקד בנאמנות יוסי גלרון-גולדשלגר.

* * *

במקומון "ידיעות תל-אביב" (27.3.09) נכלל **אהוד בן עזר** ברשימת 100 האנשים המשפיעים שעושים את תל-אביב למה שהיא, והוא אחד מהחמישה שנבחרו בתחום הספרות: "אפשר לכנות את ה'ניוז לטר' הספרותי שהוא מפיץ באדיקות ובמסירות כסלון ספרותי אינטרנטי, בכך אולי הקדים את זמנו".

* * *

בן כספית: "אהוד בן עזר, תל-אביבי ותיק, מפרסם באינטרנט עיתון מקוון הנקרא 'חדשות בן עזר': מכתב עיתי לילי חינם מאת סופר נידח'. איש מיוחד, בן עזר. בן 73, מלח הארץ, סופר עברי, מחזאי, משורר, עורך, פובליציסט וכיוג'ף, פעיל בשדות העיתונות העברית יותר מחמישים שנה. הוא כותב בשפה צחה, בהירה ומיוחדת, שווה קריאה". ("מעריב", 25.12.09).

* * *

אמנון דנקנר ז"ל: "למחרת הגיע אליי בדוא"ל העיתון המקוון של **אהוד בן עזר** (מכתב עיתי לילי חינם מאת סופר נידח, כך הוא מכנה את יצירתו ואת עצמו), פרסום משובב נפש המגיע בהתמדה וברוחב יריעה והיקף נושאים – פעמיים בשבוע". ("מעריב", "סופהשבוע", 28.12.12).

* * *

מאיר עוזיאל: "הסופר אהוד בן עזר, סופר חשוב שכל איש תרבות מכיר, מפיץ כבר שנים רבות מפעל מיוחד במינו, עיתון אינטרנטי שבועי ובו מאמרים ודברי ספרות מעניינים. בדרך כלל הוא מביא מאמרים של אחרים (ודברי ספרות פרי עטו)". ("מעריב", 31.7.20)

* * *

אריה הוכמן: "'חדשות בן עזר' הוא העיתון הטוב ביותר שיש כיום בישראל ואני שמח להיות 'מנוי' על העיתון. אינני מפסיד אף לא גיליון אחד שלו ואם אין לי זמן אני משלים אחר כך אבל לא ייתכן מצב ש'אדלג' על גיליון ואמשיך הלאה. ככה זה – אני מכור קשה... כל הכבוד! הלוואי ותמשיך עוד שנים רבות".

* * *

ויקיפדיה: "**בן עזר** הוא מהסופרים הראשונים שהבינו את הכוח העצום הגלום באינטרנט: הוא יסד עיתון אישי המופץ למנויים, וזוכה להתעניינות רבה ולתפוצה נרחבת. הכותר של מפעלו האינטרנטי הוא: "חדשות בן עזר – מכתב עיתי חינם מאת סופר נידח". סביב המכתב העיתי שלו נקבצו סופרים ומשוררים רבים, אנשי רוח ובעלי מקצועות חופשיים מתחומים שונים".

* * *

אל"מ (מיל') ד"ר משה בן דוד (בנדה): "...יוצאים מכלל זה 'חדשות בן עזר' והסופר הנידח, שהינם 'עופות די מוזרים' בביצה האינטלקטואלית המקומית, בהיותם חפים מכל שמץ של התקרנפות, תקינות פוליטית, אג'נדות מגדירות, אמוניות, חברתיות ופוליטיות – והתעקשותם [של ה'חדשות' וכן עזר] לשחות נגד הזרם". ["חדשות בן עזר", 14.6.2021].

* * *

פינת המציאות: חינם!

היכן שאין שם אחר – סימן שכתב אהוד בן עזר
נא לבקש כל פעם בנפרד לא יותר מ-2 עד 3 קבצים כדי להקל על המשלוח
רוב הקבצים פורסמו בהמשכים בגיליונות המכתב העיתי

*

מסעות

כל המבקש את המסע לאנדלוסיה ומדריד בצרופה יפנה ויקבלנה חינם!
עד כה נשלחו קבצים ל-68 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

ניתן לקבל באי-מייל גם את צרופת קובץ יומן המסע במצרים, 1989!
עד כה נשלחו קבצים ל-5 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

באותה דרך ניתן לקבל באי-מייל גם את צרופת קובץ המסע לפולין!
'05, עד כה נשלחו קבצים ל-62 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת המסע אל העקירה, יומן המסע להונגריה ולסלובקיה
'94, בעקבות משפחת ראב ונעורי יהודה ראב בן עזר בהונגריה!
עד כה נשלחו קבצים ל-7 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת יומן ומדריך לפאריס, אוקטובר 2008, תערוכות ומסעדות!
עד כה נשלחו קבצים ל-57 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת יומן הנסיעה לברצלונה, אפריל 2017, תערוכות ומסעדות!
עד כה נשלחו קבצים ל-7 מנמעני המכתב העיתי.

*

היסטוריה, ספרות ואמנות בארץ-ישראל

את צרופת ההרצאה שילובן של האמנות והספרות ביצירת נחום גוטמן!
עד כה נשלחו קבצים ל-2079 מנמעני המכתב העיתי.

*

את צרופת החוברת המעודכנת "קיצור תולדות פתח-תקווה"!
עד כה נשלחו קבצים ל-2,085 מנמעני המכתב העיתי.

*

את צרופת החוברת "הבלדה על ג'מאל פחה שתקע לאשת ראש הוועד
היפה בתחת, במלאת 100 שנים לרצח הארמנים ולארבה".
עד כה נשלחו קבצים ל-2,690 מנמעני המכתב העיתי.

*

את צרופת גיליון 173 של "חדשות בן עזר" מיום 4.9.06, במלאת 25 שנה למות המשוררת הארצישראלית ה"צברית" הראשונה אסתר ראב, צרופת גיליון 538 מיום 26.4.10, במלאת 116 שנים להולדתה, וצרופת גיליון 675 מיום 5.9.11, במלאת 30 שנים למותה, עד כה נשלחו קבצים ל-9 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

את צרופת גיליון 1134 של "חדשות בן עזר" מיום 4.4.16 במלאת 80 לאהוד בן עזר, יחד עם פיענוח הערב למכתב העיתי שנערך בבית הסופר ביום 11.4.16.

עד כה נשלחו קבצים ל-2605 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת 600 עמודי הכרך "ימים של לענה ודבש", סיפור חייה של המשוררת אסתר ראב, ללא התמונות!

עד כה נשלחו קבצים ל-19 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופה החוברת "רשימת הראשונים שאני זוכר עד לשנת 1900 במושבה פתח-תקווה" מאת ברוך בן עזר (ראב), העתיק והוסיף מבוא אהוד בן עזר, עד כה נשלחו קבצים ל-2,453 מנמעני המכתב העיתי

*

את צרופת החוברת "אסתר ראב מחברת ה'גיהינום'", מונודרמה לשחקנית. אסף ועיבד: אהוד בן עזר.

אהוד בן עזר, עד כה נשלחו קבצים ל-2,441 מנמעני המכתב העיתי

*

את צרופת החוברת "תפוחי זהב במשכיות כסף" מאת ברוך בן עזר (ראב) משנת 1950 לתולדות הפרדסנות בארץ עם התמונות המקוריות! עד כה נשלחו קבצים ל-102 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת החוברת "האבטיח" מאת ברוך בן עזר (ראב) [משנת 1919, עם הערות ודברים מאת יוסי גמזו, א. בן עזר, שאול חומסקי, ברוך תירוש, אברהם קופלמן, אלישע פורת ושמשון עומר], העתיק וערך: אהוד בן עזר.

עד כה נשלחו קבצים ל-2,635 מנמעני המכתב העיתי

*

את צרופת החוברת "שרה, על שרה אהרנסון ופרשת ניל"י" [זיכרונות משנות ה-20, עם קטעי ארכיון נוספים] מאת ברוך בן עזר (ראב) עם תמונות, העתיק וערך: אהוד בן עזר.

עד כה נשלחו קבצים ל-104 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת החוברת "תל-אביב בראשיתה בראי הספרות"!
עד כה נשלחו קבצים ל-77 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת המחקר "צל הפרדסים והר הגעש", שיחות על השתקפות
השאלה הערבית ודמות הערבי בספרות העברית בארץ-ישראל מסוף
המאה הקודמת ועד ימינו; נכתב ללא הטייה אנטי-ציונית ופרו-פלסטינית!
עד כה נשלחו קבצים ל-75 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

ספרי [וחוברות] אהוד בן עזר וחיימקה שפינוזה

אָת צרופת הנוסח המוקלד במהדורה חדשה של הרומאן "המחצבה"!
עד כה נשלחו קבצים ל-36 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד במהדורה חדשה של הרומאן "אנשי סדום"!
עד כה נשלחו קבצים ל-33 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן "לא לגיבורים המלחמה"!
עד כה נשלחו קבצים ל-8 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד והמלא של הספר "פרשים על הירקון"!
עד כה נשלחו קבצים ל-46 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הספר "ג'דע", סיפורו של אברהם שפירא, שומר המושבה"
עד כה נשלחו קבצים ל-37 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת "מחווה לאברהם שפירא", הערב נערך בבית אברהם שפירא
ברחוב הרצל בפתח-תקווה בתאריך 18.12.2005 בהשתתפות ראובן
ריבלין, מאיר פעיל, מרדכי נאור, חנוך ברטוב ואהוד בן עזר
עד כה נשלחו קבצים ל-1680 מנמעני המכתב העיתי

*

את צרופת הספר "בין חולות וכחול שמיים"! – סיפר וצייר נחום
גוטמן, כתב אהוד בן עזר, מהדורת טקסט ללא הציורים
עד כה נשלחו קבצים ל-13 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הספר "אוצר הבאר הראשונה"!
עד כה נשלחו קבצים ל-3 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הספר "בעקבות יהודי המדבר"!

עד כה נשלחו קבצים ל-7 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן "לשוט בקליפת אבטיח"
עד כה נשלחו קבצים ל-3 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן "השקט הנפשי"
עד כה נשלחו קבצים ל-12 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד והמלא של הרומאן "הלילה שבו תלו את
סרג'נט מורטון, או – תפוזים במלח"!

עד כה נשלחו קבצים ל-27 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן הארוטי "הנאהבים והנעימים"
עד כה נשלחו קבצים ל-55 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן הארוטי "שלוש אהבות"
עד כה נשלחו קבצים ל-25 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של "הפרי האסור", שני שערי סיפורים!
עד כה נשלחו קבצים ל-5 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של "ערגה", שני מחזורי סיפורים!
עד כה נשלחו קבצים ל-3 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הספרון המצוייר לילדים "המציאה"
ללא הציורים של דני קרמן שליוו את המקור.

עד כה נשלחו קבצים ל-2 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הספר "מי מספר את הספרים?"
ספורים לילדים

עד כה נשלחו קבצים ל-10 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של קובץ הסיפורים "יצופר הנוער"
עד כה נשלחו קבצים ל-6 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת ספר השירים הפרוע "50 שירי מתבגרים"
עד כה נשלחו קבצים ל-27 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן ההיסטורי "המושבה שלי"!
עד כה נשלחו קבצים ל-54 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן הפרוע "חנות הבשר שלי"!
עד כה נשלחו קבצים ל-33 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן המשוגע "בארץ עצלתיים"!
עד כה נשלחו קבצים ל-9 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הסאגה "והארץ תרעד" עם מאמרי ארנה
גולן ומשה גרנות.

עד כה נשלחו קבצים ל-24 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת ספר השירים "יעזרה אלהים לפנות פקר" עם מסתה של ש.
שפרה, עד כה נשלחו קבצים ל-67 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הביוגרפיה של משה דיין "אומץ"!
עד כה נשלחו קבצים ל-24 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם.

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הספר על פנחס שדה "להסביר לדגים"!
עד כה נשלחו קבצים ל-8 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם.

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הספר "ברנר והערבים", 2001, עם
הסיפור "עצבים" של יוסף-חיים ברנר בהעתקת אהוד בן עזר.
עד כה נשלחו קבצים ל-15 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם.

*

את צרופת "100 שנים לרצח ברנר" מתוך "חדשות בן עזר", גיליון מס'
1641 ביום 2.5.2021, במלאת 100 שנה לרציחתם בידי ערבים של
הסופרים יוסף חיים ברנר, צבי שץ ויוסף לואידור ביום 2.5.1921.
עד כה נשלחו קבצים ל-2,280 מנמעני המכתב העיתי.

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הספר "שרגא נצר סיפור חיים"!
עד כה נשלחו קבצים ל-7 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם.

*

אָת צרופת הנוסח המוקלד של הספר "התלם הראשון" מאת

יהודה ראב (בן-עזר). נרשמו בידי בנו בנימין בן-עזר (ראב).
מבוא מאת ג' קרסל. אחרית דבר מאת אהוד בן עזר.
עד כה נשלחו קבצים ל-50 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם.

*

הרצאת עמנואל בן עזר, נכדו של יהודה ראב, על תולדות פתח-תקווה.
<https://www.youtube.com/watch?v=h81I6XrtAag>

עד כה נשלחו קבצים ל-4 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם.

*

את צרופת הנוסח השלם של לקסיקון "ספרי דורות קודמים"!
עד כה נשלחו קבצים ל-7 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם.

*

את צרופת "חשבון נפש יהודי חילוני", שיחה בערב יום כיפור תשנ"א,
28.9.1990 בחדר-האוכל במשמר-העמק.

עד כה נשלחו קבצים ל-2,645 מנמעני המכתב העיתי

*

את צרופת המאמר "בעתיד הנראה לעין", נכתב באפריל 2003.

עד כה נשלחו קבצים ל-2,500 מנמעני המכתב העיתי

*

את צרופת החוברת "רקוויאם לרבין" [מאמרים ו"רקוויאם", 1995]!
עד כה נשלחו קבצים ל-2,923 מנמעני המכתב העיתי, ואחרים.

*

את צרופת החוברת "פפיטה האזרחי 1963"

עד כה נשלחו קבצים ל-2,295 מנמעני המכתב העיתי.

*

את צרופת חליפת המכתבים והשידורים "יוסי שריד, רן כהן, אהוד בן
עזר, הרב יואל בן-נח"ן" אוקטובר-נובמבר 2000 בעקבות עזיבת מר"צ.

עד כה נשלחו קבצים ל-2,466 מנמעני המכתב העיתי מגיליון 808

ואילך.

*

את צרופת ספר הראיונות השלם "אין שאננים בציון"!

עד כה נשלחו קבצים ל-22 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת ארנה גולן: הוויתור. אימי, זיכרונה לברכה, היתה צדקת
גמורה. הדרמה השקטה בחייה של חלוצה וחברת קיבוץ.

עד כה נשלחו קבצים ל-1 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת ההרצאה "נגד ההזנייה באוניברסיטאות", דברי אהוד בן עזר ב"יו-טיוב" ובתעתיק המלא, "אדם כשדה מערכה: מחמדה בן-יהודה עד סמי מיכאל", מתוך הכנס "רק על הסכסוך לדבר ידעתי", מאי 2005. עד כה נשלחו קבצים ל-2 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן "ספר הגעגועים"! עד כה נשלחו קבצים ל-5 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הנוסח המוקלד של הרומאן "מסעותיי עם נשים"! עד כה נשלחו קבצים ל-16 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת שירי המשורר חיימקה שפינוזה, לוטש מילים! עד כה נשלחו קבצים ל-2,374 מנמעני המכתב העיתי ואפשר לקבל גם רק את המבחר: "שירי החשק של חיימקה שפינוזה"! עד כה נשלחו קבצי המבחר ל-10 מנמעני המכתב העיתי

*

את צרופת הנוסח המוקלד לרומאן של עדי בן-עזר "אפרודיטה 25"! עד כה נשלחו קבצים ל-5 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת החוברת "תעלומת הגלוייה של תחנת הרכבת יפו-ירושלים משנת 1908" בהשתתפות: אהוד בן עזר, שולה וידריך, הניה מליכסון, יואל ניץ, ישראל שק, נחום גוטמן, דייוויד סלע, ניצה וולפנון, ליאוניד סמוליאנוב ויוסי לנג. שם הקובץ: "תחנת הרכבת". עד כה נשלחו קבצים ל-25 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

את צרופת הרשימה "ספרי אהוד בן עזר" עם פירוט השמות של ההוצאות ותאריכי הפרסום. עד כה נשלחו קבצי המבחר ל-3 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

שונות

את צרופת ההרצאות של אורי שולביץ: א. הכתיבה עם תמונות והציוור הבלתי-ניראה. ב. כתיבת טקסט לספר מצוייר. ג. המחשת הזמן והפעולה שהושלמה בספר המצוייר. (מתוך הספר "סדנת הפרוזה"). עד כה נשלחו קבצים ל-19 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

הבלוג של דני קרמן

<https://dannykerman.com/2021/10/28/ehud-ben-ezer>

דברים שעשיתי עם אודי – שירים למתבגרים
כולל חלק ניכר מהעטיפות ומהאיורים שעשה דני קרמן לספרי אהוד בן עזר
כדי להיכנס לבלוג יש ללחוץ אָנטר ועכבר שמאלי

*

אָת צרופת השיר והתולדות של "לילי מרלן"!
עד כה נשלחו קבצים ל-2,232 מנמעני המכתב העיתי במלאת 70 שנה
ל-1 בספטמבר 1939

* * *

ארכיון אסתר ראב, מהדורת תקליטור 2000, כולל מחברות "קמשונים",
כל הפרוזה, כל המכתבים, כרוניקה ביבליוגרפית ועוד.
עד כה נשלחו קבצים ל-9 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

* * *

כרך "אסתר ראב / כל הפרוזה" בהוצאת אסטרולוג, 2001, אזל, נדיר.
עד כה נשלחו קבצים חינם ל-10 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

* * *

כרך "אסתר ראב / כל השירים" במהדורת קובץ PDF לקראת שנת
2019, במלאת 125 שנה להולדתה של אסתר ראב. חינם.
עד כה נשלחו קבצים ל-2,250 נמעני המכתב העיתי.
ניתן לקבלו גם בקובץ וורד עברי.
הספר הנדפס בהוצאת זכ"מ – אזל!

*

ישראל זמיר: "לכבות את השמש", הנוסח השלם, בקובץ אחד, של
רומאן מומלץ, מסעיר ואישי, על מלחמת תש"ח. אזל כליל. נשלח חינם.
עד כה נשלחו קבצים ל-31 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

יפה ברלוביץ: עם חגיגות מאה וחמישים שנה לעלייתם של זרח
ורחל-לאה ברנט, או: זרח ברנט – הערות מביוגרפיה שבדרך". חינם.
קובץ: זרח ברנט 1

עד כה נשלחו קבצים ל-3 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

יוסי גמזו: שלוש פואמות 1. פעמוני עין-כרם. 2. שירים לנערה על גדות
הלתה. 3. "לא כולי אמות". נשלח חינם.
עד כה נשלחו קבצים ל-2,280 מנמעני המכתב העיתי

*

נסיה שפרן: פג'ה. [זיכרונות ממזרח פתח-תקווה]. נשלח חינם.
עד כה נשלחו קבצים ל-1 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

דב מגד: "שופט בשר ודם". רומאן. מומלץ. נשלח חינם.

עד כה נשלחו קבצים ל-4 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

תקנה וינשטוק: כל מאמריה שהתפרסמו במרוצת השנים ב"חדשות בן עזר". 2 קבצים, 2 מגה-בייט כ"א. התקין אדי פליישמן. נשלח חינם.

עד כה נשלחו קבצים ל-3 מנמעני המכתב העיתי לפי בקשתם

*

צרופת ספר המתכונים של בן / צרופת ספר המתכונים של סבתא דורה

*

"פינת הנכד", עיתון לילדים מאת ותיקי סומליון

יוצא לאור לעיתים מזומנות. גיליונות מס' 1-11 2022-2023.

עד כה נשלחו קבצים ל-2298 מנמעני המכתב העיתי

*

**המשתתפים מתבקשים לקצר בדבריהם כדי לקדם את סיכויי פרסומם !
נא לשלוח את החומר בצרופות קובצי וורד רגילים של טקסט בלבד !
נא לא להכניס הערות שוליים אלא לכלול אותן בסוגריים בגוף הטקסט
אנחנו מוצפים בכמויות גדולות של חומר ולכן לא כולו יוכל להתפרסם
ההודעות במכתב העיתי מתפרסמות חינם ורק לפי שיקול דעת המערכת
מי שאינו מוכן שדבריו יתפרסמו גם בכמות אחרות הלוקחות מאיתנו חומר לפי
שיקול דעתן – יציין זאת עם כל קטע מסויים שהוא שולח לנו**

*

**המבקש להסירו מרשימת התפוצה ימיל ל"חדשות בן עזר" וכתובתו תימחק
והמבקש להצטרף חינם, יעש כן גם כן ויכול לצרף גם אי-מיילים של חברים/ות**

*

news@ben-ezer.com

*

"מכתבים לחבריי במזרחי" מאת מלכיאל גרינוולד – אזל